Alvin W. Gouldner

ENTELEKTÜELİN GELECEĞİ

A. Gouldner

ENTELEKTÜELİN GELECEĞİ

ENTELEKTÜELİN GELECEĞİ

A. Gouldner

Çevirenler:
Ahmet Özden - Nuray Tunalı

ETİ Kitapları
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han.
Kat: 1 No: 29/30 Cağaloğlu-İST.
511 7 9 16

ETİ: 04
İş Dizisi: 04

ETİ, bir Yön Yayıncılık Ltd. Şti. kuruluşudur.

Birinci Baskı: Ocak 1993

Kapak Düzeni : Mehmet Akıncı
Dizgi-Baskı : Yön Matbaacılık Tesisleri
522 44 97 - 544 66 34

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 7
Birinci Tez: Marksist Senaryonun Hataları 19
İkinci Tez: Köylüler ve Öncüler 21
Üçüncü Tez: Yeni Sınıf, Görülen ve Görünmeyen 23
Dördüncü Tez: Çatışma Alanları 30
Beşinci Tez: Kültürel Bir Burjuvazi olarak Yeni Sınıf 33
Altıncı Tez: Bir Konuşma Cemaati Olarak Yeni Sınıf 47
Yedinci Tez: Eğitim ve Yeni Sınıf'ın Yeniden Üretimi 71
Sekizinci Tez: Entelijensiya ve Entelektüeller 78
Dokuzuncu Tez: Eski Sıra Neferi Bürokratlar,
Yeni Kurmay Entelijensiya Kadro 80
Onuncu Tez: Devrimci Entelektüeller 86
Onbirinci Tez: Entelektüellerin ve Entelijensiyanın Yabancılaşması . 92
Onikinci Tez: Yabancılaşmanın Yeniden Üretilmesinde Aile 117
Onüçüncü Tez: Marksizmin Çelişkileri ve Öncü Örgüt 120
Ondördüncü Tez: Kusurlu Evrensel Sınıf 132
Onbeşinci Tez: Siyasal Bağlantılar 136
Onaltıncı Tez: Ölen Sınıf İçin Teselliler 142
BİBLİYOGRAFİK NOT 147
NOTLAR 159
DİZİN 181

GİRİŞ

Yirminci yüzyılda dünyanın yeni oluşan sosyo-ekonomik düzeninin parçası haline gelen bütün ülkelerde, entelektüellerden ve teknik entelijensiyadan — ikisi aynı şey değil— oluşan Yeni Sınıf, toplumun ekonomisi üzerinde denetime sahip gruplarla —bu gruplar ister iş adamları, ister parti liderleri olsun— çatışmaya giriyor. Üçüncü dünyanın gelişmekte olan ülkelerinde, ikinci dünyadaki SSCB ve benzeri devletlerde, birinci dünyanın (Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya) gelişmiş kapitalizminde, ortaya yavaş yavaş yeni bir smıf çatışması ve yeni bir sınıf sistemi çıkıyor.

Batı Avrupa'da Yeni Sınıf'ın tarihsel evriminin ilk aşaması, yani yapısal olarak farklılaşmış ve (görece) özerk bir toplumsal tabaka niteliğiyle kamusal alanda belirmesi, belirli kritik epizotlarla anlatılabilir. Yeni Sınıf'ın oluşumunda belirleyici nitelikteki *kimi* epizotların bir özet dökümü aşağıda verilmektedir.

1. Entelijensiyanın çoğunun, artık kilise gibi bir dinsel organizasyon tarafından eğitilmediği, onun sınırları için yaşamadığı ve onun sıkı gözetimi altında bulunmadığı, bundan dolayı da toplumun günlük hayatından kopmuş olduğu sekülerleşme süreci. (1)

Sekülerleşme, otorite iddialarını kutsallıktan arındırdığı ve kiliseyle bağlantılı geleneksel otoritelerin yaptığı toplumsal gerçeklik tanımlarına karşı çıkmayı kolaylaştırdığı için önemlidir. Sekülerleşmenin bir başka önemi de, modern rasyonellik dilinin ya da eleştirel söylem kültürünün üzerine kurulacağı bir altyapı

oluşundan gelmektedir. Bu dilin veya kültürün karakteristik vurgusu —Martin Heidegger'in kullandığı anlamda "matematiksel proje" olarak— kendini temellendirme üzerinedir.(2)

2. Yeni Sınıf'ın ortaya çıkışındaki ikinci epizot, değişik ulusal dillerin güçlenmesi, buna koşut olarak Latince'nin, özellikle akademik faaliyetlerde, entelektüellerin dili olma konumunu yitirmesidir. Latince teknik bir dil olmaktan çıkıp, bir ritüel dili haline gelmektedir. Bu gelişme, —ister dine bağlı, ister seküler olsun — entelektüellerle günlük hayat arasındaki bağı daha da çözmektedir.

3. Eski hegemonik elit ile kültürel üreticiler olan Yeni Sınıf'ın üyeleri arasındaki kişisel *himaye* ilişkilerine dayalı feodal ve eski rejime ait sistem çökmektedir.

4. Buna karşılık, Yeni Sınıf'ın ürünleri ve hizmetleri için anonim bir *pazarın* gelişmesi, buna bağlı olarak da bu sınıfın üyelerinin *hamilerin kişiselleşmiş* ve sıkı denetiminden uzak, bağımsız bir geçim kaynağına kavuşmaları söz konusudur. Bu, sekülerleşmeyle birlikte, entelektüellerin çalışmalarının ve yaşadıkları yerlerin artık başkaları tarafından daha az denetlenmesi anlamına gelmektedir. Artık, kamusal ve politik alanda kolaylıkla kişisel girişimlerde bulunabilirlerken, bir yandan da "özel" bir hayat sürdürebilmektedirler.

5. Öte yandan, ortaya çıkmakta olan bu Yeni Sınıf'ın niteliği ve gelişimi, Avrupa devletlerinin çok uluslu yapısına da önemli ölçüde bağlı kalmıştır. Avrupa'nın, topraklarının tümünde tek bir normlar dizisini empoze edebilen merkezi bir otoriteye bağlı tek bir imparatorluk değil, farklı kültür ve dinleri olan, birbirleriyle rekabet halindeki özerk devletler sistemi olması şu anlama gelmiştir: Muhalif entelektüeller, bilim adamları ve din adamları kendi ülkelerindeki ko-

şullar dayanılmaz hale gelince, oradan göç edip yabancı ülkelere yerleşerek entelektüel yeniliklerini koruyabiliyorlardı. Hatta, sürgüne giden entelektüellerin zorunlu seyahatleri, onların Avrupa çapında bir iletişim ağına girmelerini de sağlamıştı. Robert Wuthnow bir makalesinde, sık sık yapılan uzun seyahatlerin, birçok entelektüelin ulusal sınırları aşan ve yerel elitlerden özerkliklerini genişleten kozmopolit bir kimliği paylaşmalarına kaynaklık ettiğini söylemektedir.

6. Yeni Sınıf'ın oluşumunda altıncı epizot, geniş, ataerkil aile sisteminin yok olması ve yerine küçük, çekirdek ailenin geçmesidir. Orta sınıf kadınları eğitilip özgürleştikçe, baba otoritesine giderek daha çok meydan okuyabilmekte ve bu otoriteye karşı direnen çocuklarından yana çıkabilmektedirler. Baba otoritesinin gerilemesi ve anne nüfuzunun artmasıyla, çocukların özerklik istekleri artık daha güç bastırılır, baba otoritesine düşmanlık ve isyan daha açık hale gelmektedir. Buna karşılık, baba otoritesi kendi sosyal değerlerini çocuklarına empoze etmede ve yeniden üretmede giderek daha çok güçlük çekmektedir.

7. Fransız Devrimi'nin ardından, Avrupa'nın birçok yerinde, özellikle Fransa ve Almanya'da, kilise denetimi *dışındaki* bütün sınıflara yönelik olan kamu eğitiminde, hem yüksek okul, politeknik ve üniversite düzeylerinde, hem de daha aşağı düzeylerde köklü bir reformasyon ve yaygınlaşma görüldü. Bir yandan, kamu okullarındaki yüksek eğitim, entelijensiya ve entelektüellerden oluşan Yeni Sınıf'ın *kitle* üretimi için kurumsal bir temel haline gelirken, öte yandan da, kamuya ait ilk ve orta öğretim kurumlarındaki öğretmen sayısındaki artış Yeni Sınıf'a uygun iş alanını büyük oranda genişletiyordu.

Entelektüeller, öğretmen kimlikleriyle, öğrencileri-

nin ya da onların ebeveynlerinin sınıf çıkarlarına bağlı olarak değil, *bütün* toplumun "temsilcisi" ve toplumdan sorumlu kişiler olarak tanımlanmaya ve kendilerini tanımlamaya başladılar.[3] Öğretmen olarak, artık çocuklarda ebeveynlerinin değerlerini yeniden üretme yükümlülüğüne sahip kişiler olarak tanımlanmamaktadırlar. Özel öğretmenlerin yerini kamu okullarındaki öğretmenler almaktadır.

8. Yapısal olarak ayrışmış yeni eğitim sistemi, aile sisteminden giderek daha çok kopmakta, öğrenciler arasında ailelerinin değerlerinden farklı değerlerin gelişmesi açısından önemli bir kaynak haline gelmektedir. Gençlerin eskiden aileleri tarafından üstlenilen sosyalleştirilmeleri, artık *yarı*-özerk konumda bulunan bir öğretmenler grubu aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

9. Yaygınlaşan kamu eğitimi, ailenin eğitimdeki etkisini sınırlarken, devletin eğitimdeki etkisini artırmaktadır. Kamu eğitim sistemi böylece, öğrenciler üzerinde büyük bir *kozmopolitleştirici* etken haline gelmekte, buna karşılık onları *yerel* çıkar ve değerlerden uzaklaştırmaktadır.

10. Yine, yeni okul sistemi, öğrencilerin rastgele konuşmadan düşünümsel konuşmaya ya da (Basil Bernstein'ın deyimiyle) "sınırlı" dilsel kodlardan "incelmiş" dilsel kodlara,[4] iddiaların ve taleplerin konuşanın sosyal statüsüne referansla *temellendirilemeyeceği* bir söylem kültürüne doğru yoğun bir dilsel dönüşüm geçirdiği başlıca kurum haline gelmektedir. Bu da *otoriteye göndermede bulunan* bütün savları potansiyel olarak problematikleştirmek gibi önemli bir sonuç doğurmaktadır.

11. Yeni söylem kültürü, çoğunlukla, günlük hayata ilişkin temel varsayımlardan ayrılır; bu varsayımları

—üst sınıflarla bağlantılı olsalar bile— sorgulama eğilimindedir. Okulda belletilen bu konuşma biçimleri, aynı zamanda durumdan (görece) bağımsız dil varyantlarıdır. "Durumdan bağımsız" oluşları, genelde "iletişim devrimi", özelde basım teknolojisinin gelişmesiyle daha da güçlendirilmiştir. Basılı materyallerin yaygınlaşmasıyla, entelektüellerin elindeki toplumsal gerçeklik tanımları, giderek çok daha fazla oranda *uzaktaki* kişilerden, coğrafi, kültürel ve tarihsel olarak uzak gruplardan, hatta ölmüş kişilerden kaynaklanabilmekte, dolayısıyla alındıkları yerel çevreden büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Yerli elitlerin yaptığı toplumsal gerçeklik tanımları, artık, başka yer ve zamanlarda yapılmış tanımlarla (entelektüeller tarafından) karşılaştırılarak eleştirilebilmektedir.

12. Kamu okullarının yaygınlaşmasıyla, okur yazarlık da yaygınlaştığından, hümanistik entelektüeller kapalı ve ayrıcalıklı piyasa konumlarını yitirmekte, kendi gözlerindeki "yüksek" kültürleri ile aynı yükseklik düzeyinde olmayan saygı, itibar, gelir ve sosyal güçleri arasında bir statü oransızlığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Hümanistik entelektüellerin sosyal konumu, *özellikle teknokratik ve endüstriyel bir toplumda*, teknik entelijensiyanın konumundan daha marjinal ve yabancılaşmış duruma gelmektedir. Yeni Sınıf içsel olarak farklılaşmaktadır.

13. Nihayet, modern entelijensiyanın doğuşunda önemli bir epizot da devrimci *örgütün* değişen biçimidir. Devrimin kendisi "araçsal rasyonellik"le izlenecek bir teknoloji haline gelmektedir. Devrimci örgüt, ritüelistik, yeminle bağlanılan gizli örgüt olmaktan çıkıp modern "öncü" parti niteliği kazanmaktadır. *Komünist Manifesto*'da komünistlerin hiçbir şey saklamayacakları belirtilirken,[5] dile getirilen şey de tam tamına, ka-

mu yaşamına girilmesi önerisidir. *Komünist Manifesto* Marx ve Engels tarafından "Komünistler Birliği" için yazılmıştı. Bu birlik de "Haklılar Birliği"nden doğmuştu, o da "Yasadışılar Birliği"nden. Bu sonuncu grup, Paris'teki Alman göçmenlerden oluşuyordu. Piramit benzeri bir örgütlenme yapısı vardı. Üst ve alt kademedeki üyeler arasında keskin bir ayrım yapılıyor, örgüte giriş törenlerinde yeni üyenin gözleri bağlanıyor, örgüt üyelerinin birbirlerinin tanımasını sağlayan işaretler ve parolalar kullanılıyordu. Üyeler örgüte yeminle bağlıydılar.(6) Öncü örgüt ise, üyelerin katılımını ritüellikten arındırmakta, hem "gizli örgüt" hem de kamusal politik parti öğelerine sahip bir yapıya kavuşmaktadır. Öncü örgütte, "kamusal", *doktrinin* kamuya açık olduğunu göstermemektedir.. Burada "kamuya açık olmak", yalnızca örgüt içindeki bir elitin bildiği "gizli doktrinlerin" —örneğin Bakunin'in anarşistlerin elit diktatörlüğü doktrini gibi — örgüt tarafından reddedildiği anlamına gelir.(7) Modern öncü örgüt yapısı ilkin Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı kitabında açıkça formüle edilmiştir. Bu kitapta proletaryanın kendi başına bir *sosyalist* bilinç geliştiremeyeceği, entelijensiyanın geliştirdiği bilimsel bir kuramdan bu bilinci alması gerektiği açıkça belirtilmektedir.(8) "Öncü" parti, Yeni Sınıf'ın *modernleştirici* ve elit arzularının yanında, bu sınıfın politik sınırlılıklarını aşma çabasının da ifadesidir. Lenin'in, öncü örgütün gövdesini oluşturacak "profesyonel" devrimciler yetiştirilmesi çağrısı, aynı zamanda, Yeni Sınıf'ın genç üyelerini devrimci yaşantıyı "normalleştirmeye" davet eden *kariyer* benzeri bir hayata ilişkin üstü kapalı bir vaadi de içeren bir retoriktir.

Yukarda dökümü yapılan kritik epizotlardan *bazılarına* sonradan tekrar geriye dönüp geliştireceğim. Herşeyden önce, girişimim, Yeni Sınıf'ın içine oturtulabile-

ceği bir referans çerçevesi formüle etmeye yöneliktir. Böylece, dünya tarihine ilişkin bir fenomen olarak Yeni Sınıf'ı anlamak için yapılması gereken —kuramsal ve ampirik— entelektüel çalışmanın kimi ipuçları bulunabilir. Elinizdeki çalışmada Yeni Sınıf yalnızca teknisyenlerden ya da mühendislerden oluşan bir sınıf olarak ele alınmamış, Yeni Sınıf'm *hem* teknik entelijensiyayı *hem de* entelektüelleri kapsayan *genel* kuramına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada konuyu daraltacak bir biçimde sadece ABD üzerine yoğunlaşmak yerine, hem gelişmiş kapitalizmdeki, hem de SSCB'nin otoriter devlet sosyalizmindeki Yeni Sınıf'ı ele alıyorum. Ancak, burada daha genel bir "yakınsama" tezi ileri sürüyor veya ima ediyor da değilim. Yeni Sınıf'ın genel kuramı için gereken en önemli iki kuramsal temelin şunlar olduğunu düşünüyorum: Birincisi, Yeni Sınıf'ın ayırt edici dilsel davranışına, ayırt edici söylem kültürüne ilişkin bir kuram; ikincisi, içinde, Yeni Sınıf'ın "insan sermayesi" ile eski sınıfın para sermayesi gibi özel durumların tartışılacağı genel bir sermaye kuramı.

Aşağıdaki analiz, sadece "yeni-Hegelci" sosyolojinin bana ait versiyonu diye adlandırabileceğim bir temel üzerine kuruludur. Bu yeni-Hegelcilik "sol"dur, ama kesinlikle "genç" bir Hegelcilik değildir. *Sol* Hegelcilik olması şundandır: Bu anlayışa göre, bilgi ve bilgi sistemleri toplumsal sonuçların ortaya çıkışında etkilidir. Ancak, bunlar cisimleşmemiş ölümsüz özler olarak değil, belirli toplumsal sınıfların ideolojisi olarak görülürler; bu anlayış, bilginin insancıl bir toplumsal yeniden kuruluş için en büyük umutlarımızdan biri olduğu inancına sahip çıkmaktadır. Ama, aynı zamanda, bilgi sistemlerimizi tarihsel olarak şekillenmiş sınırlar, hatta patalojiler taşıyan kuvvetler diye algılamaktadır.

Başka toplumsal nesneler gibi, Yeni Sınıf da, hem kendisine atfedilen değer veya yararlılığı hem de atfedilen gücü ile tanımlanabilir.[9] Kültürel dillerin çoğunda, "normal" bir sosyal dünya, güçlülerin iyi, kötülerinse güçsüz olduğu bir dünya sayılır. Dünyayı bu biçimde görme, onu *normalleştirme* arzusudur. Yeni Sınıfa ilişkin mevcut kavramlaştırmalarda da bu durumla karşılaşılmaktadır. Noam Chomsky'nin Yeni Sınıf'ı sinik, bozulmuş *ve* güçsüz, başkalarının kullanabildiği araç olarak görmesine karşılık. John Galbraith, tersine, teknik entelijensiyayı üretkenliğiyle yararlı *ve* halen egemen durumda sayar. Böylesi yargılar, normalleştirme eğilimlerinin (farklı doğrultularda da olsa) izlerini taşımaktadır ve kuşkuyla değerlendirilmelidir.

Bu türden normalleştirici eğilimlere karşı, sol Hegelci bir sosyoloji, uyumsuzluğu gerçekliğin bir parçası olarak kabul eder. Güçlülerin iyi, kötülerinse zayıf olduğu varsayımına dayanmaz. Şu olasılığı gözönüne alır; Güçlenenler —Yeni Sınıf gibi— ve geleceğin kendilerine ait olması *mümkün* olanlar, her zaman daha iyiler değildir, aslında bunlar ahlaki nitelikleri karanlık olanlar da olabilir.

Yeni Sınıf hakkında birbirinden farklı pek çok görüş vardır:

1. *İyi Teknokratlar Olarak Yeni Sınıf:* Burada Yeni Sınıf, kurumsal nüfuzu kökleşmiş ve bunu toplum için yararlı şekilde kullanan yeni bir tarihsel elit olarak görülür; bu elit, az çok kaçınılmaz nitelikte ve güvenilirdir: Örneğin, Galbraith,[10] Bell,[11] Berle ve Means[12]. (*Karşıt tez:* Bu görüş, Yeni Sınıf'ın özel müktesep çıkarlarının peşinde egoistçe koştuğunu savunur. Oysa, Yeni Sınıf'ın gücü bugün hiç de kökleşmiş değildir. Bu görüş, ayrıca, Yeni Sınıf'ın rasyonelliğinin sınırlarını da göz ardı etmektedir.)

2. *Efendi Sınıfı Olarak Yeni Sınıf:* Burada Yeni Sınıf tarihsel elitlerin çoktandır süregiden yer değiştirmesinde bir uğrak olarak görülür. Dünyaya yeni pek bir şey getirmeyen ve eski sınıf gibi toplumun geri kalan bölümünü sömürmeye devam eden, ama sömürü için parayı değil, eğitimi kullanan sosyalist bir entelijensiya: Bakunin,[13] Machajski.[14]

(*Karşıt tez:* Yeni Sınıf, tarihsel olarak burada çizilenden daha özgün durumdadır ve geçmişin sadece devamı olmaktan çok daha uzaktır. Kendi özel çıkarlarını korurken, eski sınıfla aynı *sınırlamalara* tâbi değildir, en azından geçici olarak kolektif ihtiyaçlara karşılık verir.)

3. *Eski Sınıfın Müttefiki Olarak Yeni Sınıf:* Yeni Smıf, burada, işlerine tutkun "profesyoneller"den oluşan yararlı bir grup olarak ele alınır. Bu Yeni Sınıf, eski (paralı) sınıfı para düşkünü bir grup olmaktan çıkarıp kolektiviteye yönelmiş bir elit düzeyine yükseltecek ve eski sınıfla karışarak, eskinin devamı olan ama ondan daha yararlı yeni bir soylu elit meydana getirecektir: Talcott Parsons.[15]

(*Karşıt tez:* Bu sınıflardan hiçbiri özellikle ahlaka dayalı olarak iş gören topluluklar değildir. Eski sınıf kârlarını korumak zorundaydı, Yeni Sınıf ise eğitimli oluşundan çıkar sağlamaktadır. Şimdiki zamana saplanıp kalan bu yaklaşım, her birinin diğerini gerekirse sömürmeye hazır olduğu gerçeğini göremez. Bu grupların her birinin rasyonelliği ve ahlakı üzerindeki (farklı da olsa) büyük sınırlamaları ve aralarındaki gerilimi görememektedir.)

4. *İktidarın Hizmetkârları Olarak Yeni Sınıf:* Bu yaklaşıma göre, Yeni Smıf, eski (paralı) sınıfın hizmetindedir. Eski smıf, sahip olduğu gücü yine korumakta ve Yeni Sınıf'ı toplumdaki egemenliğini sürdürmek için

kullanmaktadır: Noam Chomsky[16] ve Maurice Zeitlin.[17]

(*Karşıt tez:* Bu görüş, Yeni Sınıf'ın radikalleşmiş unsurlarının temel liderlik rolünü üstlendiği yirminci yüzyılın devrimci tarihini gözardı etmektedir. Yeni Sınıf'la eski sınıfı birbirine bağlayan ortak çıkarları büyük ölçüde abartmakta, aralarındaki gerilimleri ise sistematik olarak atlamaktadır; eski sınıfın tasfiyesinin Yeni Sınıf için tarihsel bir seçenek olduğunu gözden kaçırmaktadır. Bu statik kavrayış, Yeni Sınıf'ın sayısındaki ve nüfuzundaki gelişmeyi de olduğundan küçük göstermektedir. Bu görüş, eski sınıfın süreklilik imkânlarını fazlaca vurgulayışında da beklenmedik biçimde Marcuse'ye yaklaşmaktadır; eski sınıfın, ister Yeni Sınıf, isterse eski düşman sınıf proletarya olsun hiçbir etkili hasmı bulunmadığını savunmaktadır. Dolayısıyla, Parsons'cu görüşten (yukarda ≠3) daha az toplumsal değişim imkânı görmektedir.)

5. *Kusurlu Evrensel Sınıf Olarak Yeni Sınıf (kendi görüşüm):* Yeni Sınıf elitistir ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eder. Sahip olduğu özel bilgiyi kendi çıkarlarını ve gücünü geliştirmek ve kendi iş ortamını denetimi altında tutmak için kullanır. Ancak, Yeni Sınıf, tarihin bize şu anda oynamamız için verdiği en iyi kart da olabilir. Yeni Sınıf'ın gücü büyümektedir. Chomsky'nin ileri sürdüğünden çok daha güçlü ve bağımsızdır, öte yandan, Galbraith'in düşündüğünden de, hâlâ daha güçsüz durumdadır. Galbraith, mevcut durumla gelecekteki olası durumu birbirine karıştırmaktadır. Oysa bu ahlaki niteliği belirsiz Yeni Sınıf'ın gücü şu an için yükseliş halindedir ve en azından *bir* tarihsel geleceği elinde tutmaktadır.

Benim sol Hegelci sosyolojimde, Yeni Sınıf tohum halindeki yeni bir "evrensel sınıf" olarak —işçi sınıfı-

nın halen sahip olduğu geleceğin önceden cisimleşmiş biçimi olarak ele alınır. Yeni Sınıf, işçi sınıfının sibernetikten arta kalacak kısmıdır. Bir sol Hegelci sosyoloji, aynı zamanda, Yeni Sınıf'ın evrensel bir sınıf olarak köklü eksiklikleri bulunduğunda ısrar eder. Dahası, Yeni Sınıf birleşmiş bir özne veya türdeş bir bütün değildir. (Teknik) entelijensiya ile (hümanistik) entelektüeller arasındaki gerilimlerle bölünmüş bir sınıftır. Benim analizim, Yeni Sınıf'ın ortaya çıkışını kutlamaya yönelik de değildir, bu sınıfın eleştirisine dayalıdır. Bu analiz, Yeni Sınıf'ın büyüyen gücünü kaçınılmaz bir gelişme saymaz, bu sınıfı, ahlaki olarak belirsiz, kolektif çıkarı ancak kısmen ve geçici olarak kendinde toplayan, aynı zamanda kendi lonca benzeri avantajlarını kullanan bir grup olarak nitelendirir.

Terminolojiye İlişkin Bir Not: Yeni Sınıf'ı bir sınıf olarak adlandırmam karşısında rahatsızlık duyacak (hatta öfkeye kapılacak), bunun gerçekte bir sınıf olmadığında diretecek kimseler vardır. Bu konuda benim tutumum, diyebilirim ki, onlarınkinden daha Marksisttir. Öncelikle Marx'ın "sınıf"ı formel ve yan anlamlar düzeyinde tanımlamaya pek çalışmadığını hatırlatarak, benim de bu konuda skolastik bir sorun yaratmak niyetinde olmadığımı belirteyim. İkincisi, Marx'ın açıklık getirdiği kadarıyla, sınıf kavramı şu noktaya işaret etmektedir: Üretim araçlarıyla aynı ilişkiye sahip olanlar bir sınıf oluştururlar. Benzeri şekilde, ben de, Yeni Sınıf'ın üretim araçlarıyla, özel olarak da kültürel sermaye veya insan sermayesi diye tanımladığım şeyle ilişkilerinde belirli ortaklıklar bulunduğunu ileri sürüyorum. Üçüncü ve son olarak, benim "sınıf" kavramını kullanış biçimine itiraz edenlere, *Komünist Manifesto*'da da pek farklı olmayan bir kullanım görüldüğünü hatırlatırım. *Manifesto*'da terim köleler, serfler, kalfalar ve burjuvazi gibi tarihsel olarak

farklı gruplaşmalar için kullanılmaktadır ve sınıf teriminin kapitalist toplumlarla sınırlanmadığı açıktır. Eğer kalfalar ve plebler "sınıf" olabiliyorsa, o zaman entelektüeller ve entelijensiya da kesinlikle yeni bir "sınıf" sayılabilir. [18]

"Tezlere" ilişkin: Bu terimi, standart şekilde bir tavrı ortaya koyma veya esas iddiaları açıklama anlamında kullanıyorum. "Tezler"in öne sürülmesi, bir *tartışma ortamını* ve *yazarın tavrını* aydınlatmaya yöneliktir, böylece entelektüel çatışmanın karışıklıkları içinde bu tavrın yanlış anlaşılmasının önlenmesi amaçlanmıştır.

Bir tezin "meziyeti", belirli entelektüel geleneklere işaret eden göndermeleriyle, entelektüel bir toplulukta tartışmanın düzenlenmesine katkıda bulunmasında yatar. Tezlerin amacı *anlama* açıklık getirmektir, bu da zorunlu olarak kanıttan önce gelir. Ancak, açıklık, her zaman için iyiye değil, *kötü görüye* ve ana yapıyı görmek için karmaşık ayrıntıların bulandırılmasına dayanır. Dolayısıyla, aşağıdaki tezler bir tartışmanın esas mimarisine ilişkindir.

Birinci Tez
Marksist Senaryonun Hataları

"Avrupa'da kol gezdiği" söylenen hayalet bir yanılsamaydı. Modern sınıf mücadelelerinde baş aktörlerin proletarya ve kapitalist sınıf olduğu iddiası da bir yanılsamaydı. Bu Marksist senaryoydu ve temelde yetersizdi.

1.1 Birinci Yetersizlik: Yirminci yüzyıldaki sınıf mücadelelerine *köylülük* proletarya kadar, hatta ondan da fazla katılmıştır. Çin devrimindeki durum açıkça budur, Sovyet devriminde de olan başka bir şey değildir. Çar hükümetini deviren esas savaşçı kuvvet olan Petrograd garnizonunun ana gövdesini oluşturanlar ve Ekim Devrimi'ni yapanlar, büyük bir çoğunlukla savaştan nefret eden ve kendilerine ait toprakları olması talebinde bulunan köylülerdi. Karşı devrimci kuvvetleri bastıranlar da, yine büyük bir çoğunlukla, —yeni topraklarını koruma kaygısı taşıyan— köylülerdi. Gerçekte, Stalinizm'in kökleri, bu büyük kırsal çoğunluğu denetimi altında tutmayı amaçlayan küçük bir kent elitinin köylüyü aldatmasında ve hüsrana uğratmasında yatmaktadır.[19]

1.2 İkinci Yetersizlik: Marksist sınıf mücadelesi senaryosu hiçbir zaman kendisine, bu senaryoyu üretenlere —Marx ve Engels'e— ilişkin bir açıklama getirememiştir. Sınıf mücadelesinin bu *kuramcıları* proletarya ile kapitalist sınıf arasında olduğu varsayılan bölünmenin neresinde yer almaktadır? Bu soru yöneltildiği zaman, yapılan tek şey konuyu sessizlikle geçiştirmek olmuştur. (Televizyon seyircisine "Kameraman nerede duruyor?" diye sorulmaz.) Elbette, bir kapitalist sınıf vardır; elbette, bir proletarya vardır. Evet,

bunlar birbirleriyle çokluk mücadele halindedirler. Ancak, yirminci yüzyılda devrimleri yaratan ve devletleri yıkan belirleyici nitelikteki sınıf mücadeleleri bunlar değildir. *Burada beni ilgilendiren de, devlet iktidarını ele geçiren ve bu iktidarı köklü bir mülkiyet transferini gerçekleştirmek için kullanan* devrimlerdir.

İkinci Tez
Köylüler ve Öncüler

2.1 Bu tür devrimler için gerekli olan şeyler şunlardır: (a) Eski devletin baskı aygıtının, ordularının ve polisinin, çokluk yabancı orduların yaptığı askeri tahribat sonucu işlevini yerine getiremez hale gelmesi; (b) Toplumun eski yönetici sınıfının, çokluk toplumu yabancı işgal ve sömürüden koruyamaması yüzünden meşruiyetini kaybetmesi; (c) Kısmen ekonomik konumundan dolayı yabancılaşmış, başkaldıran bir köylü kesimi; (d) Entelektüellerin yabancılaşması; (e) Kendisini ulusal birlik ve yabancılara karşı direnişle özdeşleştiren yeni bir örgütün, "öncü parti"nin ortaya çıkması. (f) Bu arada, yabancı devletlerin kuşatılmış eski rejime yardım etmeye istekli olmaması veya yardım edecek güçte olmaması.

2.2 Köylülüğün yabancılaşması, entelektüellerle işbirliği yapmaksızın hatta onların politik ve kültürel vesayeti olmaksızın, modern çağda hiçbir yerde, devletin yıkılmasını ve esaslı bir mülkiyet transferini getirmemiştir.

2.3 Entelektüellerin köylülükle ve diğer kitlelerle ilişkisi, kendini "öncü parti" sayan yeni tür bir örgüt aracılığıyla gerçekleşir. Bu örgüt dolayımı olmaksızın, entelektüellerin, hiçbir halk tabanı, dolayısıyla hiçbir gücü yoktur. Entelektüeller, geniş kitleleri politik olarak harekete geçirmedikçe, eski rejime direnişlerini ülke çapında koordine etmeyi ve meşrulaştırmayı başaramazlar. Entelektüeller ve öncü örgüt olmadan, "ayaklanan" yerel ordular, hatta eşkiya çeteleri olabilir, bir "isyan" bile çıkabilir, ama ulusal düzeyde köklü

bir mülkiyet transferini gerçekleştirebilen bir *devrim* yapılamaz.

2.4 Devrimi gerçekleştirmede entelektüellerin rolü üzerine bu saptamalar hangi devrimler için geçerlidir? Öncelikle *başarılı* devrimler için. Burada başarılı devrimleri başarısızlarından ayırmaya çalışıyorum. Başarılı devrimler şu tür devrimlerdir: (a) Eski devlet aygıtı (özellikle de baskı aygıtı) yok edilir ve yerine yeni bir devlet aygıtı konur; (b) Köklü bir mülkiyet transferi yapılır. Bu ikisi birbiriyle bağlantılıdır, çünkü köklü bir mülkiyet transferi, güçlü bir eski sınıfı mülksüzleştirmeden, o sınıfı koruyan devlet aygıtını öncelikle yok etmeden gerçekleştirilemez. Burada, mülkiyet transferinin bir burjuva sınıfını, orta sınıfı veya paralı bir sınıfı güçlendirdiği devrimlerle ilgilenmiyorum. Başka bir deyişle, burada yazılanlar, üretim araçlarını artan oranlarda *özel* ellere devreden *burjuva* devrimleri için geçerli değildir. Daha çok, mülkiyet transferinin, *devlet* aygıtının elindeki üretim araçlarını artırdığı, bir kolektivizasyon biçimini aldığı devrimlerden bahsediyorum. Birinci durumda, yani burjuva devrimlerinde, iktidar, toprağı kontrol edenlerden para sermayesi yatırımı yapanlara geçer; ikinci durumda, kolektifleştirmeci devrimlerde, iktidar, gelirlerini yatırımlarından veya toprak mülkiyetinden elde edenlerden "insan sermayesine",[20] yani görece ileri eğitime sahip olanlara geçer.[21]

Üçüncü Tez
Yeni Sınıf, Görünen ve Görünmeyen

3.1 Kitleleri seferber etmeyi amaçlayan devrimci siyasette, yeni sınıf üyelerinin üstlendiği görülen önderlik rolü, hareketin popülist, eşitlikçi veya komünal vurgulamalarıyla çelişki içindedir. Bundan dolayı, devrimci nitelikteki hareketlerde Yeni Sınıf'ın önemini gizlemeye, üstünü örtmeye, gözardı etmeye, yadsımaya veya saptırmaya yönelik bir tazyik vardır. Devrimci siyasette Yeni Sınıf görünmeyen bir sınıf olmuştur. Yeni Sınıf'ın devrimci rolünün bastırılmasını engellemek ve bunun kamusal görünürlüğe kavuşmasını sağlamak, eleştirel kuramın ve eleştirel kuramcıların özel görevidir.

3.2 İleri sanayi toplumlarında, Yeni Sınıf kimi zaman *politik olarak* devrimci bir konumda olmasının yanında, sürekli olarak, üretim tarzını da devrimcileştirir. Bu ekonomilerde, Yeni Sınıf, eski paralı sınıfa bağlı olarak çalışan bir teknik entelijensiya olarak hizmet görür. Yeni Sınıf eski sınıfa, yerine getirdiği teknik hizmetler aracılığıyla toplumu modern ve bilimsel diye meşrulaştırarak yararlı olur. Dolayısıyla Yeni Sınıf, bir ölçüde açık, kamusal bir varlığa sahip olabilmekte ve ileri sanayi ekonomilerindeki rolü kabul edilebilmektedir. Bu noktada, Yeni Sınıf artık görünmez olmak zorunda değildir.

3.3 Yeni Sınıf, ileri ekonomilerde ikincil rolünü kabullenmektedir. Bunun başlıca nedeni rolünün kendi maddi ve manevi çıkarlarıyla tutarlı olmasıdır (zaten tutarlı olduğu *sürece* kabullenir). Kısacası, bu rol ayrıcalıklı hayat tarzıyla *ve* kendi çıkarlarını kollama yeteneğiyle tutarlıdır.

3.4 Batı'da entelektüellerden ve entelijensiyadan oluşan Yeni Sınıf, kendi maddi ve manevi sınıf çıkarlarını, görüşme ve direniş dahil, çeşitli yollarla kollar. Diğer bağımlı sınıflar gibi, Yeni Sınıf da bütün istediklerini veya hakkı olduğuna inandığı herşeyi elde edemez; bağımlılığa karşı direnir ve durumunu iyileştirmeye çalışır.

3.5 Yeni Sınıf'ın güçlenme ve eski (paralı) sınıfın direnişinin üstesinden gelme kapasitesi diğer bağımlı sınıflardan çok daha yüksektir. Yeni Sınıf, üretim güçleri ve yönetim araçları hakkındaki teknik bilgisi sayesinde, üretim tarzı üzerinde *fiili* denetime sahiptir. Dolayısıyla çıkarlarının peşinden koşarken, hatırı sayılır bir gücü de elinde bulundurmaktadır. Yeni ve eski sınıflar, üretim ve yönetim mekanizması üzerinde denetimi ele geçirmek için kendi aralarında bir *mücadeleye* girişirler. Bu, kısmen, üretim tarzının *hukuki mülkiyetine* sahip sınıf ile teknik bilgisi sayesinde üretim tarzının fiili mülkiyetine sahip sınıf arasındaki bir mücadele niteliğindedir.

3.6 Yönetici olarak ellerinde bulundurdukları büyük güçle orantılı mülkiyete sahip olmayan bu kişilerin, eski para sahibi sınıfı yavaş yavaş tarihin raflarına kaldırmakta olduğuna dair ayrıntılı ve birbirini destekleyen kanıtlar vardır. Ancak, mülkiyet ile yöneticilik arasında derinleşen ayrılık üzerine yapılan çalışmalar, kimi zaman öne sürüldüğü ölçüde kesin sonuçlar vermemektedir. Mevcut verilerin mükemmel bir eleştirel değerlendirmesini yapan Maurice Zeitlin bile, "bu soruya hiçbir cevap veremeyeceğini" dile getirmektedir. Zeitlin'in nihai çıkarımı, esas olarak metodolojik ve "negatif" bir niteliktedir. Büyük şirketlerde, mülkiyet sahiplerinin denetiminin bulunmaması, kesinlikle 'sorgulanamaz', 'tartışılmaz', 'eşsiz' ve 'kritik' bir toplumsal 'olgu' değildir."[22]

Ancak Zeitlin uzmanlar arasında kabul gören yaklaşımın, mülkiyetin gerçekten pasif hale geldiği ve denetimin profesyonel yöneticilerin eline geçtiği, mülk sahibi olmayan yöneticilerin, para sahibi kapitalistleri yerinden ettiği şeklinde olduğunu yadsımamaktadır. Zeitlin'in tutumu, esas olarak, onaylamadığı bir gelişmeye karşı tepki göstermekten ibarettir. Zeitlin, Berle ve Means'in istatistiksel analizlere dayalı dikkatli uyarılarının, çokluk, gözönünde tutulmadığına ve başkalarının, Berle ve Means'in çalışmasından, yöneticilerin denetimi ele geçirdiğinin kesin olarak belgelendiği sonucuna kolayca vardıklarına dikkat çeker. Onun vardığı sonuç ise şudur: "Onların [Berle ve Means], en büyük 200 şirketin sadece % 22'sini kesin olarak profesyonel yöneticilerin denetiminde olarak sınıflandırabilecek bilgileri vardı."

Ancak insan, Zeitlin'in niçin "sadece" dediğini merak etmektedir. Çünkü bu hemen hemen *yarım yüzyıl önce,* 1929'da, yöneticilerin denetim düzeyine ilişkindir. Büyük şirketlerde yönetici denetiminin ne kadarı "çok", ne kadarı "az"dır? Daha doğrusu: Yönetici denetimi hakkındaki asıl önemli soru *herhangi bir tarihsel anda* ne kadar bulunduğu *değil, belli bir doğrultudaki trendin* ne olduğudur.

Yönetici denetimi uzun vadede artmakta mı, azalmakta mıdır, büyümekte mi, yoksa küçülmekte midir? Yöneticiler, herhangi bir anda büyük şirketlerin sadece küçük bir bölümünde denetime sahip olsalar bile, eğer benzeri örnekler *sürekli çoğalıyorsa,* bu durum yine de büyük önem taşırdı.

Dolayısıyla benim için sorun niteliğinde olan, Zeitlin'in sorduğu "en büyük şirketlerin [şu anda] fiilen yönetici denetimi altında" olup olmadığı sorusu *değildir.* Benim ilgimi çeken şey, *ne yönde* bir gelişme olduğudur.

Zeitlin, Philip Burch'un 1950-1971 dönemini kapsayan bir çalışmasından söz eder. Bu çalışmaya göre, en büyük 50 sanayi şirketinin %58'i "muhtemelen" yönetici denetimi altındadır ve en büyük 300 sanayi şirketinin %40'ı da "muhtemelen"yönetici denetimindedir.

Yönetici denetiminin "muhtemel" diye nitelemek, tabiî ki, bu verilerin gücünü azaltmaz, nasıl Burch'un en büyük 300 sanayi şirketinin %45'inin "muhtemelen" aile denetiminde olduğu şeklindeki paralel ifadesi özel mülkiyetin önemini azaltmıyorsa. İki tane "muhtemelen" birbirini —muhtemelen— götürür. En büyük 300 sanayi şirketinde aile denetiminin, yönetici denetimini %5'le aşması da önemli değildir. Tekrar etmek gerekirse, önemli nokta trendin izlediği çizgidir: Yönetici denetimi azalmakta mı, yoksa artmakta mıdır? Ya aile denetimi? Kesin tarihsel verileri elde etmek güç olsa da, uzun dönemli trendin ne olduğu açıktır. Zeitlin'in kendisinin verdiği ortalama verilerden bile, yönetici denetiminin şimdiden çok yüksek düzeyde olduğu açıkça görülmektedir.

Sovyet Anayasası'nda, SSCB'deki üretim araçlarının Sovyet yurttaşlarının kamusal mülkiyetinde olduğunun yazılı oluşuna dayanarak, bunun, Sovyet sanayisini gerçekten kimin denetim altında tuttuğu ve ondan kimin yararlandığı hakkında çok fazla şey gösterdiğine hiç kimse inanmaz. Sovyetler Birliği'ni değerlendirirken, hukuki mülkiyetin genellikle işçilerin günlük hayatı açısından pek önem taşımadığı kabul edilir. Oysa, gelişmiş bir kapitalist ülke olan ABD'yi incelerken, mülkiyetin rolünü saptamak için büyük çaba harcanmaktadır. "Sol" bize burada mülkiyetin hâlâ büyük değer taşıdığını söylemektedir, oysa, Sovyet sanayisini değerlendirirken, mülkiyetin fazla bir şey ifade ettiğinden giderek daha çok kuşku duymaktadır.

Peter Drucker'in, işçilerin emeklilik fonlarını yatırarak üretim araçlarını tedrici olarak satın aldığı ve bir tür "emeklilik fonları" sosyalizmi ortaya çıktığı iddiasına karşılık verirken, sol, oldukça haklı olarak şunları ileri sürmektedir: "Emeklilik fonları sendikaların *mülkiyetinde* olabilir, ama bu fonları büyük bankalar ve yatırım kuruluşları idare etmektedir. Bir sendika emeklilik fonunu bankaya yatırıp, o banka da parayı hisse senedine çevirdiğinde, şirkette hisseleriyle ortak olan sendika değil bankadır." [23] Demek ki, kimilerine göre, *sendikaların* yaptığı yatırımları değerlendirirken önemli olan nokta, yatırım fonlarının sahibi olsalar da, onların denetimini ellerinde bulunduramamalarıdır; ama *kapitalistlerin* yaptığı yatırımları değerlendirirken, önemli olan nokta kapitalistlerin onlara sahip olmasıdır. Kuşkusuz, *her ikisi* de önemlidir; ama en önemli olan nokta belirli doğrultudaki *trend*tir. Mülk sahibi olmayan yöneticilerin denetimi zamanla artmakta mıdır? Asıl soru budur. *Trend*in profesyonel yöneticilerden yana olduğunu öne sürmek argümanımızla tutarlı olacaktır.

Tıpkı, Yeni Sınıf'ın şu anda ne kadar nüfuzu olduğunu değil, ekonomideki nüfuzunun nasıl arttığını sormamız gerektiği gibi, *hangi* kurumsal sektörde, *hangi* kararlarda bu nüfuzun bulunduğunu sormamız gerekir. Örneğin, silahlı kuvvetlerin teçhizatı ve tesisatı giderek teknik ve bilimsel bir nitelik kazanırken, askeri sektörde de Yeni Sınıf benzeri bir topluluk gelişmekte midir? Bu yeni generaller, yalnızca "iktidarın itaatkâr hizmetkârları" mıdır? Yine, Christopher Lasch'in belirttiği noktalara dayanarak[24] "yardım" mesleklerinde Yeni Sınıf'ın refah, eğitim, hayat tarzları, ailelerin ruh ve beden sağlığı üzerindeki nüfuzunu gün geçtikçe artırdığını söylemek mümkündür. Benzeri şekilde, eğer eski sınıf basın ve diğer medya üze-

rinde önceki etkisini koruyorsa, Daniel Moynihan gibi yorumcular niçin bunların hükümete düşmanlığından şikayet etmektedir? Devletin eğitimdeki rolü genişlerken, üniversiteler nasıl hâlâ eski sınıfın nüfuzu altmda aynen kalabilirler?

Tarihsel olarak bakıldığında, "entelijensiyanın, başka alanlarda da ileri ölçülerde karar verme gücüne kavuştuğuna ilişkin giderek artan haksız iddialarla karşılaşılmaktadır. Yeni Sınıf yola, akıl adına ve burjuvazinin potansiyel politik hegemonyasının hizmetinde (Voltaire ve Diderot tarzında) olarak, geleneksel normatif sistemleri eleştirerek çıkmakla birlikte, sonunda vardığı nokta, sadece idari kararlar verebilme yeterliğini değil, nihayetinde, çağdaş toplumlarm normatif yapılarının yargıçları ve düzenleyicileri olma rolünü dahi kendisine vermek oldu. Jürgen Habermas'ın Alman İdealizmi'ni canlandırması, esas itibarıyla, bu iddianın bir hak olarak ileri sürülmesidir." [25]

Peki Yeni Sınıf, şu anda yönetici sınıf konumunda mıdır? Kuşkusuz, hayır. Yeni Sınıf, bir gün yönetici sınıf olacak mı? Mümkündür. Eğer, yönetici sınıf olma yolunda ilerliyorlarsa, o zaman onları bu kadar uzun süredir hedeflerine ulaşmaktan alıkoyan ne? Ama, niye "uzun süre" geçtiğini kabul edelim ki?

Eski sınıfın iktidara gelmesi ne kadar süre almıştı ki? Eski sınıf, belki de 14. yüzyıldan itibaren kentleşme ve "ruhani" iktidarın gerilemesiyle ortaya çıktı. Başka bir deyişle, 1789 devriminden yaklaşık dört yüzyıl önce. Yeni Sınıf bu anlamda olgunluğa ulaşmış bile sayılamaz; aslında büyümeye henüz yeni başlamış durumda. Tablo 1'de görüldüğü gibi, Yeni Sınıf'ın ABD'de "yükseliş" dönemi ancak (yaklaşık) 1900 ile 1930 yılları arasındadır.

TABLO I

ABD'de Yeni Sınıf'ın "Yükseliş" Dönemi

	1870	1880	1900	1910	1920	1930
Mühendisler	5.6	7	38	77	134	217
Yöneticiler (İmalat San.)	57	—	—	126	250	313
Sosyal, Rekreasyon, din (ruhban zümresi hariç)	—	—	—	19	46	71
Üniversite öğretim kadrosu	56	11.6	24	—	49	82
Muhasebeciler,	—	—	23	39	118	192
Memurlar, idareciler, müfettişler	—	—	58	72	100	124
Editörler, muhabirler	—	32	—	—	41	61
Toplam nüfus	39.9	50.3	76.1	92.4	106.5	123.1

(Toplam nüfus milyonları, diğerleri binleri gösterir)

Kaynak Barbara ve John Ehrenreich, "The Professional Managerial Class",*Radical America* , (Mart-Nisan 1977), sf.19.

Dördüncü Tez
Çatışma Alanları

4.1 Amerika'nın ulusal politik yaşamında entelektüellerin ve entelijensiyanın etkisi, Sosyalist ve ilerici hareketlere katılmaları ile Woodrow Wilson yönetimine kadar pek önem taşımaz.[26] "Muckraking" hareketinden ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan entelektüellerinin giderek yabancılaştığını gösteren kanıtlar vardır. Bu durum 1930'ların büyük depresyonu ile savaş aleyhtarı ve anti-faşist hareketlerle daha da yoğunlaşmıştır. McCarthy'cilik de Amerikan entelektüellerin yabancılaşmasında ve politizasyonunda hayli etkili olmuştur. Zamanla, ulusal seçimlerde kendi beğendikleri adayları çıkarmaya başlamışlardır. Bunların arasında Adlai Stevenson, Eugene McCarthy, Hubert Humphrey ve George McGovern da vardır. ABD'deki Yeni Sınıf henüz kendi adaylarının seçilmesini başaramamışsa da, en azından bir başkanı, Lyndon Johnson'ı koltuğundan etmede gücünü ortaya koymuştur. Johnson'ı ayrılmaya zorlayan, John Galbraith'a göre, Vietnam savaşına karşı muhalefete önderlik edenler, işçi sendikaları, basın ya da iş adamları değil, üniversiteler olmuştur.

ABD'de entelektüellerin (entelijensiyadan farklı olarak) açık bir parti tercihi vardır. Cumhuriyetçi Parti'ye duydukları nefrette ve Demokratlar'ı tercih etme konusunda hemfikirdirler. Charles Kadushin ve arkadaşları bunun, aralarındaki fikri liderler için bilhassa doğru olduğunu saptamışlardır: "Hemen hemen bütün elit entelektüeller Demokratlar'a oy verir."[27]

4.2 Yeni ve eski sınıflar arasındaki çatışmada, kamusal düzeyde farklı *alanlar* mevcuttur. (1) Akademik

özgürlük, akademisyenler ile üniversite mütevelli heyetlerinin[28] eski sınıf kökenli üyelerinin, üzerinde sürekli çatıştıkları konulardan biridir. (2) "Tüketici" haklarının korunması, "muckraking" günlerinden beri Yeni Sınıf'ın eski sınıfı zorda bırakmak için kullandığı bir kozdur. (3) Bilimsel İşletme Yönetiminin gelişmesi bile kısmen, işletme sistemindeki israfın ve işletmenin en verimli yöntemleri kullanma konusundaki isteksizliğinin bir eleştirisidir. (4) Kamu politikası oluşturmada "beyin takımı" ve uzmanlar kullanma girişimi, eski sınıfın iktidar üzerinde olduğu kadar politik mekanizmalar üzerindeki nüfuzunu da sınırlama sonucunu doğurmuştur. (5) "Bağımsız" bir kamu hizmetleri sektörünün gelişmesi de benzer bir sonuca yol açmıştır. (6) "İktidarda dürüstlük" arayan reform hareketleri, istediği politik kayırmaları parayla elde etmeye çoktandır alışkın bulunan eski sınıfa karşı Yeni Sınıf'ın sürekli başvurduğu bir araçtır. (7) Hammadde ve enerji kaynakları israfına ve çevre kirliliğine yönelttiği eleştiriyle, yeni uluslararası ekoloji hareketi Yeni Sınıf'ın eski sınıfa karşı yürüttüğü gerilla savaşındaki en son stratejiden başka bir şey değildir.[29] (8)Kadınların kurtuluşu hareketinin önemli bir bölümü de genelde kadınların ezilmesine karşı direnişin ifadesi olmaktan çok sadece eğitimli orta sınıf kadınlarının Yeni Sınıf içinde tam üyelik hakkı elde etmeye yönelik girişimleri niteliğindedir.

4.3 Yeni Sınıf"ın etkisi, üretim yönetiminin yanı sıra *sermaye yatırımına* da yayılmaktadır. Yatırım yapan eski sınıf, yavaş yavaş, ayrıcalıklı ama işlevsiz bir statü grubuna, üretimde ve idarecilikte işlevi bulunmayan bir "soylular" sınıfına dönüşmektedir. Entelektüellerden oluşan Yeni Sınıf, eski sınıfı adım adım, bir rantiye sınıfına, kâr, rant ve faiz gelirleri elde eden bir "emekliler" topluluğuna dönüştürmektedir.

4.4 Yeni Sınıf, barikatlar kurmaya yönelmez, ama eski sınıfı zor durumda bırakır, onun faaliyetlerini baltalar, eleştirir, teşhir eder ve suçlar, ahlaki, teknik ve kültürel açıdan eski sınıftan daha üstün olduğunu ifade eder, onu aşağılar ve alay konusu yapar. Ancak, Yeni Sınıf mücadele etmiş olmak için mücadele etmez. Bunu zaten hiçbir sınıf yapmaz. Yeni Sınıf, en az çabayla maddi ve düşünsel çıkarlarını korumaya uğraşır. Sınıf mücadelesi, Yeni Sınıf'ın kendi çıkarlarını kollarken kullandığı, oldukça geniş repertuvarındaki araçlardan yalnızca biridir. Hiçbir sınıf, görüşme veya tehditle elde edebileceklerini önceden görmeksizin savaşa girmez.

4.5 Yeni Sınıf'ın temel sınıf stratejilerinden biri kitlesel olarak çalışan bir sınıfla, yani proletarya veya köylülükle bir ittifak kurmak, böylece o kitleyle eski sınıf arasındaki çelişkiyi keskinleştirmek, eski sınıfa ve onun eski sosyal düzendeki hegemonik konumuna karşı o ittifakı yönlendirmektedir.

4.6 "Refah" devleti ve "sosyalist" devlet Yeni Sınıf'ın politik stratejileridir. Aralarındaki temel fark, sosyalist bir devlette Yeni Sınıf'ın hegemonyasının daha tam, işçi sınıfı üzerindeki denetiminin daha fazla olmasıdır. Refah devletinde (a) yeni ve eski sınıf birbirini karşılıklı olarak kısıtlar, (b) işçi sınıfı üzerindeki denetimi paylaşırlar, buna karşılık (c) Yeni Sınıf zaman zaman eski sınıf karşısında kendi durumunu sağlamlaştırmak için işçi sınıfıyla ittifak kurar.

Beşinci Tez
Kültürel Bir Burjuvazi Olarak Yeni Sınıf

5.1 Yeni Sınıf ile eski sınıf başta tek bir sınıf halindeydi; Yeni Sınıf, genellikle, mülkiyet avantajları olan sınıflardan, yani eski sınıftan doğar veya o sınıf tarafından himaye edilir. Entelektüeller ve entelijensiyadan oluşan Yeni Sınıf, eski para sahibi sınıfın görece daha *eğitimli* olan karşıtıdır —çokluk eski sınıfın kardeşlerinden ve çocuklarından oluşur. Dolayısıyla, yeni sınıf çatışması kimi zaman *üst sınıflar arasındaki* bir iç savaş niteliğine bürünür. Bu süreç içinde, eski sınıf çatışan hiziplere ayrılır. Yeni sınıfın mücadelesini anlamak için, sadece sistemin yükünü taşıyanların değil, *ayrıcalıklı* ve avantajlı olanların da kendilerine ayrıcalık sağlayan bu sisteme nasıl yabancılaştıklarını anlamak gerekir.

5.2 Eski para sahibi sınıfın "pazarlık konusu yapılamaz" hedefleri, sermayelerini en azından yeniden üretmek, bunun da ötesinde birikim yapmak ve kâr elde etmektir: Marx'ın deyişiyle P-M-P. Bu, sınıfın bütün üyelerinin birbirlerine karşı rekabet etmesi gereken bir yapı içinde gerçekleştirilir. Bu amansız rekabet, üretim ve yönetim faaliyetlerini rasyonelleştirme ve verimliliği sürekli olarak yükseltme yönünde bir baskı doğurur. (Marx buna "üretimi devrimcileştirme" adını verir.) Ama bu rasyonalizasyon, Yeni Sınıf entelijensiyasının çalışmalarına ve uzmanlık becerilerine giderek daha çok bağımlı hale gelir. Demek ki, eski sınıfın Yeni Sınıf'ı yaratması, yapısal konumundan kaynaklanmaktadır.

5.3 Yeni Sınıf'ın çoğunluğu, başta, eski sınıfın firma veya işletmelerinin doğrudan denetimi altında (mesle-

ki olarak) yetişmiştir. Ancak, kısa bir zaman sonra, eski sınıf, maliyetleri "toplumsallaştırılan" [30] bir kamu eğitim sisteminin doğuşu ve gelişmesiyle Yeni Sınıf'ın yeniden üretiminden kopmuştur.

5.4 Yeni Sınıf'ın yeniden üretimi, ne ölçüde uzmanlaşmış kamu eğitim sistemleri yoluyla gerçekleşirse, Yeni Smıf *özerkliğini*, "ticari" veya politik çıkarlardan kopukluğunu ve bağımsızlığını vurgulayan bir ideolojiyi o ölçüde geliştirebilir. Bu *özerkliğin* temelinin, eğitim sisteminin sağladığı uzmanlık bilgisi veya kültürel sermaye olduğu söylenmektedir. Bu arada, eğitimli kişilerin toplumun refahını gözetme yükümlülüğü de vurgulanmaktadır. Başka bir deyişle, "profesyonalizm" *ideolojisi* ortaya çıkmaktadır.[31]

5.5 Profesyonalizm, Yeni Sınıf'ın kamusal *ideolojile*rinden biridir ve eski sınıfın yeni sınıf tarafından nazikçe yıkılmasıdır. Profesyonalizm Yeni Smıf'ın 'kolektif bilinci'nin tarihsel gelişiminde bir evredir. Bu ideoloji, eski sınıfın açıktan açığa bir eleştirisi değildir, Yeni Sınıf'ın, *teknik ve ahlaki olarak daha üstün* olduğuna ilişkin üstü kapalı bir iddiadır. Eski sınıfın teknik becerilerden yoksun olduğunu ve ticari kâr hırsıyla hareket ettiğini ima eder. Profesyonalizm Yeni Sınıf'ı topluma, kendini adayarak ve teknik beceriyle iş gören, faziletli ve meşru otoritenin paradigması diye gösterir. Profesyonalizm, Yeni Sınıf'm meşruiyetini sağlamak için dolaylı olarak eski sınıfın otoritesini sarsan çok önemli bir iddia ileri sürer.

Bu, bir yandan, mevcut toplum *sınırları içinde* bir prestij talebini gündeme getirirken, öte yandan da, Yeni Sınıf'ı eski sınıfa bir *alternatif* olarak çıkarmaktadır. Profesyonalizm, Yeni Sınıf'a ait otorite iddialarını öne sürerken, *eski sınıfın otoritesini* fülen *değersiz kılmaktadır.*

5.6 Yeni Sınıf'ın kendine özgü ayrıcalıklarının ve

güçlerinin temeli, sahip olduğu özel kültürler, diller, teknikler ve bunlardan kaynaklanan beceriler üzerinde *bireysel* düzeydeki denetimidir. Yeni Sınıf, tarihsel ve kolektif olarak üretilmiş kültürel sermayenin avantajlarını özel mülkiyetinde tutan bir kültürel burjuvazidir. Öyleyse açık olalım: Yeni Sınıf tamamen eski sınıf'a benzememektedir; onun özel kültürü de tamamen sermaye *gibi* değildir. Burada hiçbir metafora başvurmuyoruz. Yeni Sınıf'ın özel kültürü, bu sınıf tarafından özel olarak (kısmen) ele geçirilen ve bir gelir akışı sağlayan bir sermaye birikimidir.

5.7 Yeni Sınıf'ın temel hedefleri şunlardır: Ulusal gelirdeki payını artırmak; sahip oldukları özel kültürlerin ürettiği gelirlerden daha büyük paylar elde etmelerini sağlayan toplumsal koşulları üretmek ve yeniden üretmek; çalışmalarını ve çalışma ortamlarını denetim altında tutmak; kısmen de bütün bunları gerçekleştirmek için politik gücünü artırmak. Dolayısıyla, Yeni Sınıf'ın mücadelesi, *bir ücret sistemini*, yani, belirli bir adil bölüşüm ilkesine dayanan bir sosyal sistemi *kurumlaştırmaktır*: "Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre" şeklindeki bu ilke "sosyalizm"in de normudur. Buna uygun olarak, Yeni Sınıf, başka sosyal sistemlere ve onların farklı ayrıcalık sistemlerine, örneğin parasal birikimlerinin (eski sermayenin) denetimi temelinde yükselen ayrıcalık ve gelir paylaşım sistemlerine karşı çıkabilir. Demek ki, Yeni Sınıf, eski sınıfın ayrıcalıkları söz konusu olduğu ölçüde eşitlikçi olmaya hazırdır. Yani, belirli koşullar altında, eski sınıfın özel gelirlerini (kâr, rant, faiz) ortadan kaldırmaya veya kısıtlamaya hazırdır. Ne var ki, Yeni Sınıf, kültürel sermaye sahipliği temelinde, özel lonca avantajları —politik güç ve gelir— peşinde koşarken eşitlikçiliğin karşısındadır.

5.8 Yeni Sınıf *yeni* bir sınıftır. Ne eski işçi sınıfıyla,

ne de eski para sahibi sınıfla özdeştir. İçinde her ikisinden de öğeler barındırır, öte yandan her ikisinde bulunmayan öğelere de sahiptir. Yeni Sınıf da işçi sınıfı gibi, bir ücretli sistemi içinde emeğiyle geçinir, ama işçi sınıfından farklı olarak, esas itibarıyla, işinin içeriğini ve çalışma ortamını denetimi altında tutmayı hedefler. Bunları pazarlıkla elde edebileceği en iyi ücret uğruna bile bir yana itmez. Demek ki, Yeni Sınıf'ın bilinci "ekonomistik" karakterde değildir. Değerli nesneler ve hizmetler üretmeyi ve bunlar için gerekli becerileri geliştirmeyi hedefler. Dolayısıyla, Yeni Sınıf, — Marx'ın zannettiği gibi— geçmişteki insan emeğinin ölü ürünlerinin şimdiki canlı emeğe egemen olduğu bir süreç olarak yaşanmasından dolayı işine yabancılaşmış bir proletarya değildir. Değerli nesneler ve ürünler üretmeye çabalayan Yeni Sınıf aynı zamanda çalışma ortamını denetiminde bulundurma gayreti de göstermek zorundadır. Böylelikle Yeni Sınıf, işçi sınıfının geleceğe ilişkin öz yönetim umudunu hayata geçirmekte ve yabancılaşmış emekten kurtuluşu şimdiden şekillendirmektedir. Bu, işin bir yanı.

Ne var ki, Yeni Sınıf kendini işine, beceri ve nitelikli nesnelerin üretimine adamışsa da, bu tutumu, bunlardan elde edeceği gelirlere yönelik ilgisinden bağımsız değildir.

Yeni Sınıf, *hem* gelir *hem de* nitelikli nesneler peşindedir, ancak ikincisini,sadece birinciye ulaşmak için elde etmeyi amaçlamaz. Yeni Sınıf, kendini tamamen becerilerine adamış da değildir; ne var ki, bunlar sadece elde edeceği gelirler için birer araçtan ibaret de sayılmaz. Yeni Sınıf'ın mesleki kültürü, ne müşterilerine hizmet uğruna kendini feda eden bir profesyonel karikatürüne, ne de kazanç uğruna becerilerini satan para tutkunu elit stereotipine uyar.

Yeni Sınıf geçmişin proletaryası olmadığı gibi, eski

burjuvazi de değildir. Gerçekte, sermayesi paraya değil, değerli kültürler üzerindeki denetimine dayalı olan yeni bir *kültürel* burjuvazidir. Yeni Sınıf ile eski sınıfın sistematik bir karşılaştırması, eninde sonunda, değişik sermaye biçimlerinin, para birikimlerine karşı kültür birikimlerinin analizini gerektirir. Sürekli bir gelir akışı sağladıklarıklarından her ikisi de sermayenin farklı biçimleri olarak ele alınır. Eski ve yeni sınıfın sistematik analizi için gereken şey, aslında genel bir sermaye kuramıdır; bu kuramda, parasal sermayeye, bütünün bir parçası, sermayenin özel bir türü gözüyle bakılacaktır. Kültürün sermaye olarak kavranabilmesi için gereken ise kültüre ilişkin, bir ekonomi politikten daha azı değildir.[32] Burada böylesine bir girişim mümkün olmamakla birlikte, aşağıda deneme kabilinden bazı noktalara işaret edilmektedir.

5.9. Sermaye ve Kültürel Sermaye Üzerine Notlar: Sermaye, özlü, ama genel biçimde şöyle tanımlanabilir: Satılabilir faydalar sağlamakta kullanılan herhangi bir üretilmiş nesne, elde edilecek gelirler veya ekonomik üretkenliğe yaptığı kabul edilen katkılarından dolayı sahibine, meşru sayılan gelirler üzerinde hak iddiaları sağlar. Bu hak iddiaları, genellikle, sermaye nesnesini geri çekerek veya geri çekme tehdidiyle daha da güçlendirilir. Dolayısıyla, *(her tür)* sermayenin mutlaka üretkenliği artırması gerekmese de, sermaye kültürel olarak, üretkenliğe katkıda bulunan bir şey olarak *tanımlanır*. Sermayenin elde edilen gelirler üzerinde hak iddia etmesinin tipik yolu da böylelikle açılmış olur: Başkalarının sermaye nesnesine ulaşmasını kısıtlayarak veya bu tehditte bulunarak.

5.10 Eğitimin mutlak olarak üretkenliği artıracağı varsayımı nasıl doğru değilse, *herhangi başka bir* sermaye biçiminin de üretkenliği mutlaka artıracağından söz edilemez.[33] İnsan sermayesine (veya sermaye ni-

teliğindeki eğitime) ilişkin gerçekçi bir kuram, sermayenin birincil meselesinin üretkenliğe değil, *gelirlere ilişkin* olduğunu, topluma katkısı değil, *gelirleri* olduğunu kavrayan daha genel bir sermaye eleştirisinin parçası olmalıdır. "İşletme" ile "endüstri" arasında ayrım yaparken, Thorstein Veblen'in işaret etmek istediği de buydu. Veblen, bu ikisinin birbirinden farklı olan çıkarlarının çatışabileceğini belirtiyordu. Sermaye, yani herhangi bir sermaye biçimi, mümkün olduğunda üretkenliği artırmayacak olsa da, gelirini artırmaya yönelecektir. Sermayenin üretkenliğe katkısı, esas olarak, kendi gelirlerinin artan üretkenliğe zorunlu olarak bağlantılı olması durumunda gerçekleşir.

5.11 Geleneksel sermaye ya da insan sermayesi olsun, herhangi bir sermaye biçiminin temel stratejilerinden biri, gelirlerini performanslarından ayırmasıdır, böylelikle performansları düştüğünde bile gelirleri devam edecektir. İkinci bir temel strateji de, tabiî ki, bu başarısızlıkları gizlemektir. Öyleyse, sermaye Veblen'in deyişiyle, "hiçbir şey vermeden kazanmaya" çalışır. Sermayenin gelirleri ile performansları arasındaki bağlantı, sermayeyi üretkenliğini artırmaya zorlayan, aksi halde, üretkenliği artan başkalarının onu yok edeceğini ortaya koyan rekabet tarafından tarihsel olarak kurulmuştur. Ancak rekabet, kuşkusuz tekeller, kartel-ler ve sermaye sahipleri arasındaki diğer düzenlemelerle sınırlandırılabilir, böylelikle de gelir ile üretkenlik arasındaki bağlantı kopabilir. Rekabet üzerinde buna çok benzer bir denetim, insan sermayesi sahipleri arasında da gerçekleşir. Bunun araçları profesyonel ve başka türdeki organizasyonlardır. Bu, gelirler ile üretkenliğin birbirinden ayrılması ile sonuçlanır. Gelirler ile performanslar arasındaki farkı mümkün kılan bir başka temel taktik ise, iş yapan grubun kendi performanslarını değerlendirmek için tam otorite elde etme-

ye çalışması, böylelikle başarısızlıklarını ve performanslarıyla gelirleri arasında, başarısızlıklarından kaynaklanan herhangi bir oransızlığı gizleme imkanı elde etmesidir.

5.12 Herhangi bir sermaye biçiminin kullanılması, gelire ilişkin hak iddiası veya ekonomik süreç üzerinde denetim kurma olanağı sağlarsa söz konusu olabilir. Geleneksel sermayenin artan kullanımlarının, her zaman üretkenlik artışlarıyla ilintili olduğu gösterilemez. Bunlar, ekonomik süreç içinde yer alan diğer gruplara bağımlılığı azalttıkları, bu grupları ve onların artığını sermayeye sahip olanların denetimleri altına soktuğu için kullanılıyor da olabilir. Ama sermaye üretimi sadece artırmıyor, aynı zamanda *denetim altında tutulmasına* olanak sağlıyor da olabilir.[34]

5.13 Demek ki, sermaye, görünürdeki hedefi artan ekonomik üretkenlik olan, ancak gizil işlevi, onu elinde bulunduranların gelirlerini ve toplumsal denetimlerini artırmak olan, üretilmiş bir nesnedir. Bu perspektife göre, eğitimin de, bir fabrika binası ve makineler kadar sermaye olduğu açıktır.

5.14 Yukarda formüle edilen genel sermaye kavramı üzerinde biraz daha ayrıntılı durursak:

(1) Sermaye, "doğal" bir hammadde veya doğuştan gelen bir yetenek değil, *üretilmiş* bir nesnedir, böyle olmakla hem insan *emeğinin, hem de kültürünün* bir ürünüdür.

(2) Sermaye, nihai tatminler için değil, başka *faydalar* ve zenginlik üretmek amacıyla kullanılan bir üründür. Sermayenin hedefi tüketim değil, araçsal üstünlüktür. Dolayısıyla sermaye "mallar üreten mallar"dır.

(3) Bir şeyi kullananların amaç ve *niyetlerini* bilmeden o şeyin "tüketim" maddesi mi yoksa "sermaye" mi olduğunu belirlemek imkânsızdır. Bir şeyin sermaye olabilmesi için, ekonomik olarak değerli bir şey üret-

mek *niyetiyle* kullanılması gerekir; hiçbir şey *içkin* olarak sermaye değildir. Benzeri biçimde, faydaları veya zenginliği artırmak niyetiyle kullanılan *herhangi bir* üretilmiş nesne, ister madeni eşya, ister beceri olsun, —eğer aşağıda sayılan ek koşullara uyarsa— sermaye olarak kabul edilebilir.

(4) Ekonomik değerlerin ya da zenginliğin üretimine katkısından dolayı meşruluk kazanan, gelirlere özel olarak el konulmasına ilişkin öne sürülen hak iddialarının temelini oluşturan herhangi bir şey sermayedir. Öyleyse, sermaye, fidye yağma malı, ganimet veya haraç şeklinde zorla zenginlik elde etmekte kullanılan dolandırıcılık, kaba kuvvet, şiddet veya dominasyondan farklıdır. Sermaye ne hırsızlık, ne de şantajdır, katkısı bulunduğundan ötürü, elde ettiği şeye *hakkı olduğunu* öne sürerken *karşılıklılık* normuna başvurur.

(5) Sermayenin gelirlere el koymaya ilişkin hak iddiası, tipik olarak, sermaye-nesnesinin kendisinde *içkin* olan etkenlerce uygulamaya dönüştürülür. Sermayeyi geri çekme tehdidi ya da gerçekten geri çekme, genelde, sermayenin gelire el koymasına yeter, çünkü sermaye ekonomik faydaların üretimi için "'gerekli"dir (veya öyle tanımlanır). Dolayısıyla sermaye, ekonomik ve politik-askeri alt-sistemler ile bunların uygulanmasını sağlamaya yönelik farklı sistemler arasında yapısal bir farklılaşmayı temellendirir. Sermaye, politik-askeri alt-sistemleri ancak son çare olarak, sermaye nesnelerinin kullanılmasına karşılık beklenen getiriler elde edilemediği zaman kullanır.

(6) Sermayenin gelir elde edebilmesinin nedeni, üretkenliği ya da zenginliği muhakkak artırması değildir, sadece gelir elde etme hakkı şeklindeki iddialarının, toplumsal olarak uygulanabilir ve kültürel olarak tanınıyor olmasıdır. Yeni Sınıf'ın eğitimi sermayesinin parçasıdır. Eğitimin sermaye olmasının nedeni, mutla-

ka üretkenliği artırması değil, sadece, gelir sağlaması, bu gelirlerin varlığının korunması *ve* hizmetlerinin, faaliyetlerinin sürekli geri çekilebilme ihtimali sayesinde içkin olarak meşrulaştırılmış olmasıdır.

5.15 Herhangi bir tür sermaye, üretkenliği artırması *gerekmese de*, üretkenliği artırmadığı zaman da gelir elde etme hakkını elde edebilse bile, bu durumun, zorda kullanma ya da şiddet tehdidi veya kullanımı yoluyla gelir sağlandığı bir "dominasyon" biçimi haline gelmesi eğilimi de mevcuttur.

Zira üretkenlikte bir artış olmaksızın, herhangi bir kimsenin gelirinde meydana gelen iyileşme, bir grubun zararının diğerinin kazancı (veya bunun tersi) olduğu sıfır-toplam oyunu [*zero-sum game*] şeklinde gerçekleşir. Üretkenlik arttığı zaman, herhangi bir grubun geliri başkasını zarara uğratmadan korunabilir, hatta arttırılabilir de. Sermaye üretkenlikte artış sağlayınca, sermayeyi geri çekme tehdidi de, gelirler üzerinde hak iddiası ileri sürmeyi daha da kolaylaştırır. Burada gelirler içkin etkenlerle korunur.

5.16 Gelir sağlamak için politik ve askeri yaptırımların bulunması sermayenin gelişmesini sınırlar. Zira biri diğeri yerine kullanılabilir durumdadır. Buna karşılık, ekonomik süreçte politik ve askeri yaptırımlara başvurulmaması, gelir üzerinde *içkin olarak* el koyabilme hakkı bulunan sermayenin gelişmesi ve kullanımı için yararlıdır. "Özel girişim"in tasfiyesi, sermayenin —özellikle geleneksel burjuva sermayesinin— verimli kullanımını ve gelişimini tehdit eder. Öte yandan, geleneksel burjuva sermayesinin tasfiyesi ekonomik süreci Yeni Sınıf'ın kültürel sermaye türlerine ve teknolojik becerilerine giderek bağımlı hale getirir. Yeni Sınıf, sermaye gelişiminin ve *içkin olarak* el konulabilir gelir hakkının başlıca toplumsal dayanağı durumuna gelmektedir.

Yeni Sınıf'ın gelir taleplerini ortaya koyma gücü arttıkça, bu sınıf, ya yönetici sınıf içine katılmak ya da yeni gelişen bir bürokrasinin baskıcı denetimi altına girmek zorunda kalır. Yeni Sınıf'ın elde edilen gelirler üstündeki hak iddiaları, içkin olarak yerine getirilme niteliğine sahip oldukları için, askeri ve politik otoritelerin yani devlet aygıtının hak iddiaları üzerinde başlıca kısıtlama haline gelir. Bu durumda, Yeni Sınıf da, eski mülkiyet sahibi orta sınıfın bir zamanlar öne sürdüğü devlet eleştirisine sahip çıkar. Ne var ki, devlet eleştirisi, artık kişisel olmayan teknolojinin üstünlüğünün ve özerkliğinin mistifike bir şekilde öne sürüldüğü bir hal alır.

5.17 Yeni ideolojiye göre, üretkenlik esas olarak bilim ve teknolojiye bağlıdır, toplumun sorunları da teknolojik bir temel üzerinde ve eğitimle kazanılmış teknolojik becerinin kullanılmasıyla çözülür. Bu ideoloji kamusal alanı depolitize etse de, bundan *ötürü*, statükoyu meşrulaştıran bir ideoloji sayılamaz. Zira, özerk teknolojik süreç ideolojisi, Yeni Sınıf dışındaki diğer tüm sosyal sınıfların meşruiyetini ortadan kaldırmakta, Yeni Sınıf'ın yerine getirdiği işlevleri, sahip olduğu becerileri ve eğitimlilik göstergelerini öne çıkarmakta, böylelikle bu sınıfın *statüko içinde* gelir elde etme hakkı yönündeki taleplerini güçlendirmektedir. Yeni Sınıf, teknolojiyi kişisel olmayan ve özerk bir toplumsal kaynak diye göstererek, kendisine yarayacak bir gelir dağılımı mücadelesini yürütme biçimlerini olduğu kadar, kendisini ve süreç içindeki rolünü de gizler.

5.18 Kültürel sermaye kuramını ilk ortaya atan büyük ütopyacı sosyalist Henri Saint-Simon'un sekreteri ve "nankör" öğrencisi, sosyolojinin babası August Comte'dan başkası değildir. *System of Social Polity*[35] adlı kitabının ikinci bölümünde Comte sermayenin kökenlerini emekte, tüketebileceğinden daha fazlasını —

yani, bir artığı— üretebilen insan yeteneğinde, kuşaktan kuşağa birikime ve zaman içinde aktarıma imkân sağlayan yeteneğin "kalıcılığı"nda bulur. Bu da, tam tamına antropolojik "kültür" kavramının içeriğidir. Comte, kültür ile sermayenin birbirinden ayrılmadığı, birbirinin yerine kullanılabildiği, sermayenin *veya* kültürün "sosyal gelişmenin temeli" olduğu ekonomi politik ile sosyoloji arasındaki bir kavşakta bulunuyordu. Yeni ortaya çıkan "kültür" ve "sermaye" kavramları siyam ikizleri gibiydi: Sırtlarından birbirine yapışık; kültür genelleşmiş sermayeydi, sermaye ise özelleştirilmiş kültürdü. Kültürün *özel olarak* sahip olunacak veya miras bırakılabilecek *mülke* dönüşmesine, klasik politik ekonomistler "sermaye" adını veriyorlardı. Sermaye, kültürün özel mülk edinilmesi, kültürel "ortak toprakların" özel olarak kapatılmasıydı.

5.19 Eğer kültürün herhangi bir kısmı sermaye olacaksa, üretilen malların özel olarak mülk edinilmesi gerekir. Ancak bu durum, gelenek ve devlet tarafından da korunmalıdır. Kültür "sermayeleştirilince", yani kültüre veya onun belirli biçimlerine sahip olanlara gelir ayrılmasına karşılık bu gelirlerden kültürel sermayeye sahip olmayanlar yoksun bırakılınca sermaye haline gelir. Demek ki, sermaye doğası gereği bir avantajdır; sermayeye sahip olanlar, sahip olmayanların yoksun kaldığı kazançları elde eder. Kültürel olarak herhangi bir kazanılmış beceriye sahip olanlara ücret, royalti, patent, teklif hakkı veya 'belgeleme' yoluyla özel gelirlerin sağlanması, becerinin sermayeleştirilmesidir.

Belgeleme, yetkili otorite sayılan bir kimse veya bir grup tarafından, ilgili bireyin belirli kültürel becerilere sahip olduğunun onaylanmasıdır. Herhangi bir bürokratik, meritokratik veya devlet hizmeti sisteminde olduğu gibi, belirli makamların, konumların veya işle-

rin duruma uygunluğunu belgelemiş kimselere ayrılması —gelirlerin tahsis edilmesi gibi— kültürel becerilerin sermayeleşmesidir. Kültür, eğitim ve toplumsallaşma yoluyla aktarılır. Eğitim düzeyine ilişkin her derece yükselişinde, gelir artış diliminde bir küçülme olsa da, genel olarak, daha çok formel eğitim görmüş olanların gelirlerinin, daha az formel eğitim görmüş olanlarınkinden hayat boyu fazla olduğu bilinir.[36] Bu gelir artışı eğitimin sermaye değerini yansıtmaktadır. Yani, artan gelirin anlamı şudur: Karşılığı ödenen kültür söz konusu geliri elde etmek için harcanan eğitim süresi ile orantılı bir değerde sermayeleşir.

5.20 Şu örneği ele alalım: Bir adam, belirli bir sermayeyle bir iş kursun ve yıllarca bu işletmeyi çalıştırdıktan sonra satmaya karar versin. Hangi fiyata satacaktır? İşletmenin satış fiyatı, ilk sermaye yatırımının değil, ondan gelecekte elde edilecek *gelirin* fonksiyonudur. Satış fiyatı, sermayeleşmiş gelirdir. Demek ki, gelirin sermaye olarak bir karşılığı vardır; sermaye gelecekteki gelirin iskonto edilmiş değeridir ve farklı gelir düzeyleri farklı sermayeleşmeleri getirir.

5.21 Herhangi bir şeyin sermaye değeri, yaratması beklenen gelir hacminin iskonto edilmiş değeri, mübadele edilebileceği peşin para miktarıdır. Gelirlerin ekonomik değeri, iskonto edilmiş bir sermaye miktarı olarak ifade edilebildiği için, gelir ile sermaye arasında birbirinin yerine kullanılabilirlik söz konusudur.

Sermayenin değeri, kısmen, sağladığı gelirlerin hacmine bağlı olduğu için, bu gelirleri artıran herhangi bir şey —kültür dahil— sermaye değerini de artırır (bunun tam tersi de geçerlidir). Kültürün sağladığı gelirlerin hacmi, dolayısıyla sermaye değeri, kültür arzının ve ona yönelik talebin olduğu kadar, söz konusu kültürün müstakbel ömrünün veya dayanıklılığının da bir fonksiyonudur. Bundan dolayı, kültürel burjuvazi-

nin çıkarları, kültürün arzını denetim altında tutmasında ve üretimini kısıtlamasında, kültür üzerindeki denetimini sınırlayan herhangi bir gruba karşı durmasında, ayrıca kültürünün satın alabileceği kullanımlar üzerindeki hukukî ve ahlakî sınırlamaları ortadan kaldırmasında yatmaktadır. "Profesyonalizm"in ardında, kültürün ekonomi politiği vardır.

5.22 Yükselen burjuvazinin ideolojisi olan klasik ekonomi politik, sermayeyi sınırlı bir şekilde —burjuvazinin sahip olduğu sermaye türü olarak— tanımlamıştır. Kuşkusuz, burjuvazinin denetimindeki sermaye biçimi o zaman gerçekten "esas" olan kısımdı— *"sermaye"* kelimesinin ilk anlamı da budur. Marksizm, ekonomi politiğin parasal mülkiyet ile emek arasında kurduğu ikiliği kabul etmiş, ayrıca emeği, basit kol emeği birimleriyle değerlendirirken, esas olarak girişimciye ve işletme yönetimine kültürel bir işlev atfetmiştir. Ancak, "emek" basitçe harcanan enerji değildir, kültürel olarak harcanan enerjidir. Dolayısıyla, emek kişilerin doğrudan katkısını hiç de gerektirmez. Emek için gereken tek şey, norma uygun olup olmadığını gözeten, bir geri-besleme sistemi tarafından denetlenen enerjinin harcanmasıdır. Emek, diğer enerji girdileri gibi ancak kültürel bir norma uygun olduğu zaman değer yaratır. Mevcut enerji miktarı ve onun kullanılacağı biçim, kültürün bir fonksiyonu olduğu için, emeğin değeri kültürel yatırımın bir fonksiyonudur.

5.23 Klasik ekonomi politik ve radikal ekonomi politik -yani Marksizm- ortalama olarak, düşük bir beceri düzeyine sahip bir çalışma ordusunun bulunduğu bir tarihsel döneme dayanır. Bu sınırlı tarihsel dönem aşırı ölçüde genelleştirilerek, kültürel sermaye sanki hiç yokmuş gibi bir değerlendirme yapılmaktadır. Fakat, o zamandan beri kültürel sermayede meydana ge-

len büyük artış, yeni bir genel sermaye kuramını, kültüre ilişkin bir ekonomi politiği ve kültür- ayrıcalıklı bir Yeni Sınıf-kuramını gerekli kılmaktadır. Bunda, paradan oluşan sermayenin özel mülkiyeti, "kapitalizm"in yalnızca bir örneği olarak görülecektir. Eğitime yatırım sadece tüketici bir etkinlik değildir. Geride, sonradan bir gelir akışı yaratacak olan bir şey arta kalır. Bu da, Yeni Sınıf'ın ekonomik temeli olan *kültürel sermayedir.*

5.24 Kültürel sermayeye ilişkin sahip olduğu mülkiyet, Yeni Sınıf'ı işçi sınıfıyla hem birleştirir, hem de ondan ayırır. Yeni Sınıf'ın kültürel sermaye sahipliği yalnızca ona ait bir durum değildir, çünkü bütün sınıflar bir ölçüde bu mülkiyete sahiptir. Hepsi kültürel sermayeye sahip olduğuna göre, Yeni Sınıf diğerlerinden nasıl farklılaşır? İki şekilde: Birincisi, *nicel olarak*[37]— Yeni Sınıf görece büyük bir kültürel sermaye birikimine sahiptir ve gelirinin görece daha büyük parçasını bundan sağlar. İkincisi, *nitel olarak* — Yeni Sınıf'ın kültürü kısmen özel bir kültürdür. Bununla bağlantılı olarak, entelektüellerden ve entelijensiyadan oluşan Yeni Sınıf, bir *konuşma* cemaati oluşuyla da ayırt edilir. Bu sınıfın üyeleri özel, incelmiş bir dil varyantı konuşurlar. Onların konuşma varyantı, nitel olarak özel bir konuşma kültürüne yönelimle karakterize edilir: Bu yönelim, özenli ve eleştirel söylem kültürünedir.

Altıncı Tez
Bir Konuşma Cemaati Olarak Yeni Sınıf

6.1 Eleştirel söylem kültürü[38] tarihsel evrim sonucu oluşan bir kurallar dizisi, bir söylem dilidir. Bu dil, (1)kendi savlarına *haklılık kazandırmakla* ilgili olmasına karşılık (2) haklılık kazandırma *tarzı* otoritelerin gücüne başvurmaya dayanmaz ve (3) sadece, öne sürülen argümanlar temelinde, seslenilenlerin *gönüllü* onayını sağlamayı tercih eder. Eleştirel söylem kültürü özgül bir konuşma edimi üzerinde odaklaşır: Haklılık kazandırma. Bu öyle bir söylem kültürüdür ki, konuşanların ilkesel olarak tartışamayacakları veya sorunsal haline getiremeyecekleri hiçbir şey yoktur; hatta konuşmanın değeri ile sessizlik ya da pratik karşısındaki olası değersizliği hakkında bile konuşmaya hazırdırlar. Bu dil, Yeni Sınıf'ın ortak ideolojisinin derin yapısını oluşturur. *Dolayısıyla, entelektüellerin ve entelijensiyanın paylaştığı ideoloji, söylem üzerine bir ideolojidir.* Uzmanlık alanlarında konuşulan çeşitli teknik dillerden (veya sosyal lehçelerden) ayrı olarak ve onları temellendirecek şekilde, entelektüeller ve entelijensiya ortak olarak bir eleştirel söylem kültürüne bağlıdırlar. Eleştirel söylem kültürü, modern "teknik" dillerin gizil, ama harekete geçirilebilir alt yapısıdır.

6.2 Eleştirel söylem kültürü, konuşmanın, *göreli olarak durumdan daha bağımsız,* bağlam veya alana ilişkin olarak da daha bağımlı oluşuyla karakterize edilmektedir. Bu konuşma kültürü dolayısıyla, açıkça yasallık kazanmış olan anlamlara değer verir, örtük, bağlamsınırlı anlamları değersiz kılar. İdeali şudur: Herkes ve her zaman için "bir sözcük, bir anlam".

Yeni Sınıf'm özel konuşma varyantı, aynı zamanda konuşma bağlamının ayrıntılı öncellerini veya örtük özelliklerini değil, bilhassa açık seçik ifade edilmiş kurallara başvurularak yapılan tikel *haklılık kazandırma* tarzlarının önemini vurgular. Eleştirel söylem kültürü, savların geçerliliğinin, konuşanın *toplumsal konumuna veya otoritesine* gönderme yapılmaksızın gösterilmesini gerektirir. Burada iyi konuşma, kendi ilkelerini açıklığa kavuşturan ve onlarla uyumlu olmaya yönelen konuşmadır, bağlam-duyarlılığını ve bağlam-değişkenliğini vurgulayan konuşma değil. Dolayısıyla, burada iyi konuşma *kuramsal* bir nitelik taşımaktadır.

Eleştirel söylem kültürü, örüntü ve ilke yönelimli oluşuyla, söylenen sözün doğru olmayabileceğini, yanlış da olabileceğini gösterir. "Var olan"ın eksik ve hatalı olabileceğini, dolayısıyla alternatiflere açık olduğunu kabul eder. Eleştirel söylem kültürü, aynı zamanda, görece daha *düşünümseldir,* kendini gözler, daha fazla üst-iletişim [*meta-communication*] gücüne, yani konuşma üzerine konuşma yetisine sahiptir; kendi konuşmasını sorunsallaştırabilir. Savlarının geçerliliğini sorunsallaştırmasının yanısıra, sözcüklere ve gramer özelliklerine göre konuşmasında düzeltme yapabilir. Dolayısıyla eleştirel söylem kültürü, "içgüdüsel vazgeçme" bir yana, hayli "anlatımsal disiplin" gerektirir.

6.3 En önemlisi, eleştirel konuşma kültürü, konuşanın savlarına haklılık kazandırmak için kişiliğine, otoritesine veya toplumdaki statüsüne dayanmasını yasaklar. Sonuç olarak, eleştirel söylem kültürü, geleneksel toplumsal otoritede temellenmiş bütün konuşmaları otoriteden yoksun kılar, bu arada eleştirel söylem kültürünün incelmiş konuşma varyantını, bütün "ciddi" konuşmaların standartı haline getirir. Artık kişiler ve onların toplumsal konumları konuşmalarında görü-

nür olmaktan çıkmalıdır. Konuşma kişisellikten uzaklaşır. Konuşanlar konuşmalarının ardına gizlenir. Konuşma, cisimleşmemiş bağlamdan koparılır ve kendinde temellenen bir nitelik kazanır. (Bu, entelektüellerin konuşması için özellikle doğrudur, teknik entelejensiya için ise bu durum daha az geçerlidir. Geçerli olduğu istisna, paradigmaları yıkılırken eleştirel söylem kültürüne gönderme yapabilmeleridir.)

6.4 Eleştirel söylem kültürü, teknik entelijensiya bazen onu örtük bir biçimde savunsa da, Yeni Sınıf'ın ortak ideolojisidir. Bu ideolojinin yeniden üretilmesi için gereken toplumsal koşullar ve beceriler, Yeni Sınıf'ın ortak *çıkarları* arasındadır. Buna uygun olarak, kendi konuşma tarzına yönelik her türden sansüre engel olmak veya karşı durmak, onu iyi konuşmanın standardı olarak yerleştirmek, Yeni Sınıf'ın ortak çıkarıdır. *Dolayısıyla Yeni Sınıf, eleştirel söylem kültüründe ortak bir ideolojiye ve kültürel sermayesinde de ortak çıkarlara sahiptir.*

6.5 Araştırma: Yeni Sınıf, ortak söylem kuralları aracılığıyla gerçekten "birleşmiş" midir? Entelektüeller, bütün sınıfların dışında kalan, bir türlü hoşnut olmayan kişiler değiller midir? Teknik entelijensiya ("paradigma"lar *içinde* hareket ettiği için) zorunlu olarak muhafazakâr değil midir? Önce son soruyu ele alalım.

Teknik entelijensiya, çalışmasını, kendi teknik uzmanlık alanında egemen olan paradigmanın ayrıntılı gelişimi üzerinde yoğunlaştırır. İlgili olduğu uzmanlık alanı "olgunluk" düzeyine ulaşınca, ortada bir tek paradigma kalabilir, ama çoğunluk paradigma sayısı birden fazladır. Birden çok paradigma mevcutsa, teknik entelijensiya şu alternatifle karşılaşır: Ya birbirleriyle tartışmayı bırakıp, "paradigmaların karşılaştırılamazlığını" savunacaklar, ya da teknik dillerinin altındaki gizil ortak eleştirel söylem kültürünü yeniden canlandı-

racaklardır. Dolayısıyla, herhangi bir paradigma sorunu, karakteristik olarak eleştirel söylem kültürüne başvurularak çözülür. İnsanlar nedenler göstermek zorundadır; toplumdaki veya bilimlerindeki konumlarına dayanarak teknik kararlarına haklılık kazandıramazlar. ("Normal bilim" yaparken bile, *bürokratlardan* esaslı olarak farklıdırlar.) Ayrıca, tek bir paradigma içinde çalışırken bile, aykırı bulguların birikimi onları, paradigmayı gözden geçirmeye veya terk etmeye götürebilir. Bunu da, ancak yine eleştirel söylem kültürüne dönerek gerçekleştirilebilirler.

Kısacası, eleştirel söylem kültürü, farklı teknik entelijensiya grupları arasında olduğu gibi, *hümanistik entelektüeller ile teknik entelijensiya arasında da ortak bir bağdır*. Eleştirel söylem kültürü, bir dil olarak, sıradan dillerle (diyelim Fransızca veya Almanca gibi) aynı biçimde birleştiricidir. Fransızca ve Almanca nasıl sınır çizen birleştirici unsurlar ise, böylelikle ulusun üyelerinin birbirleriyle iletişimini kolaylaştırıp, onların dilini konuşmayan insanlarla iletişimini zorlaştırıyorlarsa, eleştirel söylem kültürü de, kendisini kullanan kimseleri birleştirir ve onlarla eleştirel söylem kültürünü kullanmayanlar arasında bir mesafe oluşturur.

Bu, kuşkusuz, Almanca veya eleştirel söylem kültürü konuşanlar arasında önemli farklar yok demek değildir; bundan, Almanca veya eleştirel söylem kültürü konuşanların, ciddi biçimde bölünüp birbirlerine düşman olamayacakları anlamı çıkmaz. Yine de, bütün bu bölünmelere rağmen, bir dili paylaşmanın getirdiği özel bir dayanışma vardır.

Yeni Sınıf'tan "sınıf" diye bahsederken, bu sınıf üyelerinin ne kadar birleşmiş, uyumlu veya dayanışma içinde oldukları ya da olabilecekleri; çıkarları, kültürleri ve politikaları yönünden ne kadar homojen sayılabilecekleri, bunların eski para sahibi sınıfa karşı çıkıp

çıkmadıkları veya *çıkıp çıkamayacakları* sorusu sık sık sorulur. Yeni Sınıf'ın üyelerinin eski para sahibi sınıfa karşı çıkan bir politika *izleyebildikleri*, bugüne kadar yaptıklarından açık seçik görülmektedir. (Devrimci entelektüellere ilişkin olan Onuncu Tez'de bu konu ele alınacak.) Çeşitli terörist grupların önder üyelerinin rolü de buna işaret etmektedir. Açıkçası, Yeni Sınıf'ın büyük ölçüde birleştiği önemli tarihsel durumlar da vardır; 1930'ların anti-faşist hareketinde ve daha yakınlarda, ABD'nin Vietnam Savaşı sırasında görüldüğü gibi. Olan bir şey, ilerde de olabilir. Entelektüeller ve entelijensiya arasındaki geniş toplumsal dayanışmanın bu örnekleri, daha ayrıntılı tarihsel inceleme gerektirmektedir. Öte yandan Yeni Sınıfın üyeleri, ister entelektüeller olsun, ister entelijensiya, birbirleriyle daha kolay sosyal ilişki kurabilmektedirler. Bunun nedeni benzer eğitim, kültür ve dil kodlarına sahip olmalarıdır, böylelikle kendi aralarında gruplar, sosyal çevreler, mesleki bağlar ve politik projeler oluşturabilirler. Birbirleriyle dostça, teklifsiz, yakın ilişkiler kurmalarının yanısıra, aynı mahallelerde ve ekolojik alanlarda ikamet etmeleri ve tatil yapmaları, sınıf içi evliliklerin çok olması da söz konusudur.

Yeni Sınıf'ın iç farklılaşma yüzünden, asla, politik dayanışma içinde hareket edemeyeceği görüşü, kadınların ve siyahların politik olarak etkili statü grupları oluşturma kapasitelerine ilişkin bir zamanlar öne sürülen benzer iddiaları hatırlatmaktadır. Kimi bakış açılarına göre, kadınlar, tutarlı politik hareketler yaratamazlardı, çünkü içlerinden bazıları yoksul, diğerleri zengindi, bazıları siyah, bazıları beyazdı, bazıları heteroseksüel, bazıları homoseksüeldi,vs. Ne var ki, kadın hareketi varlığını koruyor ve büyüyor. Aslında, işçi sınıfının kendisinin de, değişik zanaat, sanayi ve ücret gruplarından ötürü çok fazla iç bölünmelere uğradığı,

eğitim, cinsiyet, ırk ve yaş farklarıyla ciddi biçimde parçalandığı, milliyetçilik ve şovenizmin tuzağına düştüğü söylenegelmiştir. Ne var ki, bütün bunlar, güçlü işçi sınıfı partilerinin, sendikalarının ve hareketlerinin doğmasına engel olamamıştır. Gerçekte, "kapitalist sınıfın kendisinin de pek çok içsel farklılıkları vardır. Marx'ın dediği gibi, her bir kapitalist pek çok başka kapitalisti yok eder.

Çoğunlukla, sınıflar aktif politik mücadeleye bizzat katılmazlar, politik mücadelenin aktif katılımcıları genellikle örgütler, partiler, kuruluşlar, öncülerdir. Sınıflar, bu örgütlerin seferber ettiği, yetiştirdiği ve destek sağladığı alanlardır; örgütler onlar adına mücadelelerini meşrulaştırırlar. Sınıflar hiçbir zaman diğerlerine karşı mücadelelerinde, bir bütün halinde birleşmiş değildirler. Üstelik, Yeni Sınıf'ın, örneğin Rus Ekim Devrimi modeline uygun tarzda, sermayeyi "devireceğini" varsaymak için-en azından "Batı"da- hiçbir neden yoktur. Burada Yeni Sınıf'ın yükselişi, işçi sınıfı adına yapılan devrimlerden çok, burjuvazinin yükselişine benzer olacaktır. Yani, gelişmesi yüzlerce yıl sürecek, bir Reformasyon'la yerini sağlamlaştıracak, kendi yükselişini politik otoritenin bütün debdebesi ile tesis etmesinden önce, kendi karakteristik üretim tarzını tamamen yerleştirecek zamanı olacaktır.

6.6 Edward Shils üzerine: Yeni Sınıf'ın ideolojisinin kendine özgü niteliğini ayırt etmekte özellikle yararlı olacak iki kuramcı, çalışmamız için önemine daha önce de değindiğimiz[40] Basil Bernstein ile entelektüellerin kültürel karakteristiklerinin daha ayrıntılı bir tanımlamasını formüle eden Edward Shils'dir.[41] Modern entelektüellere ilişkin analizi, Shils'in onlara yüklediği "muhalif" karakterini büsbütün yadsıdığından dolayı Noam Chomsky'nin yaklaşımı da tartışılacaktır.

Shils, entelektüellerin özel kültüründen yola çıka-

rak gösterdiği *yabancılaşıcı* eğilimlerin üzerinde özellikle durmuştur. Shils'e göre, entelektüellerin kültürü, günlük hayatın konularıyla sınırlı olmadıkları için, diğerlerinden —kendi deyişiyle "halk"tan— ayrılır. Entelektüeller, somut olanın, dolaysız, ilk elden deneyimin ötesine geçmeye ve "daha geniş bir evrende" yaşamaya eğilimli oldukları için, daha uzak ve nihai değerlerle "halk"a oranla daha çok ilgilidirler. Ayrıca, entelektüeller kurallara, değerlere ve örüntülere, kişilere ağırlık veren, duruma göre davranan ve bağlamlardaki farklılaşmalara karşı daha duyarlı olan diğerlerinden daha fazla önem verirler veya daha fazla kuramsallığa yatkındırlar.

Shils'e göre, entelektüeller, aynı zamanda, sadece gerçeklere değil, olanaklara da dayanılmasına, alternatifler geliştirilmesine önem verir: Yalnızca *olan* duruma değil, *olası* duruma da bakarlar. Shils, geleneğin sistemleştirme, temalaştırma, açıklama, rasyonelleştirme ve formelleştirme yoluyla işlenerek, alternatif olanaklar tasarlandığını söylemektedir.

Shils, entelektüellerin yabancılaşma potansiyelini kültüre olan özel yönelimlerinden çıkarsamaktadır, tıpkı benim, *kısmen*, eleştirel söylem kültüründen çıkarsadığım gibi:

> "Bir kültürel değerler sisteminde içkin olarak bulunan potansiyellerin işlenmesi ve geliştirilmesi süreci aynı zamanda, devralınan değerler dizisinin reddi olasılığını da taşır... Bütün toplumlarda hatta, entelektüellerinin muhafazakârlıklarıyla tanındığı toplumlarda bile kaçınılmaz olarak ortaya çıkan negativizm eğilimi kadar, yaratıcılığın farklı yolları da mevcut kültürel değerler sisteminin kısmen reddedilmesini getirmektedir."(42)

Shils'in entelektüellerin yabancılaşma eğilimlerine ilişkin incelemesi, "aydınlanma"larının (basit bir de-

ğerlendirmesi değil) açıkça, entelektüellerin *eleştirisi niteliğindedir.* Eleştiri, esas olarak, entelektüellerin toplumsal dayanışmayı yıkmasına, *yerleşik gelenekten* kopuşlarına ve *kurulu otoriteye* muhalefetlerine yöneliktir. Shils'in gözönüne *almadığı* şey, entelektüellerin negatifliğinin, kendilerini yeni bir elit konumuna getirmeyi hedefleyen bir dizi gizlenmiş talebi temsil edişidir. Shils, bunu iki elitin çatışması olarak değil, sonu anarşizme ve bütün hiyerarşinin devrilmesine varabilecek nihilistçe bir negativizm olarak yorumlamaktadır. Bu yüzden de entelektüellerin "negatifliği"nin, eski sınıfın yerine yeni bir sınıfın geçmesinde, eski gelenek ve hiyerarşinin yerini yenilerinin almasında bir açılış hamlesi olması ihtimalini gözden kaçırmaktadır.

Shils'in entelektüellere ilişkin eleştirisi, eski sınıfın, hatta eski sınıftan da daha arkaik tabakaların bakış açısına dayanarak geliştirilmiştir. Shils, "kutsal" ve "gelenek" adına konuşmaktadır. "Seküler ve dini otoriteye —aslında geleneğe— güvensizlik, entelektüellerin temel ikincil geleneği haline gelmiştir" derken, entelektüelleri Yeni Sınıf olarak görmemekte, yerlerini koruması gereken Yeni Prenslerin özel öğretmenleri olarak değerlendirmektedir.

Yine de Shils'in entelektüellerin *kültürel* formasyonuna ilişkin teşhisi, en azından *Batı* entelektüelleri için, yararlıdır. Ona göre, bu formasyonun dört unsuru vardır: Bilimcilik, romantizm, devrimcilik ve popülizm. Bunların her birinin kendine özgü yabancılaştırma potansiyeli bulunur. Sıradan insanların değerliliğine, onların yalınlığının ve bilgeliğinin değerine inanmaya dayanan *Popülizm,* entelektüelleri kendi toplumunun elitinin daha yapay ve yabancı etkisinde kalmış üyelerine kıyasla, halkı daha sahici ve bilge diye övmeye yöneltir. Shils'e göre *devrimci* gelenek, eski *"binyılcılık"* geleneğine dayanmaktadır. *"Binyılcılık"*

geleneğinde, içinde yaşadığımız dünya, kutsal değerlerden öylesine kökten kopmuş, öylesine bozulmuş ve kötüleşmiş olarak görülür ki, kısmî reformlarla düzelmesine imkân yoktur; acilen radikal bir dönüşüm zorunluluğu vardır. *Romantizm*, dışsal, empoze edilmiş ve yabancı olarak görülen kural ve geleneklere isyan eder, zira bunlar kendiliğindenliği, şevki ve yaratıcılığı öldürmektedir. *Bilimcilik*, ise, nihayetinde ne geleneğin, ne de içten gelen itkilerin yargıları yönlendirmemesi gerektiği üzerinde ısrarlıdır. Buna göre yargılar, eleştirel düşünümle elekten geçirilen deneyime dayanmaktadır. Dolayısıyla (Batılı) entelektüellerin kültürel formasyonunu oluşturan bütün özgül gelenekler, mevcut gelenek ve otoriteye karşı başkaldırıya kışkırtır.[43]

Ancak, Shils'in üzerinde durduğu bu somut geleneklerin paylaştığı ve bunların altında yatan daha derin bir yapı vardır. Bu yapıya, "voluntarizm" ya da, belki daha iyisi, "kendini temellendirme" denebilir. Bu yapı, dışsalı değil, içsel olanı, empoze edileni değil, seçilmiş olanı, yabancı olanı değil, yerli olanı, yapay olanı değil, doğal olanı kapsar ve anlatır. *Dışsal olarak yönlendirileni değil, kendiliğinden hareket etme ve kendi doğrultusunu bulma yeteneğine sahip olanı anlatır.* Entelektüellerin kültür ve ideolojisinde en derin yapı, kendi düşünümlerine ve bu düşünüm ışığında kendi yollarını seçme yeteneğine dayalı olarak kavradıkları kendi *özerkliklerinden* duydukları gururdur. Bu nedenle, düşünme ve karar verme imkanı tanımaksızın itaat isteyen herhangi bir otorite veya uyulması gereken herhangi bir gelenek, benliğe yönelik zorbaca bir saldırı olarak görülür.

Özerklik ya da kendini temellendirme, modern entelektüellerin rasyonellik nosyonunun temel ideallerinden biri haline gelmiştir. Bir argümanın kendi

ayakları üzerinde durması, kendi kendine yeterli olması gerektiğine inanılır. "Konuşana değil, konuşmaya" dikkat edilmesi, sonuca ulaşmak ve onu desteklemek için gerekli varsayımların tam olarak sunulması sağlanarak, gerekli herşeyin kapsanması gerektiği savunulur. Bu, modern rasyonellik dilinin temel bir kuralı haline gelmiştir. Aksiyon ve teoremlerden oluşan kapsayıcı yapısıyla geometrik ispatta en yetkin biçimde kendini gösterir. Heidegger'in "matematiksel proje" dediği şeyin temelinde de bu vardır. Entelektüellerin ve entelijensiyanın ideolojisi olarak, bu temel söylem ideolojisi bir özerklik alanı temellendirir; bu alanda, konuşma ve eylem dışsal zorun denetiminde değildir, kural yönelimlidir. Çıkarımlar güç, gelenek, itki veya bilimin buyurucu "yasaları" tarafından empoze edilerek değil, düşünümsel olarak seçilir ve belirli kuralların ışığında inşa edilir.

Ne var ki "özerkliğe"ye yapılan vurgu, entelektüeller açısından, onun önemli bir manevi değeri ifade etmesi ya da o olmadan iyi çalışamayacakları için arzu edilen bir şey olarak anlaşılmamalıdır. Özerklik, sadece çalışma için bir önkoşul veya ahlakî bir hedef değildir, aynı zamanda Yeni Sınıf'ın ayrı bir grup olarak toplumsal *çıkarlarının* bir ifadesidir. Özerkliğe yapılan vurgu, önüne koydukları engelleri —kısmen bilinçli, kısmen bilinçsiz olarak— ortadan kaldırmaya çalıştığı engelleri önüne koyan diğer gruplara hâlâ tâbi bulunan bir tabakanın ideolojisidir. Bu özerklik arayışı, "iş koşullarını, işin niteliğini ve içeriğini" denetimi altında tutmaya çalışan, (hiç değilse) vasıflı ve "profesyonel" işçiler için öz yönetime yönelik *politik* bir isteği ifade eder.[44]

Daha genel olarak, Shils, modern entelektüellerin kültürel kaynaklarını ele alışında, bunları bir *formasyon* olarak düşünüşünde tek yanlılığa düşmektedir.

Modern entelektüellerin oluşmasındaki unsurlar üzerinde ağırlı olarak dururken, diğer yanı, yani bu kültürel kaynakların, aynı zamanda, kendi statü grubunun çıkarları etkisi altındaki entelektüeller tarafından yaratıldığını, hepsinin, entelektüellerin ideolojisinin değişik veçheleri ve Yeni Sınıf'ın ortaya çıkışının belirtisi olduğunu gözardı etmektedir.

Örneğin, Shils'in "bilimcilik"in önemine ilişkin geliştirdiği formülasyonu ele alalım. Bilimcilik, entelektüellerin bir zamanlar içinde yer aldığı, tarihsel olarak özgül ve somut toplumsal hareketlerin incelenmesine dayanılarak entelektüellerin kültürü hakkında yapılan bir çıkarsamadır. Bilimcilik, örneğin, ondokuzuncu yüzyıl başlarındaki Pozitivizm'in anlamından yapılan bir çıkarsamadır. Ne var ki bu sonuncusu, yargıların akıl tarafından süzgeçten geçirilmiş deneyime dayalı olarak verilmesi gerektiği üzerinde bir ısrar değildir sadece; aslında pekâlâ, basiretli iş adamlarının görüşü de olabilir. Henri Saint-Simon ve Saint-Simon'cularm eserlerinde belirdiği haliyle Pozitivizm, gerçekte bilim ve teknolojiye dayalı modern dünyaya ilişkin bir görüşü ifade ediyordu. Onlar için, bu dünya insanlığın evrensel çıkarlarını temsil etmekteydi. Bilim/teknolojinin, eski zamanlardan beri süregelen kıtlıkları ortadan kaldırabileceği ve üretkenliği artırarak işçi sınıfını topluma bağlayabileceği için canalıcı bir önemde olduğu düşünülüyordu. Onların beklentisine göre, doğrunun ne olduğuna ilişkin kesin (yani "pozitif") bilgi sağlayacağından, böylelikle de ortak inanç ve toplumsal dayanışma için bir temel oluşturacağından bilim ayrıca, yeni toplumu bütünleştirecekti. Yeni endüstriyel ve pozitivist toplum, yeni bilim ve teknoloji tarafından kıtlıktan kurtarılacak, bütünleştirilecek ve meşruluk kazanacaktı. Bilim adamları/teknokratlar da bu toplumun "rahipleri" olacaktı.

Otorite, artık miras yoluyla el değiştiren makamlara ya da güce ve şiddete —*hatta mülkiyete*— değil, beceri ve bilime dayanacaktı. Aslında Pozitivizm, doğmakta olan Yeni Sınıf'ın, kendisini modern toplumda meşruiyet ve üretkenliğin esas kaynağı olarak göstermeye yönelik prematür bir girişimidir. Ne var ki kendilerine bir yer edinmeye daha henüz başlayan ve eski Rejim'in "restorasyon" hareketine karşı savaşan yeni para sahibi sınıflar, o zaman küçük ve darmadağınık bir grup olan Yeni Sınıf'ın öne sürdüğü bu amirane görüşü kabul etmeye hiç de yanaşmayacaktı. Dolayısıyla, Yeni Sınıf'a ilişkin herhangi ciddi bir tarihi çalışma, tarihsel olarak özgül bir yaklaşım olan Pozitivizm'i (belirsiz "bilimcilik" değil) Yeni Sınıf'ın evrim sürecinin başlarında ve onun doğmakta olan sınıf bilinci için tayin edici bir uğrak olarak görmelidir.

Shils'in, romantizmi baskıcı ve dışsal kurallara karşı bir isyan olarak ele alması, konuyu basitleştirici bir özellik olsa da, esas itibarıyla doğrudur. Buna şunu da eklemek gerekir: Rômantizm, sadece para getiren şeylere değer veren yeni paralı kesimin "filistenliğine" duyulan küçümsemeyi de kapsıyordu. Sansür etme gücüne sahip olanlar artık para sahibi "filisten"lerdi.[45] Pozitivistler, yeni ortaya çıkan para sahibi sınıfın yeni bilim ve teknolojilerde bir temeli olmadan meşruluk kazanamayacağına inanırken, romantikler bu meşruluk için daha fazlasının, kültür ve sanata destek vermelerinin gerekli olduğunda ısrar ettiler. Dolayısıyla, pozitivistler ile romantikler, yeni para sahibi sınıf üzerine olan yargılarında bir düzeyde anlaşıyorlardı. Aynı zamanda, romantiklerin ortaya çıkışı yeni bilim ve teknolojinin —ve uygulayıcılarının— bir eleştirisini de getirmişti. Romantikler, bunların "materyalizm"i ile para sahibi sınıfın "filistenliği" arasında belli bir ortaklık görüyordu.

Yeni pozitivist mühendisler, bilim adamları ve doktorlar yeni endüstriyel düzende bir gelecekleri olduğunu görüyorlardı. Bu düzen ondokuzuncu yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştı. Yeni endüstriyel düzende bir gelecekleri olsa da, bekleyebilecekleri en çok ikincil bir konumdu. Bundan ötürü ve özel endüstriyel mülkiyetin miras olarak bırakılırken ehil olmayan ellere geçebileceğinden ve toplumsal bir kaynağın israf edilebileceğinden korktukları için pozitivistler, para sahibi sınıfın, burjuvazinin eleştirisine giriştiler. Saint-Simon'cu "ütopik sosyalizm"in doğuşu bu tür endişelerden kaynaklanıyordu. Ressam, müzisyen, şair, romancı, vb. olan romantiklerin ise, yeni ortaya çıkan burjuvaziyle uzlaşmaları için daha az neden vardı; çünkü yeni bilimsel düzende kendilerine pek bir gelecek şansı yoktu. Piyasa güçlerinin eline bırakılacaklardı, bu da onları, hamilerinin kişisel dominasyonundan kurtarırken, geçim kaynaklarını da tehlikeye sokacaktı. Bu nedenle, romantikler, doğmakta olan yeni düzene karşı bir gerilla savaşı vermeye ve bir "karşı-kültür" inşa etmeye başladılar.

Marksizmi, Shils'in önerdiği şekilde eski "binyılcılığın" kalıntısı olarak değerlendirmek doğru değildir. "Binyılcılık" daha çok ayrıcalıklardan zarar görenlere seslenir, Marksizm'i yaratan, aynı zamanda dinden oldukça uzaklaşmış olan, avantajlı ve ayrıcalıklı kesimin çocuklarına —Yeni Sınıf'ın öncülerine— değil. Marksizm, Romantizm ve Pozitivizm'in bir birleşimi olarak görüldüğünde daha iyi anlaşılır.*Marksizm aracılığıyla, yabancılaşmış Yeni Sınıf'ın bir bölümü proletaryada bir kitle desteği aramaktadır.* Marksizm'in mesajı şudur: Dünya, sadece iradi bir hareketle değil, toplumun —kendisinin sunduğu— *bilimsel* olarak anlaşılması yoluyla, etkili bir biçimde değiştirilebilir. Romantizm gibi Marksizm'in "emek-değer kuramı" da yaratıcılığı başlı-

ca tema olarak seçer. Ancak Marksizm, proletaryayı toplumdaki asıl yaratıcı güç, ekonomik değerin ve artık değerin tek kaynağı olarak görür. Yaratıcılığı küçük bir elitin karizmatik yeteneği saymak yerine Marksizm onu ezilen kitlelerin tek başına sahip olduğu bir güç olarak kabul eder.

Marksizm'in Yeni Sınıf'la bağlantıları, pozitivist ve romantik mirastan olduğu kadar, hatta bundan da fazla, Yeni Sınıf'ın, sosyalizme yönelik ilgisinden kaynaklanır. Söz konusu düzende, özel mülkiyetin kaldırılması yalnızca üretkenlik üzerindeki irrasyonel kısıtlamaları değil, aynı zamanda kapitalizmde varolan, Yeni Sınıf'ın hedefleri üzerindeki yapısal sınırlamayı da yok edecektir. Kapitalizmin devrilmesiyle, artık Yeni Sınıf'ın tâbi olduğu bir burjuvazi kalmayacaktır. Marx, kendi eserini Saint-Simon ve Fourier'nin "ütopyacı sosyalizm"ine üstün saymıştır; oysa eserlerini, Yeni Sınıf'ın kitlesel olarak ortaya çıkışından önce yazdığı için, bilimsel sosyalistlerin ilki değil, ütopyacı sosyalistlerin sonuncusu olmuştur.

6.7 Parsons ve Habermas Üzerine:

Burada, Yeni Sınıf'ın ideolojilerinin tarihini yazmaya çalışmıyoruz, saptamalarımız yalnızca böyle bir tarih için ipuçları ve notlar sağlamaktan ibarettir. Kuşkusuz böyle bir tarihte başlıca yeri, belki en çok modern sosyologlar arasında yaygın olan, "profesyonalizm" ideolojileri alacaktır. Gerçekten, Talcott Parsons'ın büyük külliyatı, *profesyonalizme* ilişkin övücü sözlerinde anlatımını bulan, Yeni Sınıf'ın karmaşık bir ideolojisi olarak anlaşılabilir. Parsons, aslında, modern toplumu, kapitalist olmaktan çok, profesyonalizmle karakterize edilmiş olarak tanımlar. Bunu yaparken, Veblen'in işletme ile endüstri arasında koyduğu farklılığı değil, işletme ile meslekler arasındaki yakınlaşmayı öne çıkarır. Parsons'ın üzerinde durduğu nokta, iş-

letme ile mesleklerde ortak olarak bulunan niteliklerdir; örneğin, verimliliğe ilişkin ortak bir yön bulunduğunu varsayar. Buna göre herkes kendi sınırlı yetki ve otorite alanlarını kabullenmenin yanında, genel nitelikli ve kişisel olmayan kurallara göre hareket edecektir.[46] Dolayısıyla, Parsons'ın profesyonalizm kavrayışı, işletmenin kâra yönelik aşırı yönelimini gizleyerek büyük ölçüde, işletmeyi mesleklere benzetmeye yarar. İşletmeyi mesleklerin kolektivite-merkezliliğine benzeterek, yeni ortaya çıkan moral rakiplerini eski işletme sahibi sınıfa yakınlaştırarak, bu sınıf için yeni bir meşruiyet sağlar.

Parsons'ın meslekleri kavrayışı, onların bilim ve kodlanmış bilgide temellenmelerinden çok kendilerine atfedilen moral karakteri vurgulayışıyla pozitivizmden bir uzaklaşmayı göstermektedir. Mesleklere ilişkin bu görüş, onların müktesep çıkarlarıyla bir statü grubu olarak çıkarcı niteliklerini gizlemekte, böylece ideolojik olarak hem eski, hem de yeni sınıfı romantikleştirmektedir. Parsons, toplumsal hayattan çelişkileri arındırmaya yönelik her zamanki tutumuna uygun olarak, eski ve yeni sınıf arasındaki gerilimleri gözardı etmektedir. Öte yandan, Yeni Sınıf'ın profesyonalizm ideolojisinin, moral bir kolektifliğe yönelerek ve bilimsel bilgi ve becerilerde kendini temellendirerek, eski sınıfın meşruiyetini örtük bir biçimde *tahrip etme* yollarını aradığını görmezden gelir. Parsons'ın çizdiği temel tablo şöyledir: ABD'deki yeni ulusal elit, Yeni Sınıf profesyonelleriyle ittifak içinde bulunan ve onlarla karışmış durumdaki yeni, profesyonelleşmiş bir iş adamları sınıfından oluşacaktır. ABD de, Yeni Sınıf'ın yükselişi, Parsons'a göre,bir işletme toplumunun çerçevesi içinde ve Yeni Sınıf'ın eski sınıfı ahlaki olarak yükseltmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Parsons'ın sosyolojisi, hâlâ esas hedefini, kendi gelirlerini artır-

mak değil de, toplum için üretkenlik sağlamak olarak gördüğü eski sınıfa saygı ve basirete dayalıdır. Söz konusu sosyoloji, eski sınıfı profesyonelleştirerek ve Yeni Sınıf'la birleştirerek, eski sınıfın sarsılan meşruiyetine yeniden canlılık kazandırma peşindedir.

Parsons, bir taraftan sarsılan eski sınıfı güçlendirmek için Yeni Sınıf'ı bir destek olarak kullanmak , diğer taraftan eski sınıfı Yeni Sınıf'ın vesayeti altında tam bir reformasyona tâbi tutmak arasında gidip gelmektedir. Yeni Sınıf'la eski sınıfın talepleri arasında bir uzlaşma arayışı içindedir. Dolayısıyla, Parsons'ın sosyolojisi, Yeni Sınıf'a ilişkin *vesveseli* bir sosyolojidir; hâlâ eski sınıfın az çok bir geleceği olduğu inancını taşıyan ve eski sınıfın zaaflarının esas itibarıyla meşruiyet zaafları olduğu şeklinde yanlış bir görüşe sahip olan, geriye dönük bir yaklaşım durumundadır. Parsons Yeni Sınıf'ı eski sınıfın "meşruiyet krizi"ni çözmek için kullanır.

Pozitivizmden Parsons'çılığa kadar sosyoloji (bir disiplin olarak) Yeni Sınıf'a ilişkin iddia ve perspektiflere hep açık olmuştur. Sosyoloji, pozitivistik başlangıcında, (*The Coming Crisis of Western Sociology*'de açıkça söylediğim gibi) "mülk sahibi orta sınıfın entelektüel bir yaratımı"ndan çok, önceleri gerçekten hiçbir hakka sahip bulunmayan "yükselen bir teknik entelijensiyanın"[47] ve sınıf konumunu yitirmiş bir soyluluğun yaratımıydı. Parsons'ın kendi sosyolojisi refah devleti öncesi bir durumda ortaya çıkmış olsa da, bu devlet biçiminin olgunlaşmasından sonra, Parsons'çı ve diğer akademik sosyolojiler, giderek daha çok Yeni Sınıf'ın iddialarını temsil eder hale gelmişlerdir. Örneğin akademik iktisatla karşılaştırıldığında, sosyolojinin belirgin şekilde Yeni Sınıf'tan yana olduğu görülür.

Jürgen Habermas'ın eleştirel kuramı, "eleştiri"nin ve pratik söylemin temeli olarak yeniden canlandırılan

bir ahlakın önemine yaptığı vurguyla,[48] Talcott Parsons'ın sosyolojisine şaşırtıcı biçimde yaklaşmaktadır. Ancak Habermas, Parsons'ın tersine, eski para sahibi sınıfa karşı hiçbir duygusal bağlılık içinde değildir. Yine de, üretim araçlarının "toplumsallaştırılması"yla toplumsal dominasyona ilişkin tehlikelerin ortadan kaldırılmış olamayacağını vurgular. Habermas Yeni Sınıf'ın elit eğilimlerine ciddi bir biçimde duyarlıdır ve bunları popüler karar verme yollarının tıkanması sayar.

Habermas, en temelde, Yeni Sınıf içindeki mücadeleyi temsil etmektedir. Bu, eski hümanistik elitin yeni teknokratik elitlere karşı mücadelesidir. Habermas, özellikle teknik entelijensiyanın araçsal verimlilik vurgusunun *anomi* yaratan, moral değerleri yıkan sonuçları üzerinde durmaktadır. Yeni bir kuramsal çerçeve —"ideal söylev durumu"— arar, bu çerçeve içinde sadece teknik araçlar seçilmeyecektir, bu çerçeve ahlakı yeniden canlandıracak ve teknolojinin uygulanacağı hedefleri belirleyecektir. Dolayısıyla Habermas'ın amacı, teknik eliti denetim altında tutmak ve etkili kararlara popüler katılımını sağlamaktır. Bunun için de, teknisyenleri, rasyonel bir ahlakın ve pratik aklın gereklerine tâbi kılabilecek, ama aynı zamanda onları *bu ahlak ve aklın Koruyucuları'na tâbi kılması zorunlu*, bir sosyal sistemin kurumsal ön koşullarını yaratmak gerekmektedir. Habermas'ın Eleştirel kuramı, daha eski bir hümanistik elitin bakış açısından, teknik entelijensiyanın ve "bilimsel" sosyalizmin bürokratik politikasına yöneltilmiş, hem entelijensiyanın, hem de bürokrasinin bir eleştirisidir.

Habermas, eski sınıfı örtük bir biçimde, tarihsel olarak miadı dolmuş sayar. Ona göre gelecek, ikisi de, etkili kamu denetimine ve kamusal hedef seçimine tâbi kılınması gereken, güçlü rasyonellik ve elitizm öğe-

leri barındıran politik ve teknik tabakalar arasında paylaşılacaktır.

Eleştirel kuramcı bu açıdan, geniş kitlelerin kamu hayatının pratik söyleminde daha etkin bir rol oynamasını sağlayan, teknik ve politik elitlerin irrasyonelliklerini ve sınırlarını aşkın bir eleştiriye tâbi tutan toplumsal eylemin ahlaki temellendirilişinin yeni koruyucusu durumundadır. Habermas'ın "apolitik"liği, bilinçte onun istediği dönüşümlerin politik devrimle değil, kültürel bir reformasyonla gerçekleştirilebileceği varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir eleştirel kuram, Yeni Sınıf'ın ahlaki kaygılar taşıyan bir kesiminin ideolojisidir. Bu kesim, kendi kültürel kaygılarının, saf teknik ve bürokratik olanın karşısındaki önceliğini savunur. Bu, bir tür din dışı rahipliğin evrimci, Fabian ideolojisidir. Ana hedeflerinde, esas itibarıyla, politik nitelikli olmaktan terapötik ve ahlaki açıdan yeniden canlandırıcı bir konuma sahiptir.

6.8 Noam Chomsky Üzerine: Shils nasıl entelektüellerin yabancılaşmaya yönelik eğilimini —biraz abartarak— vurguluyorsa, Noam Chomsky de, onların kurulu düzene gerçekten karşı çıktıklarını inkâr etmekte ve bunun yerine iktidara yaptıkları hizmetler üzerinde durmaktadır. Ancak, her ikisi de, birbirine karşıt nedenlerle de olsa, Yeni Sınıf'ı, mahkum etmede birleşmektedirler.

Chomsky, olağanüstü moral otoriteye (çok haklı olarak) sahip ve müthiş moral enerjisi bulunan (ara sıra yersiz kullanır) bir bilim adamıdır. Huizinga üzerine verdiği konferansa, Yeni Sınıf'ın yönetimini aristokratik, despotik, kibirli ve elitist diye niteleyerek kınayan Bakunin'den onaylayıcı bir biçimde alıntı yaparak başlar.[49] Fakat insan, biraz sonra, Chomsky'nin Bakunin'den bu alıntıyı niye yaptığına şaşacaktır, çünkü kendisi, Yeni Sınıf'ın hiçbir gücü olmadığına inan-

maktadır. Chomsky ısrarla "Post-endüstriyel kuramcılarının kuruntularının aksine 'iktidarın onların eline geçmediği'ni belirtir."[50] İlginç bir biçimde Chomsky, Bakunin'in sosyalist uzmanların yönetiminin "bütün despotik yönetimlerin en kötüsü" olduğu şeklindeki uyarısına karşı çıkmaz; görünüşe göre bunu Sovyet toplumu için uygun bir nitelendirme saymıştır. Görünürde, Sovyet toplumunda Yeni Sınıf'ın iktidara gelmesi eli kulağındaydı, oysa ileri kapitalist toplumda bu sadece bir hayalden ibaretti. Peki ama, eğer burada Yeni Sınıf bu kadar etkisizse, onu suçlamak için zaman harcamaya ne gerek vardı, omuz silkip geçilemez miydi? Bu noktada Chomsky'nin konumu pek açık değildir.

Yine de, Yeni Sınıf'ın çokluk utanmazca olan davranışını anlatışı inandırıcıdır. Kayırılmak, ilerlemek ödüllendirilmek ve göze girmek için dalkavukluk etmesi; hem özel girişim, hem de devlet için (para karşılığı) hizmet ve argümanlar sağlamaya istekli oluşu; (Loren Baritz'in yerinde tanımlamasıyla) "iktidarın hizmetkârı" olmaya hazır bulunması Yeni Sınıf'ın pek hoşa gitmeyecek özellikleri arasındadır. Chomsky'nin kullandığı sıfatlardan hiçbirini tamamıyla haksız bulmuyorum.

Ancak, bir başka perspektiften bakılırsa, bunlar yükselen grupların iktidarı ele geçirmeden önceki dönemlerinde her zaman rastlanan özellikler diye nitelenebilir. Chomsky'nin, Yeni Sınıf'ın niçin yeni bir tarihsel ahlak standardı ortaya koyması gerektiğine inandığını merak etmemek elde değildir. Çoğu toplumlarda, sınıfların çoğu, genellikle mevcut iktidara hizmet eder. Yeni Sınıf niçin başlangıçta "iktidarın hizmetkârı" olmamalıdır ki? Örneğin burjuvazi zorunlu olduğu müddetçe, sarayın ve kralın hizmetkârı olmuştur. Bu-

gün işçi sınıfı da, her yerde, şu veya bu iktidarın hizmetkârı durumundadır.

Öyle görünüyor ki, Chomsky Yeni Sınıf'ın diğerlerine göre daha yüksek bir moral standardı olmasını beklemektedir— ama neden? Bundan şu sonuç çıkmaktadır: Yeni Sınıf'la ilgili sorun, onun açısından, bir elit olması değil, *moral* bir elit olmamasıdır. Chomsky, temelde bu sınıfı "normalleştirme"ye, yani *iyi* elit yapmaya çalışmaktadır. Chomsky'nin Yeni Sınıf eleştirisi, üstü kapalı olarak şunu söylemektedir; onlarınki (Julian Benda'nın deyişiyle) "rahiplerin ihanetidir".[51] Yani Chomsky, Yeni Sınıf'ı dolaylı olarak, misyonunu yerine getirememiş rahipler olarak değerlendirmektedir; bu tutumuyla da Edward Shils'i hatırlatmaktadır.

Bütün bunlar bir yana, Chomsky'nin bakış açısı bir moralistin bakış açısıdır. Örneğin, Charles Kadushin'in araştırmasında Amerikan entelektüel "eliti"nin Vietnam Savaşı'na karşı olduğunu saptadığına değinerek, entelektüellerin bu tutumlarını *doğru* gerekçelere dayandırmadığından yakınır. Chomsky'ye göre, onlar savaşa pragmatik nedenlerle karşıdırlar; yüksek ahlaki ilkelerden dolayı değil, savaşın kazanılamayacağından korktukları için. Chomsky için sorunun özü şudur: "ABD'nin Vietnam'ın iç işlerine zor kullanarak müdahale etmeye hiçbir hukukî veya ahlakı hakkı yoktur." Bütünüyle katılıyorum.[52] Ancak, ahlakı bir bakış açısından değerlendirildiğinde Vietnamlılar'ın da Kamboçya'ya (veya Kamboçyalılar'm Vietnam'a) müdahale etmeye hiçbir ahlakî hakkı olmadığının eklenmesi gerekmez mi? Entelektüel bir bakış açısından ise, entelektüel elitin Vietnam politikalarının, diğer Amerikan elitleriyle karşılaştırılınca ortaya ne sonuç çıktığının sorulması gerekir; çünkü entelektüel elit, diğer (politik, askeri, ekonomik) elitlerden daha fazla savaşa karşı çıkmış, ayrıca bunu da *ahlakı* nedenlerle yapmıştır.

Ama bu, entelektüel elitin seküler, karşılaştırmalı bir değerlendirmesidir.

Chomsky'ye göre, sistemin en şiddetli muhalifleri bile aslında sisteme gizlice yardım etmektedir, çünkü tam da bu kamusal muhalefetleriyle, sistemin demokratik olduğunu göstermiş olmaktadırlar: "Tartışma ne kadar şiddetli olursa, propaganda sistemine o kadar iyi hizmet edilmiş olur..."[53] Chomsky'nin tutumu, Marcuse'nin modern toplumun tek boyutluluğu tezinde temellenmiştir; bu teze göre, sisteme muhalefet bile sistemi güçlendirir. Böyle bir görüş —çoğu zaman yanlış olması bir yana— politik karamsarlığı, toplumsal ilgisizlik düşüncesini ve statükoya razı olmayı getirir. Amerikan propagandasının elde ettiği en etkili sonuçlar Chomsky'ye göre, "sorumlu entelijensiyanın uyguladığı sahte muhalefet metoduna bağlanabilir."[54]

O halde Yeni Sınıf, sisteme muhalefetiyle ona yardım edip destek olmakla kalmıyor, ayrıca bu muhalefeti de bir oyun ve kandırmacadan ibaret: yani "sahte". Bundan çıkan sonuç şudur: Sistemin düşmanları onu *değiştiremez*, sistemin dostları ise değiştirmek *istemez*. Dolayısıyla, hiçbir rasyonel değişme mümkün değildir.

Ama dünya dönüyor; savaşa karşı çıkıldı, ahlakı ve etkin olarak, üstelik Yeni Sınıf kitleleri tarafından. Chomsky'nin sahte muhalefet üzerine vurgusu gerçek muhalefeti gözardı etmektedir. Entelektüeller içindeki elit, belki de savaşa pragmatik nedenlerle karşıydı, ama entelektüellerin çoğu bu elitin üyesi değildir ve genellikle savaşa karşı —Chomsky'nin övgü düzdüğü— gerçek ahlaki öfkeyi duymaktaydılar. Bu entelektüeller Chomsky'nin anlatımında gözardı edilmişse, bunun nedeni, çizmek istediği Yeni Sınıf tablosuna uymamalarıdır; Chomsky'nin gözünde Yeni Sınıf üyeleri, sistemi meşrulaştıran mühendisler olarak, devletin ve

özel mülkiyetin iktidarlarına kendilerini tümüyle adamışlardır.

Bu bir ikilem yaratmaktadır. Bu durumda, Chomsky'nin överek andığı, David Noble'ın mühendisler eleştirisi (*America by Design*) gibi örneklere ne demeli? Ya da Christopher Lasch'in *Haven in a Heartless World* isimli kitabında refah meslekleri eleştirisine? Bunların muhalefeti otantik midir, yoksa "sahte" mi? Daha da önemlisi, peki ya Chomsky'nin kendisi? Chomsky'nin kendisinin sisteme ve Yeni Sınıf'a karşı muhalefeti aldatıcı ve kendini yenilgiye uğratıcı nitelikte midir? Eğer değilse, Yeni Sınıf'ın ortak hizmetkârlık kaderinden nasıl kurtulmuştur? Kurtulduğunu ileri sürmek, dolaylı olarak, sıradan Yeni Sınıf'tan ve insanlığın sıradan gidişinden üstün, az sayıdaki elitin bir üyesi olduğuna ilişkin bir iddia ortaya atmaktır. Bundan dolayı Chomsky'nin tutumu elitist ve kendisini yadsıyan bir tutumdur. Chomsky kendisini ve kendi otantik direniş ve etkililiğini açıklayamaz.

Chomsky'nin çok özgün katkısını hiç de küçültmek niyeti taşımaksızın, onun Yeni Sınıf'ın sıradan üyelerinden pek farklı olmadığını ileri süreceğim. Yeni Sınıf hakkındaki yüksek, tarihsel beklentileriyle, sadece bu sınıfın *ilerisindedir*. Gerçekte, egemen sisteme bir eleştiri yöneltebilme kapasitesi bile, kısmen, Yeni Sınıf için *normal* olan bir kodu (eleştirel söylem kültürünü) kullanmasına bağlıdır. Bu kod, yalnızca *statükonun* bir eleştirisine imkân sağlamakla kalmaz, aynı zamanda Chomsky'nin ortaya koyduğu düşünümsel *öz eleştiri* imkânını da yaratır.

Benim ulaştığım sonuçlar şunlardır: Chomsky çok fazla ahlakçılık yapmaktadır. Toplumsal dünyanın eksiksiz bir ağ biçiminde, rasyonalistçe bir tablosunu çizmektedir. Coşkun moralizmi ise örtük elitizminin hayati bir parçasını oluşturmaktadır. Chomsky'nin Yeni

Sınıf eleştirisi, tam da bu sınıfın kendini üstün gören alışılmış elitizmini örneklemektedir. Chomsky'nin sisteme direnişi de, Yeni Sınıf'ın sisteme karşı durma kapasitesini göstermektedir. Bu direniş, toplumsal varlığının bir parçası olduğu kadar, onun hizmetindedir de. Yeni Sınıf çelişkili bir sınıftır, ama Chomsky'nin rasyonelliği bu çelişkileri gözden saklamaktadır. Aslında, Chomsky Yeni Sınıf'ın düşmanı değildir. Onun öncüsüdür.

6.9 Yeni Sınıf İdeolojileri Olarak Ekoloji ve Sistem Kuramları: Edward Shils ve diğerleri, Yeni Sınıf'ın ideolojilerinin tarihinin ana hatlarına işaret etmişlerdir: Böyle bir tarih, aydınlanma bileşeniyle başlayacak, Romantik tepkiye, Pozitivistik bilimciliğe, Pozitivizm ve Romantizm'in Marksizm'de birleşmesine ve Pozitivizmden kaynaklanan modern teknolojik bilince (bunun üzerinde ilerde durulacaktır) dek uzanacaktır. Öte yandan Yeni Sınıf'ın başlıca *meslek* ideolojisi olarak "profesyonalizm"in önemine daha önce değinmiştim. Yeni Sınıf'ın ideolojisinin iki yeni biçimi daha ortaya çıkmaktadır: çevrecilik-ekoloji ve genel sistem kuramı.

Yeni ekolojik ideolojinin işaret ettiği şey şudur: Yeni Sınıf'ın eski araçsal ideolojisi yerini, eyleminin hedeflerine daha derin bir ilgiyi yansıtan, söz konusu hedefleri belirlemeyi başkalarına bırakmayı ve kendini eylemin araçlarını seçmekle sınırlamayı reddeden bir ideolojiye bırakmaktadır. İkincisinin çok-bilimli niteliği, değişik türlerdeki teknik entelijensiyayı birleştirecek ideolojik bir çerçeve sağlamaktadır. Aynı zamanda, doğa üzerinde hakimiyet fikrini reddetmesi "doğa"ya dönüşü ima etmesi, birçok hümanistik entelektüel için de çekicidir.

Yeni ekoloji gibi, sistem kuramı da yeni bir birlik vizyonu yaratmaktadır. Ancak ekolojinin, organizma

metaforu üzerinde temellenmesine ve romantik öncülere sahip olmasına karşılık, sistem kuramı, teknokratik bilinçte karşılığını bulan bir mekanik metafora dayalıdır ve —ekolojinin tersine— doğayı yönetmek (egemenliği altına sokmak) isteğinde odaklaşan hümanistik bir "emperyalizm"i getirmektedir. Ekolojinin güçlü bir popülist rengi vardır, oysa sistem kuramı, "bürokratik planlamacıların ve merkezileştirmecilerin 'doğal' ideolojisi"[55] olarak daha güçlü bir elitizmle yoğruludur.

Ancak her iki ideoloji de, örtük bir biçimde, Yeni Sınıf'ın birlikten *yoksun* oluşu sorununa yönelirler. Bu durum, sınıfın birbirinden farklı ve rekabet halindeki hiziplerini yakınlaştırmak için değişik girişimler olarak değerlendirilebilir. Ne var ki sistem kuramının elitizmi, üretebileceği toplumsal dayanışmayı daraltır, en fazla teknik entelijensiyayla sınırlar. Ekolojinin birlik sağlama kapasitesi —çok-bilimli bir görüşte de temellenmiştir— en azından bazı versiyonlarında daha geniş bir yapılanmaya açıktır ve teknik entelijensiya kadar hümanistik entelektüelleri de içeren daha kapsamlı bir dayanışma yaratma potansiyeline sahiptir.

Yedinci Tez
Eğitim ve Yeni Sınıfın Yeniden Üretimi

7.1 Yeni Sınıf'm ve onun özel eleştirel söylem kültürünün kitlesel olarak üretimi için gerekli olan kurum, —orta öğretim düzeyinde ya da yüksel eğitim düzeyinde olsun— tarihsel olarak özgün bir sistem olan "kamu eğitimi" sistemidir. Bu sistemin ayırt edici nitelikleri şunlardır: (a) Bu eğitim *evden uzakta*, dolayısıyla anne-babanın sıkı gözetiminden uzakta yapılır, (b) Yeni Sınıf'ın özel bir grubu olan "öğretmenler" aracılığıyla bu eğitim gerçekleştirilir; öğretmenler, görevleri gereği, bir bütün olarak kolektivitenin bakış açısını benimserler, ayrıca öğrencilerine, söylemlerinin değerinin, farklı sınıf kökenlerinden gelmiş olmalarına bağlı olmadığı yani, konuşanın kimliğine değil, konuşmaya dikkat edilmesi gerektiği inancını aşılarlar, (c) dolayısıyla, bütün kamu okulları, öğrencileri gündelik yaşamlarında kullandıkları sıradan dillerinden *uzaklaştırıp*, eleştirel söylem kültürüne doğru yönelterek bir dil değişimi gerçekleştirirler.

7.2 Yeni Sınıf öncelikle, yeni eğitim sistemi içinde ve bu sistem tarafından eski sınıfa karşı mücadeleye hazırlanmaktadır. Kamu okulları sistemi, aile sisteminden giderek daha fazla ayrılmaktadır. Gençlerin yetiştirilmesi, "bir bütün olarak" ulus veya toplum adına ve özgül bir sınıfın ayrıcalıklarını koruma yükümlülüğü olmaksızın konuşan öğretmenlerin oluşturduğu *yarı*-özerk bir grubun elindedir. Öğrencilerin ve ebeveynlerin ideolojileri artık birbirinden daha çok uzaklaşabilmektedir. Ebeveynler artık, çocuklarında kendi sınıf değerlerini yeniden üretememektedirler. *Okulun, kişilerin savlarına, konuşanın sosyal statüsü-*

ne bakarak haklılık kazandırmamak üzere eğitildikleri eleştirel söylem kültürüne dilsel dönüşüm merkezi olarak işlev görmesiyle, artık *bütün* otorite hakları *potansiyel olarak meydan okunmaya açık* durumdadır. Ebeveynin, özellikle babanın otoritesi, giderek daha çok zayıflamakta ve çocukların evin *dışında* toplumsal ve politik otoriteye saygı göstermeleri konusunda daha az etkili hale gelmektedir. Yeni Sınıf üyelerinin eğitilmesi ve eski sınıftan yabancılaşması için bir temel sağlanır. Üniversiteler, Yeni Sınıf'ın eski sınıfa direnişinin kaleleridir.

7.3 Okullar, özellikle yüksek öğrenim kurumları (ama sadece onlar değil), fabrikalar kadar, bazen fabrikalardan bile daha fazla, kapitalist toplumu radikalleştirir. Bu nasıl mümkün olmaktadır? Emile Durkheim, Herbert Marcuse ve Louis Althusser'in görüş birliği içinde belirttikleri gibi,[56] okullar toplumun egemen değerlerinin aktarım kanalları değil midir? Okullar, eski sınıfın otoritesi için gerekli itaatkâr tutumları ve iş gücünün gereksindiği becerileri öğretmez mi? Okulların açıklığı, her türlü muhalefeti tersine çeviren, statükonun yeniden üretimi için bir araç haline getiren "baskıcı hoşgörü" değil midir?

Okulların ve öğretim kadrolarının bütün bunları yaptığına şüphe yok. Akademizasyon genellikle, ilgiyi, toplumun büyük krizlerinden uzaklaştırarak, saplantılı problem çözümlerine, "teknik" kaygılara yöneltir. Düzene itaatkâr profesörler toplumsal korkaklık üzerine ileri düzey dersleri verebilirler, uzmanlar bürokrasilerin ihtiyacı olan sınırlı becerileri aktarabilirler. Ancak Ronald Reagan Kaliforniya Üniversitesi'ne, bu üniversite kapitalizmin hizmetinde olduğu için kısıtlamalar getirmeye kalkmamıştır. New York Şehir Üniversitesi (CUNY) sadece tekelcilerin hizmetkârıysa niçin saldırıya uğrasın?

7.4 Modern üniversiteleri anlamak için kafamızın çelişkilere açık olması gerekmektedir. Çünkü üniversiteler toplumu *hem* yeniden üretirler, *hem de* tahrip ederler. Üniversitelerin, kamuya yerine getireceklerini vaat ettikleri işlevler —üretmekle yükümlü oldukları toplumsal mallar— ile fiili işleyişlerinin belirli sonuçları arasında ayrım yapmalıyız. İkinciler genellikle amaçlanmamış da olsalar, daha az gerçek değildirler. Muhalefet ve uyumsuzluğun üretilmesi ile otorite yıkıcı bir eleştirel söylem kültürü.

Bir analoji: Batının ataerkil ailesinden daha otoriter ne olabilir? Aile, anne-babanın, bilhassa babanın değerlerinin yeniden üretimini amaçlayarak, boyun eğmeyi, şükran duygusunu, itaatı ve sadakati öğretir; fakat aynı zamanda ve beklenmedik bir şekilde Ödip'i, babaya isyanı da üretir. Ataerkil aile gibi, okul da yöneticileri tarafından kuşkusuz statükonun sürdürülmesinin bir aracı olarak görülür. Oysa, her iki kurum da, nadiren başkaldırmayı *öğrettiği* halde, birçok genç başkaldırmayı eğitimleri sırasında öğrenirler. Şu ikisini ayırmak büyük önem taşımaktadır. Kurumun *öğretmek* amacını taşıdığı şeyler ile mevcut koşulların zorlamasıyla orada *öğrenilen* şeyler. Okul, toplumun temel kurumlarına uyumlu olanı öğretmek üzere düzenlenmiştir; oysa bu kurum genellikle, otoritenin farkında olunmadan zayıflatıldığı, uyumsuzluğun yeşertildiği, *statükoya* meydan okunan ve muhalefetin sistematik olarak üretildiği bir eleştirel söylem kültürünün yurdu olur çıkar.

7.5 Kamu eğitiminin gelişmesiyle birlikte, kültürel sermayenin birikim ve dağılımı, artık para sermayenin sıkı denetiminden çıkar. Kültürel olarak avantajlı bir Yeni Sınıf doğmuştur; bu sınıf, para sahibi, zengin eski sınıfla tarihte bir zamanlar olduğu ölçüde bütünleşmemiş ve ona bağımlı hale gelmemiştir. Aslında, kültürel

sermaye, parasal sermayenin yeniden üretimi için gerekli kaynakları giderek daha fazla denetimi altına almakta, parasal sermaye, kültürel sermayenin yeniden üretim kaynaklarını giderek daha az denetiminde tutmaktadır. Teknik entelijensiyanın yeniden üretimini de kapsayan yüksek öğretim, kapitalist ülkelerde bile, artık özel sektöre daha az bağımlıdır ve gitikçe kamu sektörüne veya devlete daha bağımlı hale gelmektedir. Bazıları bunu özel sanayinin araştırma-geliştirme maliyetlerinin "toplumsallaştırılması" olarak görmektedir —başka bir deyişle, özel sektörün bu maliyetleri kamu sektörüne aktarmasının bir yolu olarak. Bu doğrudur, ama duruma ilişkin çelişkileri gözden kaçırmaktadır. Çünkü özel sektör, bu maliyetleri "toplumsallaştırırken", Yeni Sınıf'ın yeniden üretimi üzerindeki denetimini yitirmekte, bu denetim Yeni Sınıf'ın kendi eline geçmektedir.

7.6 Üniversitelerin (hiç değilse bazen) bir eleştirel söylem kültürü geliştirdiklerine ilişkin —çeşitli anekdotlar dışında— herhangi bir kanıt var mıdır? Yararlı bir özet için, üniversiteye gitmenin yarattığı farklılıklar üzerine, büyük miktardaki veriyi dikkatle inceleyen Howard Bowen'in, yakınlarda gerçekleştirdiği özenli çalışmasına bakılabilir. Elbette, bu çeşit araştırmalar benim ilgi duyduğum konular düşünülerek yapılmış değildir, dolayısıyla, ancak kısmen ilgi kurmak mümkün olabilir. Yine de başvurmamız gerektiğinde dikkatli olunmalıdır. Burası verileri sıralamak için uygun yer olmadığı için, hiç değilse verilerin varlığı belirtilmelidir.

Örneğin, Lehmann ve Dressel'in yaptığı bir araştırmada şu sonuca varılmıştır: Eleştirel düşünme (ifade edilmemiş varsayımların saptanması da dahil) "dört yıl içinde büyük bir artış göstermiş, söz konusu kazanım üniversitenin ilk iki yılında, son iki yılma göre

daha büyük olmuştur."[57] Feldman ve Newcomb ile Heist ve Yonge'nin yaptığı başka araştırmalar da, üniversitelerin soyut düşünmede ve kuramsallıkta öğrencilerinde küçük ilerlemeler sağladığını işaret etmektedir.[58] Çeşitli araştırmalarda (örneğin Lehman ile Dressel ve Spaeth ile Geeley) öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Bu değerlendirmelerin hemen hepsi şu noktaya işaret etmektedir: "Öğrencilerin ve mezunların ezici çoğunluğu, üniversite yıllarında rasyonellikte hatırı sayılır bir ilerleme sağladıklarına inanmaktadır."[59] Söylemeye gerek yok, bu tür kendi kendini değerlendirmeler, gerçekten artan rasyonelliğin kanıtı sayılamazlar; olsa olsa, söz konusu kişilerin rasyoneliklerinin arttığının düşünülmesini *istediklerini* göstermektedir. Bundan şu sonuç çıkarılabilir: Üniversiteler öğrencilerin benlik imgelerini ve toplumsal kimliklerini rasyonelliği artırıcı biçimlerde dönüştürebilir. Benzeri nedenlerle, başka araştırmalarda ortaya çıkarılan şu bulgu da dikkate değer: Üst sınıf öğrencileri ve mezunlar, üniversitenin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirdiğine inanmaktadırlar; dolayısıyla üniversiteler, eleştirel düşünmeyi güçlendirmeseler de, öğrencilerin eleştirel düşünmeye verdikleri *değeri* yükseltebilmektedirler.

Bizim eleştirel söylem kültürü (hatırlanacağı üzere, otorite yoluyla haklılık kazanmayı reddeden söylem kültürü) nosyonumuz açısından, şu noktayı kaydetmek özellikle önemlidir: Birçok araştırmanın sonuçlarına göre, üniversite dine bağlılıkta bir düşüş, otoriterlik, dogmatizm ve etnosentrizmde bir azalma yaratırken, esnekliği, özerkliği ve karmaşıklığı artırır:

> "[Feldman ve Newcomb'un, bu araştırmaların, 1969 tarihli değerlendirmesinde] Bulgular o kadar açık seçikti ki, açıklama ya da yoruma hemen hiç gerek yoktu. Hemen hemen her araştırma,

üniversite öğrencileri arasında birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar olan dönemde entelektüel hoşgörüde büyük artışlar ortaya çıkarmıştır... Sonuçlar, dogmatizmde büyük bir gerileme göstermektedir.. Üniversite yıllarında, 'Karmaşıklık'ta, 'Otoriterlik'ten uzaklaşmada ve Toplumsal Olgunlukta büyük ilerlemeler görülmüştür. Dört yıl üniversitede okuyanlar ile üniversiteden ayrılanlar, çalışanlar ve ev kadını olanlar karşılaştırıldığında kazanımlarda olağanüstü farklar görülmektedir. Öğrencinin yetenek düzeylerine ve sosyo ekonomik statüsüne ilişkin kontroller dahi bu değerlendirmeye katıldığında, bu bulgular geçerliliğini korumaktadır... [entelektüel] hoşgörü kazanımları, işletme ve mühendislik gibi profesyonel disiplinlerin öğrencilerine kıyasla, fen ve edebiyat grubunda bulunan öğrencilerde daha fazladır."[60]

Üniversite eğitimine ilişkin 1929'dan 1960'a dek yapılan araştırmalarda, öğrencileri *dinden uzaklaştırdığı* da saptanmıştır. "Öğrencilerin kiliseye karşı daha olumsuz bir tutum benimsedikleri, Tanrı'nın varlığına daha az inanma, dini, dogmayı daha az kabul etme yönünde bir değişim geçirdikleri görülmüştür.. en büyük değişim, fen ve edebiyat grubu disiplinlerindeki öğrencilerde, en az değişim ise profesyonel disiplinlerde bulunan öğrencilerde gerçekleşmiştir."[61]

Ayrıca, kozmopolitlik ve dille ilgili alışkanlıklar konusunda şu bulgular elde edilmiştir: "Eğitim düzeyi daha yüksek olanlar yalnızca kitabi konularda değil, çağdaş dünyanın pek çok yönüne ilişkin daha geniş ve daha derin bilgiye sahiptir... Ayrıca, üniversite mezunlarının lise mezunlarından daha fazla okuduğunu gösteren çok sayıda veri bulunmaktadır. Daha çok kitap satın almakta, ellerinde bulundurmakta ve okumakta-

dırlar... Okuma alışkanlıklarındaki bu farklar, üniversite mezunu olanlar ve olmayanlar şeklinde gelirlerine göre gruplandığı zaman da sürmektedir."[62]

Nihayet, eleştirel söylem kültürü için can alıcı önem taşıyan 'düşünümsellik' konusundaki araştırma sonuçlarında, üniversiteye devam etmiş olmanın, kendilik-bilincinde ve kendine-açıklıkta bir artış sağladığının görülmesi dikkat çekicidir: "Daha fazla eğitim gören kişilerin, daha içe dönük, hayatlarının kişisel ve kişilerarası yönleriyle daha ilgili oldukları anlaşılmaktadır... Araştırmaya yanıt verenler içinde daha yüksek eğitim görmüş olanların, hayatlarının *hem* pozitif, *hem de* negatif yönlerinin daha fazla bilincinde oldukları anlaşılmaktadır".[63]

Sekizinci Tez
Entelijensiya ve Entelektüeller

8.1 Yeni Sınıf içinde en az iki elit vardır: (1) Entelektüel ilgileri temelde "teknik" olan *entelijensiya,* (2) ilgileri esas olarak eleştirel, özgürleştirici, yorumlayıcı, dolayısıyla çoğunluk politik nitelikte olan *entelektüeller.* Her iki elit de, incelmiş bir dil varyantını kullanır ve eleştirel söylem kültürüne bağlıdır. Bundan dolayı, iki elit de eski sınıfa karşı direnir, ancak bu direnişi farklı çevrelerde, farklı derecelerde ve farklı biçimlerde yaparlar.

Entelektüeller çoğu zaman, devrimci önderliğe katkıda bulundukları gibi, geleceği geçmişe uygun hale getirme ve gelecekte geçmişi yeniden üretme işlevini de yerine getirirler. Bu sonuç kitap sevgisinden doğar. Teknik entelijensiya, çokluk, teknik konulara duyduğu saplantı düzeyindeki bağlılığını korumaktan başka bir şey istemez. Ne var ki statükoyu hiçbir zaman yeterli görmeyerek, teknolojiyi sürekli olarak köklü biçimde değiştirmek, böylece mevcut toplumsal dayanışmaları ve kültürel değerleri tahrip etmek onların sosyal misyonudur. Devrimci entelektüeller, eski bir *'moralite'*nin aracılarıdırlar; uyum gösteren entelijensiya ise yeni bir *'amoralite'*nin aracıdır. Hangisi daha devrimcidir dersiniz?

8.2 Entelektüeller ile teknik entelijensiyanın meslek yaşamlarının sosyolojisi ve sosyal psikolojisi hayli farklılık gösterir. Bilişsel prosedürler açısından entelektüeller ile teknik entelijensiya arasındaki farklılık büyüktür. Thomas Kohn'un "normal bilim" nosyonu [64] teknik entelijensiyanın bilişsel yaşamını ve entelektüellerden farklarını anlamak için bir anahtar niteliğin-

dedir. "Normal bilimi" uygulayanlar, normal bilimin odaklaştığı "paradigma"ların sorunlarını çözmek için uğraş verirler. Teknik entelijensiya, ilgili olduğu disiplin paradigması (veya paradigmaları) içindeki işlemler üzerinde yoğunlaşır, onun sembolik alanında keşifler yapar, ilkelerini yeni alanlara taşır ve paradigmayla uygun hale getirir. Faaliyet sahalarında, çokluk genel geçerlilik kazanmış paradigmalardan yoksun olan entelektüeller ise, birbiriyle rekabet halindeki birçok paradigma ile iş görmek durumunda kalabilmektedirler. Dolayısıyla, tek egemen paradigması bulunan normal bilimi "normal" durum saymazlar. Entelektüeller, çok sık, entelektüel yaşamdaki konvansiyonel iş bölümü sınırlarını ihlal ederler; ancak, uzmanlığa karşı çıkmazlar, sadece uzmanlığın *normalizasyonu*nu reddederler.

8.3 Entelektüellerin Yeni Sınıf'ın "aslan"larını, entelijensiyanın ise bu sınıfın "tilki"lerini çıkardığını söylemek, çekici de olsa, çok basite indirgeyici bir tanımlama olur. Kimin "aslan", içlerinden hangisinin "tilki" olduğu, kimin ilerleme yolunun tıkandığına bağlıdır. Üniversite öğretmenlerinin yetiştirilmesinin ulusal bakanlığın sıkı denetimi altında bulunduğu yerlerde, örneğin İsrail'de, İsrail Komünist Partisi üyelerinin ya da bu partiye yakınlık duyanların göreve alınma şansı pek yoktur.[65] Dolayısıyla Ortadoğu'nun bazı bölgelerinde öğretmenlerin ve diğer entelektüellerin politik olarak görece "sağgörülü" olmalarına karşılık, doktorlar, mühendisler ve avukatlar —"bağımsız" konumlarıyla— daha belirgin şekilde radikal olabilmektedirler. Ché Guevara da, hatırlanacağı üzere bir doktordu, George Habash da öyle; Yaser Arafat ise mühendislik eğitimi görmüştü.

Dokuzuncu Tez
Eski Sıra Neferi Bürokratlar, Yeni Kurmay Entelijensiya Kadro

9.1 Teknik entelijensiyanın genişlemesi ile birlikte, eski sınıfın işlevsel özerkliği de azalmaktadır. Yeni Sınıf'ın unsurlarından biri olan entelijensiya, yeni üretim ve yönetim araçlarının idaresini eline almakla kalmamakta, yeni iletişim ve *şiddet* araçları üzerindeki denetimi de üstlenmektedir. Devletin baskı aygıtları Marksizm çerçevesinde değerlendirildiğinde, ordunun özel bir rol üstlendiği Etiyopya ve Portekiz devrimlerini izah etmenin imkânı yoktur. Az gelişmiş ülkelerde, askeri entelijensiya, çok defa Yeni Sınıf'ın öncüsü durumundadır.

Marksizm eski sınıfın, devleti ya da herhangi başka bir idari yapıyı, çok gerektiğinde yalnızca Yeni Sınıf'ın aracılığıyla etkileyebileceği paradoksunu gözden kaçırmaktadır. Bu yalnızca, kapitalizmdeki "yönetim ve mülkiyet" arasındaki bölünmeye ilişkin bir şey değildir. Çünkü, bu bölünme en başta bizzat "sosyalizm" de de mevcuttur, üstelik bu bölünme meta üretimi ile de sınırlı değildir. *Şiddetin* üretimini de içermektedir. Ekonominin ve devletin örgütsel birimleri daha bürokratikleşirken, eski sınıfın hayatiyetini ve denetimini sürdürmesi daha incelmekte, daha dolaylılaşmakta ve çok daha entelijensiyaya bağımlı hale gelmektedir.

9.2 Günümüzün temel örgütlenme aracı olan bürokratik organizasyon giderek bilimselleşmektedir. Eski bürokratik görevliler, başta, Yeni Sınıfın gelişmesi için koruyucu bir örtü işlevini görürler. Ancak, eleştirel söylem kültürü temelinde faaliyet gösteren teknik entelijensiyanın sayısı ve önemi arttıkça eski sıra nefe-

ri bürokratlarla, teknik entelijensiya arasında giderek belirginleşen bir bölünme meydana gelir. Modern çağın egemen örgütlenme tarzı olarak bürokratik organizasyon, birbiriyle pek de uyuşmayan üç unsur tarafından denetim altında tutulur; (a) bürokrasinin dışından atanan ve genellikle Yeni Sınıf'ın teknik uzmanlığını ya da bürokratik görevlilerin bildikleri karmaşık ayrıntıları denetlemeyen üst düzey idari yöneticiler, (b) Yeni Sınıf üyesi uzmanlar, (c) farklı bir rasyonaliteye göre iş gören bürokratik görevliler. [66]

9.3 Eski bürokratik yapının kadrosu, işleyişi kendi resmi *otoritesine* dayandıran memurlardan oluşur: "Bunu yap, çünkü *ben* yapmanı söylüyorum ve ben bunu söylemeye yetkiliyim". Bunlar, mevkileri, yalnızca örgütsel kurallara harfi harfine uyumlu olmalarına, üstlerinin emirlerine itaatkârlıklarına, atanmalarının yasallık durumuna ve kıdemliliklerine bağlı olan *yaşlı* bürokrasi elitidir, eski tarz bürokratlardır. Bunların asıl işlevleri kendi altlarında bulunanlar ile kurumun dışında olanlar üzerinde *denetim kurmaktır*. İlkel bir egemenlik dürtüsünün etkisi altındadırlar. Kısacası, bunlar kuruluşun eski "yılan beyni"dir.

Bürokratik görevli, kendi girişimlerini, varılması hedeflenen amaçlara katkıda bulunup bulunmadığını tartışarak gerekçelendirmez. Yalnızca, Max Weber'in belirttiği gibi, "eyleme temel teşkil eden" kurallara uyar, "emirleri yerine getirir". Her halükârda, bir taşıyıcı bant hizmeti görür. Kendisinin kişisel duyguları ne olursa olsun, benimsesin benimsemesin, itaat etmesi beklenen emirlerin ya da kuralların, kendisinden geçip başkalarına ulaşmasını sağlar.

Dolayısıyla, bu emirler ya da kurallar eleştirel söylem kültürünün alanı dışında kalır. Eski bürokratik görevli, bürokrasi dışındaki toplumsal grupların ideolojik ve ekonomik çıkarlarını temsil ettiği ve bunu hak-

kıyla yapabileceğine güvenildiği için bu göreve atanan, kuruluşun üst düzey *idarecilerine* sorgusuz sualsiz itaat edecek bir *"ajan"* olarak tasarlanmıştır. Bürokratik görevliler, içsel sömürgeciliğin ajanlarıdır. Bürokratik memuriyet, bürokrasinin bu kaba kısmı, teknik entelijensiyanın kapana sıkıştırıldığı duvarlardır. Ama aynı zamanda da, Yeni Sınıf'ın bürokrasi içindeki gelişimi için koruyucu örtü işlevini görür.

9.4 Eski bürokratların aksine, yeni entelijensiya kendi hareket alanını genişleten kapsamlı bir kültürel sermayeye sahiptir. Eski bürokratın yetenekleri, çoğunlukla okuyabilmek, yazabilmek ve arşivleyebilmekten ibarettir ve bürokrasi içinde yerine getirdikleri işlevle sınırlıdır. Yeni entelijensiyanın çok daha geniş kapsamlı olan kültürel sermayesi ise, gerçekte, *malların ve hizmetlerin üretimi yönünden çok daha verimlidir.* Dolayısıyla, kendi üstünlüğü ile övünmek ya da kendi altındakilerden özel bir saygı görmeyi beklemek gibi derleri yoktur. Sonuç olarak eski bürokratlar ve yeni entelijensiya farklı toplumsal denetim sistemleri geliştirir ve yeniden üretirler. Bürokratlar "emretme ve yasaklama"ya dayalı bir denetim aygıtına başvurarak, itaat etmeyeni ya da direneni tehdit eder ve cezalandırırlarken, hizmetleri ve üretimi geliştirme yeteneğine sahip olan entelijensiya genelde, daha fazla maddi teşvik sağlayarak ve ikna yollarını kullanarak ya da *ödüllendirerek* denetim kurmaya çalışır. Entelijensiya kendi değerine ve geleceğine büyük ölçüde güveni olan görev-merkezli, iş-merkezli bir elittir. Bu nedenle, dışardan sanıldığının aksine, daha az statü endişesi içindedir. Daha az zorbadır ve daha az cezalandırmacıdır. Öte yandan, statüyü yalnızca kendi kuruluşu içinde ya da kendi kadroları ve müşterileri arasında aramak zorunda da değildir. Mesleki topluluklar içinde de statüyü arayabilir.

9.5 Teknik entelijensiya, kendi performanslarını değerlendirme yeteneği olmayan, dolayısıyla denetimleri akıldışı bir nitelik taşıyan kişiler tarafından denetlenir.[67] Nitekim, Yeni Sınıf'ın entelijensiyası, kendi üstlerine yönelik belirli bir hakir görme duygusunu yaşar: Zira amirleri teknik kararların alınmasına ilişkin özenli bir söyleme başvurmakta yetkin değillerdir. Yeni Sınıf'ın entelijensiyası, kendi üstlerindeki iki kademe tarafından denetlenir; hemen üstlerindeki *geleneksel bürokratlar ile* teknik yeteneklerinden çok, para sermayesini ya da politik olarak güçlü çevreleri temsil ettiklerinden dolayı atanan, bürokrasiyi en üst düzeyde idare eden *politik* atanmışlar. Teknik entelijensiyanın çoğunun içinde çalıştığı temel yapı bu nedenle, bir yandan teknik entelijensiyanın kendi arasında, bir yandan da bürokratik görevlilerle idareciler arasında, sistematik bir biçimde gerilimlere yol açar. Teknik entelijensiyanın çoğu bürokratik yapı içinde yükselme mücadelesine girişir.

9.6 Sıra neferi durumundaki bürokratlarla karşılaştırıldığında, teknik entelijensiya halis mulis filozofmuş gibi görünmektedir. Entelektüellerle karşılaştırıldığında ise yalnızca *budala sürüsü* olarak. Buna karşılık, bürokratların aksine entelijensiya, kendi adına hiçbir şeyin peşinde koşmaz, otoritesini öne çıkarmaktansa gerekçe gösterir, hiçbir şeyi olmuş bitmiş saymaz. Onlara göre, hiçbir şey yeniden incelenmenin dışında tutulamaz. Bürokratların aksine, entelijensiya bir işi verimliğini hesaba katmaksızın yapmayı sürdüren "ritüelist" konumunda değildir.

9.7 Bununla birlikte, onlar için hiçbir şey kutsal da değildir; onların öncelikle ilgilendikleri, bir şeyin ahlaki uygunluğundan ziyade teknik verimliliğidir. Onlar pragmatik nihilistlerdir. İnsanları miadı dolmuş fikirlerin esaretinden kurtarmak ellerinden gelmesine kar-

şın, bu konuda hiçbir engel tanımayan kurtarıcılar konumundadırlar. Kurtarıcılıklarının bir yan etkisi vardır: Kültürel yıkıcılık, *anomi*. Yol açtıkları kültürel çözülme, insanları gelenekten uzaklaştıran eleştirel söylem kültürünün ürünüdür.[68] *Kısacası, entelektüeller gibi, entelijensiya da devrimci bir güçtür.* Ancak, teknik entelijensiyanın devrimci gücü, bürokratik duvarlar ve eski mülkiyet biçimi tarafından engellenmektedir.

9.8 Yeni Sınıf'ın teknik alt-eliti ne kadar "güler yüzlü" bir elit görünümüne sahip olursa, o derecede bir *elit* olarak kalma şansı vardır. Bu elitin, kendi kültürel sermayeleri hesaba katılmaksızın, herkesin *eşit* olduğu bir toplumsal düzen kurma gibi bir niyeti de bulunmamaktadır. Kendilerini de, sıradan proleter saymak bir yana, "entelektüel proletarya" olarak bile düşünmezler. Kendi kültürel sermayelerinin artan üretkenliğiyle toplumsal fazlanın artışına katkıda bulunarak, refah için gereken yatırımları gönüllü bir şekilde artıracak, hatta iş güvenliğini de geliştirerek, teşviklerin belirlenmesinde işçinin katılımını kabul edecek ve tüketimciliği geliştireceklerdir. Kendisi peşinde koşmasına karşın, teknik entelijensiya "işçilerin denetimini" hoş görmez ve eşitliğe inanmaz.[69] "İşçilerin denetimi"nden dem vuranlar çoğunlukla, teknik entelijensiya değil, Yeni Sınıfın diğer bir unsuru olan radikal entelektüellerdir.

9.9 Maoizm, temelde eski sıra neferi bürokratların ve teknik entelijensiyanın yeniden dirilişini bir önleme çabasıdır. Ancak entelijensiya, hem toplumsal üretkenliğini hem de toplumsal kavrayışını geliştirmekte olan, çok daha rasyonel bir elittir. Bugün Çin, "kültür devrimini" tasfiye etmekte ve tercihini Yeni Sınıf'tan yana kullanmaktadır.[70] Özüne indirgendiğinde Maoizm, işçi sınıfının, köylülük de dahil, Yeni Sınıf ile ge-

lecekteki kaçınılmaz uzlaşmadaki pazarlık gücünü artırma çabasıdır. Oysa Stalinizm, Maoizmin aksine, teknik entelijensiyayı, en arkaik sektör olan eski bürokratlara tâbi kılmanın peşine düştüğünden, çok daha caydırıcı bir güç niteliğinde olmuştur. [71]

Özellikle devlet sosyalizminin yükselişi ile birlikte eski sınıf çöker ve denetimini yitirirken, gerçek seçim artık, yeni teknik entelijensiya ve eski sıra neferi bürokratlar arasındadır. Ve bu gerçek bir seçimdir. Bürokratik memuriyetin yasası, hissiz ve otoriter olmaktır. Oysa, yeni kültürel elitin yasası, üretim düzeyini yükseltmeye yetenekli bir grup olarak, cezalandırmadan çok ödüllendirmeye ve otoritenin gizemli havasına ya da kişisel saygınlığın zorla sağlanması gibi yollara başvurmaksızın, işlerin mistifikasyondan arındırılmış biçimde yerine getirilmesine de dayalı olabilmektedir.

Onuncu Tez
Devrimci Entelektüeller

Entelektüellerin devrimci politikası üzerine yazılmış bu tezlere, Fidel Castro'nun bazı görüşlerinden alıntı yaparak başlamak yerinde olur: "Dürüst olmak gerekirse, şimdiye kadar, canalıcı meselelerde, emperyalist tecavüz ve saldırı söz konusu olduğunda, en büyük militanlığı gösteren ve buna en kararlı biçimde karşı koyanlar, kabul etmeliyiz ki, çoğunlukla entelektüel işçilerdi. Yoksa, başı çekmesi beklenen politik örgütlenmeler değil!" Castro, entelektüellerin devrimdeki rolü üzerine yapılacak olan Kültürel Kongre'den önce, 1968 Ocak'ında, Havana'da yaptığı bir konuşmada bu gözlemlerini dile getirme fırsatı bulmuştu. Aşağıdaki tezlerde ileri sürülen çoğu argüman, Castro'nun gözlemlerinde de dolaylı olarak dile getirilen görüşleri tartışmaktadır.

10.1 Marksist tarihçi Eric Hobsbawn, Rus devrimi sırasında "Bolşeviklerin lider kadrosunun, muhalefetteki bütün diğer popüler partilerde olduğu gibi, ezici bir çoğunlukla entelektüellerden oluştuğunu" açık seçik ve doğru bir biçimde ortaya koymaktadır. 1919'dan 1950-51'e kadar Rus Komünist Partisi Politbürosunun 25 üyesinden (bunlar eğitim durumlarını bildiklerimiz) dokuzu üniversite öğrenimi görmüştü, ikisi seminerlere devam etmiş ve altısı yüksek okula gitmişti. Bu bilgi, aynı zamanda, komünist liderlerin yüksek öğrenimlerine ilişkin dolaşan söylentileri, muhtemelen çürütmesi açısından da dikkate değerdir; yine bu örneğin, entelektüellerin fazla rağbette olmadıkları Stalin yıllarına rastlaması da ilginç bir noktadır. Eski Bolşevikler'in üst düzey kadrosunun da ağırlıklı ola-

rak, orta sınıf kökenli, çok seyahat etmiş, sıkı okuyan ve yazdığı çok sayıda kitabı bulunan entelektüellerden oluştuğuna şüphe yok. İlk Politbüro'nun ortalama bir üyesi, ortalama bir profesörden kuşkusuz daha çok kitap yazmıştır. Çok sayıda kitabı olan Stalin'in bile sayısız okuru vardı. İlk Bolşevikler arasında, belirgin bir şekilde "ya yaz ya da öl" sloganını kendilerine ilke edinmiş entelektüeller egemen durum daydı. Stalin daha sonra onlara başka bir ilke daha öğretti, yaz ve de öl.

10.2 Avusturyalı Marksist Franz Marek'in ileri sürdüğü gibi, Üçüncü Dünya ülkelerinde köylülere nasıl örgütleneceklerini gösteren ve örgütlenme işini yürüten de entelektüel elittir". Mao bize, kendisinin "ailesinin öğretmeni" olduğunu söyler. Chou En-lai Çin'de, Japonya'da, Fransa'da ve Almanya'da öğrenim görmüştür. Chu Teh'de, Chou En-lai ile birlikte öğrenimini Avrupa'da yapmıştır. Liu Shao-chi SSCB'de yüksek ekonomi okumuştur. Başlangıçtan 1965 yılına kadar Çin Komünist Partisi'nin 29 Politbüro üyesinden, sadece ikisi yüksek öğrenim görmemişti; ve sadece ikisi öğrenimlerini Çin'de tamamlamışlardı; 29 üyeden 25'i ise, yabancı ülkelerde okumuştu.[73] Çin Komünist Partisi'nin öncü rolü, Pekin Üniversitesi'nde ders veren Ch'en Tuhsiu'nun, üniversite kütüphanesinin yöneticisi Li Ta-chao 'yla birlikte Rus devrimi'nden bir yıl sonra, sosyalistleri örgütlemeye girişmeleriyle başlamıştır. Ch'en'in ilk projelerinden biri, yurtdışında öğrenim görecek genç radikaller yetiştirmek amacıyla, Şangay'daki Yabancı Diller Okulu'nu örgütlemek olmuştu

10.3 Vietnam'daki devrimci elit de, belirgin bir şekilde entelektüellerin Çin'de oynadıkları öncü role benzer bir rol üstlenmiştir. Buna göre, "Geleneksel Vietnam'da yabancı işgalcilere karşı gösterilen direnişin

öncülüğünü, mandarinler olarak kendilerine verilen resmi görevleri kabullenmek yerine, köylerinde kalan Konfüçyüsçü bilginler üstlenmiştir. Bilginlerin öncü rolü uzun zaman önce başlamış ve Fransızlara karşı ilk uzun süreli direniş hareketleri olan Van Than (Bilginlerin Direnişi) ve 1885-97'deki Can Vuong (Krala Sadakat) hareketlerinde bilginler başı çekmiştir.. O döneme ilişkin kahranmalık olaylarına ve kahramanlığa ilişkin tanımlar, bilginler tarafından başlatılan ilk ayaklanmaları konu alan hikayelerde anlatılır olmuştu."[74]

Vietnam Devrimi'nin önderi Ho Chi Minh, Bilginler Direnişi'nde yer aldığı sanılan Konfüçyüsçü bir bilginin oğluydu. Ho'nun babası, Hue'daki İmparatorluk Sarayı'nda dini törenleri yöneten papaz konumunda iken, Fransızlar tarafından milliyetçi faaliyetleri nedeniyle görevinden uzaklaştırılmış ve Ho'nun ailesi yoksulluğa düşmüştü. Hanoi'nin önde gelen askeri stratejisti Vo Nguyen Giap'm babası ise, yine Bilginler Direnişine katılmış olan fakir bir bilgindi. Vietnam Devrimi'nde yer almış olan birçok öteki liderin ailelerinin geçmişine bakıldığında da, bilginlerin ve mandarinlerin çocuklarının, özellikle babaları Fransızlara karşı direnen milliyetçilerden biriyse, özel bir yere sahip oldukları görülmektedir. Açıkçası, devrim genellikle, iki kuşağı kapsayan bir proje durumundadır. Ama Eski Ahit'te söylendiği gibi: "Ekşi üzümleri babaları yedi, dişleri kamaşansa çocuklar oldu".

Çin'de olduğu gibi, çoğu genç Vietnamlı devrimci de öğrenimlerini, Japonya ve Fransa başta olmak üzere, yurtdışında yaptı. 1905'ten itibaren Konfüçyüs ekolünün önde gelen isimlerinden Phan Boi Chau, genç Vietnamlıların —çoğu, Bilginler Direnişi'ne katılanların oğluydu— Japonya'da öğrenim görebilmelerini sağladı. Ne var ki *Gung Du* ya da Doğu Öğrenimi de-

nilen bu hareket, öğrencilerin, Fransızların baskısıyla Japonya'dan ihraç edilmesi üzerine sona erdi. Ho'nun evine sıkça ziyarete gelen Chau, Ho'nun babasına da, oğlunu öğrenim için Japonya'ya göndermesini istemişti. Ancak Fransızca'nın daha pratik olduğuna inanan baba, Ho'yu Vietnam dilini Batı eğitimiyle birleştiren ilk Vietnam kolejine gönderdi. Ho'nun, yaşamının daha sonraki dönemlerinde örgütlediği, eğitime ilişkin imkan ve araçlar, ona ilk sağlanan fırsatlardan daha az önemli değildi. Nitekim, Ho 1924'te, Boroḍin'in Komintern kurmayları Canton'da iken, Devrim üzerine özel bir seminer hazırlamış ve vermişti. Bu seminere katılan öğrenciler, daha sonra, Hindu-Çini Komünist Partisi'nin ilk Politbürosunu oluşturacaktı.

10.4 Kamboçya'daki devrimin temelleri de, köylülüğün ve entelektüellerin, son derece münzevi bir yaşam süren entelektüellerin koruyuculuğu altında birleşmesiyle atılmıştı. Kamboçya'daki komünist hareketin askeri kadrosunun bir kısmını oluşturan, Kızıl Kmerler, 1954'ten sonra Hanoi'de eğitilmişti. 1959'dan sonra, kendi kentlerinin çürüyüşü karşısında hayal kırıklığına uğrayan ve sayıları giderek artan, Fransız eğitimi almış olan Phnom Penh entelektüelleri de bu harekete katıldı.[73] İlk gelenler arasında Ieng Sary, Saloth Sar ve Son Senn gibi radikallik yanlısı öğretmenler bulunuyordu. Daha sonra gelenlerden biri olan Ieng Thirith'in Shakespeare üzerine yüksek öğrenim diploması vardı.

Battambang'ta çıkan köylü isyanının Sihanouk tarafından kanlı bir biçimde bastırılmasından sonra (komünist askeri güçlerin yardım ettiği bir ayaklanmaydı), aralarında yeni komünist rejimin lider kadrosuna katılan Khieu Samphan'ın da bulunduğu, öteki sol entelektüeller Phnom Penh'den kaçacaktı. Samphan, 1950'lerde, Paris'de bir üniversite öğrencisiyken, Kam-

boçya'nın sanayileşmesi üzerine bir doktora tezi yazmıştı. Kamboçya Devrimi'nin içerdiği unsurlar klasiktir. İyi öğrenim görmüş entelektüel bir elitin öncülüğünde, gerilla güçlerine katılmaya hazır, coşkulu ve elini kana bulamış köylü ile kentle özdeşleştirdikleri eski rejimin dağılmasıyla asketik motivasyonları daha da güçlenen entelektüel bir elit. Ancak burada ek bir unsur daha vardır: mülteci olduğu kadar, en başta teçhizat ve ilk askeri eğitimlerini aldıkları bölge konumunda olan Vietnam.

10.5. Yukarıda sözedilen kişilerin (Çin'de, Vietnam'da, Rusya'da ya da Kamboçya'da) sosyalistler değil de *komünistler* olması dikkat çekicidir. Aslında genelde Yeni Sınıf, sosyalist partilerin liderlik kadrosunda, komünist partilerde olduğundan daha da etkin biçimde yer alıyordu. Örneğin, Birleşik Devletlerdeki sosyalistlerin lider kadroları, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce partinin zirvede olduğu sırada, büyük ölçüde avukatlardan, editörlerden, gazetecilerden ve öğretmenlerden oluşuyordu. Liderlerinden biri, Morris Hillquit'in (gazeteci ve avukat) dediği gibi partilerine hatırı sayılır üst sınıflardan gelen kişileri kaydediyorlardı. Aynı zamanda Yeni Sınıf'ın, Almanya'daki Baader-Meinhoff grubunun, Japonya'daki "Kızıl Ordu" fraksiyonunun, İtalya'da, Birleşik Devletler'de ve çoğu Latin Amerika ülkesinde faaliyet gösteren Kızıl Tugaylar gibi modern teröristlerin merkez kadrolarını beslediği bir gerçektir.

10.6. Devrimcilerin Mandarin karakteri, bizzat Marx ve Engels'in kendileriyle ve içinden çıktıkları sol Hegelcilerle başladı. Goran Therborn,[76] orta sınıf kökenli sol Hegelci araştırmacıların ayırtedici özelliklerinin "bohem bir yaşam biçimi sürdürmemeleri" olduğunu vurgular. Başka bir deyişle burjuva olduklarını, kızlarının taliplerini zorba bir biçimde sorguya çeken

ve yoksullukla mücadele ederek büyüttüğü kızlarının bir daha böyle bir duruma düşmeyeceğine dair güvence isteyen Marx'tan, kim daha burjuya olabilirdi ki? Ve yine kim, Goethe'yi ezbere bilen, Goethe'nin Aeschylus'unu orjinalinden okuyan, Shakespeare'e sonsuz saygı duyan, iki ya da üç romanı aynı anda okuyan, diğer insanların sözcük bulmacalarına sarılması gibi cebire sığınan, diferansiyel ve integral işlemleri içeren matematiksel metodlar kaleme alan Marx'tan daha mandarin olabilirdi acaba? 1868 yılında kızı Laura'ya şöyle yazmıştı: "Ben kitapları yutmaya mahkum olmuş bir makineyim...

Marx ve Marksizm, kütüphanelere musallat olan, kitapçı dükkanlarını karıştıran, müzeleri dolaşmayı seven - ve dolayısıyla boş vakit sahibi - akademik entelijensiyanın ürünüdür. Ve bunlar, kendilerini çepeçevre saran kütüphaneler, kitapçı dükkanları, dergiler, gazeteler, yayınevleri, hatta kadrosu ve kültürüyle, merkezinde Batı üniversitesinin bulunduğu, sağlam bir alt yapı oluşturan parti okulları olmaksızın düşünülemezler.

10.7 Bir Ek. Şimdi "Peki ya Engels?" diye bir soru gelecek. Hiçbir zaman üniversiteye gitmemiş olduğu için ters bir örnek mi oluşturuyor? Kesinlikle değil. Engels'in de Hassa Alayı'nda görevli olduğu sırada, bir yılı Berlin Üniversitesi'nde geçti. Bu süre içinde Schelling'den daha aşağı olmamak üzere bazı derslere katıldı. Beraber derslerini izlediği kişilerin isimleri daha da şaşırtıcıydı: Kierkegaard, Burckhardt, Bakunin. Böyle kartallar bir araya toplanınca, kim profesörlere gerek duyar! Ama, uzun zaman geçmeden, Engels'in yaşamına, onla hayat boyu özel ders verecek olan bir başka büyük profesör girecekti: evet, kesinlikle!...

Onbirinci Tez
Entelektüellerin ve Entelijensiyanın Yabancılaşması

11.1 Entelijensiya terimi 1860 yıllarında Rusya'da *statükoya* yönelik eleştirel tutumları ile ayırt edilen iyi eğitim almış, bilinçli bir elite atfen kullanıldı; "entelektüeller" terimi ise, Fransız hükümetinin Dreyfus'a yaptığı baskıları protesto etmek için hazırlanan "Entelektüeller Manifestosu" aracılığı ile gündelik dile girdi.

Dolayısıyla entelektüellerin ve entelijensiyanın yabancılaşmaya yatkın mizaçlarının olması, benim ilgi odağım bunun yirminci yüzyıldaki tezahürleri olsa bile, hiçbir şekilde sadece günümüze ilişkin bir durum değildir. Seymour Lipset ve Asoke Basu şunu hatırlatmaktadırlar:

> Luther'in kiliseye karşı başlattığı ayaklanmayı ilk destekleyenler, Wittenberg'teki üniversitesinin ve Almanya'nın başka yerlerindeki üniversitelerin fakülteleri ve öğrencileri olmuştu. Behemoth'taki İngiliz Devrimi'nin nedenleri üzerine yazan Hobbes, ayaklanmanın başlıca kaynağının üniversiteler olduğu sonucuna varmıştı... Yine Rusya'daki çeşitli devrimci hareketler, 1905 Devrimi'ne kadar entelektüellerin ve öğrencilerin öncülüğüne dayanıyordu. 1905 Devrimi de bir öğrenci eylemiyle başlamış ve ardından işçilere ve köylü kesimlerine sıçramıştı.[77]

11.2 Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasının temelinde ne yatmaktadır? Önce daha farklı bir soru soralım: Marx ve Engels proletarya dışındaki sınıfların radikalleşmesini nasıl açıklamıştı? Kısacası: Kendi durumlarını nasıl açıklıyorlardı?

Bu konudaki görüşlerini şöyle belirtiyorlar: "...İşçi sınıfının durumunun enine boyuna incelenmesi yoluyla, diğer sınıflar arasında da şüphesiz komünist bilinç doğabilir".[78] Komünist Manifesto'da da, buna benzer şekilde, pek aydınlatıcı olmayan görüşler yer alır:"... Sınıf mücadelesi tayin edici noktaya yaklaştığı zaman... yönetici sınıfın küçük bir kesimi, bu sınıfla olan ilişkisini keser ve devrimci sınıfa katılır... Özellikle, kendilerini tarihsel hareketi, kuramsal açıdan bir bütün olarak kavrama düzeyine yükseltmiş burjuva ideologlarının bir bölümü."[79] O halde, Marx ve Engels'e göre, bazı entelektüeller tarih üzerine düşündükleri ve onu kuramsal açıdan kavradıkları için radikalleşmişlerdir. Marx ve Engels'in söz konusu süreci açıklarken bu ölçüde idealist olmaları çarpıcıdır. Aynı zamanda bu, Marksizm'in "toplumsal varlığın, bilinci belirlediğine" ilişkin temel varsayımıyla açıkça çelişkiye düşmektedir. Devrimci bir proletaryanın bilinci, toplumsal varlığı "yönetici sınıfınkine" bağlı olanlar arasından nasıl ortaya çıkacaktır? Marx ve Engels'in entelektüellere ilişkin kaçamak saptamaları, *Marksizm'in burada, birdenbire , kendi kavrayış sınırlarına vardığını göstermektedir.* Marx'ın ve Engels'in bu temel soruya vermiş oldukları cevap, aslında üstü cilayla örtülen bir sessizliktir.

11.3 Onların düşünsel cilalarını bir kenara bırakalım. Entelektüellerin ve entelijensiyanın yabancılaşmasını nasıl açıklayabiliriz? Belki şunlarla bağlantılı olarak: (a) entelektüellerin ne hakkında düşündüğü değil, nasıl düşündüğü üzerinde yoğunlaşan eleştirel söylem kültürüyle; (b) daha üst toplumsal ve ekonomik konuma yükselebilmeleri için gereken fırsatların engellenmesiyle; (c) bir yandan gelirleri ve güçleri arasındaki, öte yandan kültürel sermayeleri ve öz saygıları arasındaki uyumsuzlukla; (d) toplumsal bütünlüğe duyduk-

ları bağlılıkla; (e) teknik çelişkilerle, özellikle teknik yetenekleriyle, açıklamak mümkündür.

Eleştirel söylem kültürü, önemli ölçüde, Yeni Sınıf'ın ayırtedici değerlerini oluşturmaktadır; diğer hususlar, Yeni Sınıf'ın *eleştirel söylem kültürüne bağlı kalıp kalamayacağı* ve bunu ne ölçüde gerçekleştireceği sorusunu akla getirmektedir. Bir grubun tutumunun biçimlenmesinde değerlerin oynadığı rolün önemsenmemesi kaba materyalizmden başka bir şey değildir; kişilerin değerleriyle uyum içinde oldukları ya da bu değerlerden sapma gösterdikleri koşulların analizini bir kenara bırakmak ise kaba bir idealizmdir.

11.4 Eleştirel söylem kültürü, her türlü durumdan bağımsız bir dil varyantı olarak, gündelik dillerle ve geleneksel kültürlerle arasına mesafe koyarak (ve onlardan üstün olduğunu ileri sürerek) varolmaya çalışır. Her türlü durumdan görece bağımsız bir söylem, üyelerini, yerel kültürlerden uzaklaştıran, böylelikle, partikülaristik ve tarihle sınırlı yerlerden ve olağan, gündelik yaşamdan yabancılaşmalarına yol açan bir kozmopolitanizme götürür.

Eleştirel söylemin grameri, her toplumsal sınıfın ve bütün iktidar seçkinlerinin eylemlerini ve iddialarını yargılamaya hakkı olduğunu ileri sürer. Eleştirel söylem kültürünün bakış açısına göre hakikate ilişkin bütün iddiaların, toplumsal köken itibarıyla farklı olsalar bile, aynı biçimde yargılanmaları gerekir. Hakikat demokratikleştirilmekte ve bütün hakikat iddiaları artık eleştirel söylem kültürünün yakın gözlemi altına alınmaktadır. En güçlü topluluğun bile iddiaları ve kendini kavrama biçimleri en alt düzeyde bulunandan ve en cahil olandan daha farklı olarak değerlendirilmeyecektir. Geleneksel otorite, toplumsal gerçekliği tanımlama ve kendi meşruiyetini kabul ettirme yeteneğinden mahrum bırakılmaktadır. (Normalde zenginin ve

güçlü olanın taleplerine gösterilen "itibar", artık vazgeçilmese bile saklanması gereken sapkın, yasak bir davranış biçimi haline gelmektedir.

11.5 Şu halde, eleştirel söylem kültürü, bu dili konuşanlar ile *haklarında konuşulan* ötekiler arasındaki ilişkiyi, yargıçlarla yargılanan arasındaki bir ilişki gibi ele alır. Yerleşik toplumsal hiyerarşinin sadece bir biçimden ibaret olduğunu, daha derin ve daha önemli bir ayrımın, bu dili konuşan ve gerçekten anlayanlarla anlamayanlar arasında olduğunu ima eder. Öyleyse, eleştirel söylem kültürüne katılmak, geleneksel toplumsal hiyerarşideki alt seviyeden kurtarılmış olmaktır; dolayısıyla bu hiyerarşinin ters yüz edilmesidir. Şu halde eleştirel söylem kültüründe yer almak politik bir edimdir.

11.6 Eleştirel söylem kültürünün temelinde, aslında yalnızca bugünün ters yüz edilmesi değil, aynı zamanda "sürekli bir devrim" bulunmaktadır. Eleştirel söylemin özü düşünümsellikte ısrarcı olmasındadır. Şimdiye kadar olduğu gibi kabul edilenin sorgulanması, "verili" olanın "problemlere", kaynakların argümanlara dönüştürülmesi zorunluluğu vardır. Yani, sürdürdüğümüz yaşamdan sadece acı ya da zevk almaktansa, onu sorgulamak. Bunun içindir ki, eleştirel söylem kültürünün hesaplaşması gereken sadece bugün değil, bugün-karşıtı olandır da. O, bugünün ve bugüne ilişkin kullanılan varsayımların eleştirisidir. Bir başka deyişle, eleştirel söylem kültürü, boğazını kendi elleriyle kavramak ve ne kadar sıkabileceğini görmek zorundadır. Eleştirel söylem kültürü, her zaman, kendi kendinin eleştirisini ve kendi kendinin eleştirisinin eleştirisini yaparak ilerler. Bunda sonu gelmeyen bir geri çekilme ile sürekliliği olan potansiyel bir devrim vardır; eski Yunanların *olağandışı* (anomos), Hegel'in "kötü sonsuzluk" olarak adlandırdığı, dinmek bilmeyen huzursuzluğun ve "yasasızlığın" ta kendisidir.

Bundan dolayı *Sürekli Devrim* fikrinin sahibi Leon Troçki'nin kendi yaptığı devrimden ve "tek ülkede sosyalizm" fikrini reddetmesinden dolayı rahatsızlık duyması yerinde olurdu. Stalinizm'in reddettiği yalnızca, Troçki'nin anlık ve somut politikaları değil — aslında daha sonra bunların bazılarını kendisine mal etmiştir— bunların dayandığı eleştirel söylem kültürünün bütünüydü. Troçkizm, bir şeylerin yatışmasını sağlamak amacıyla, eleştirel söylem kültürünün ve onun yönelttiği eleştirinin reddedilmesini temsil etmiştir.[80]

11.7 Yeni Sınıf entelektüellerinin (ve entelijensiyanın) yabancılaşması, aynı zamanda, ekonomik ve toplumsal açıdan daha yüksek konumlara gelebilmelerinin engellenmesinden kaynaklanır. Politikada radikalleşen entelektüellerin politika sahnesine ilk çıkışları, yani Jakoben liderlik, başlangıçta kariyerlerinin ekonomik ve toplumsal bir yükseliş göstermesinden dolayı kısmen teşvik edilmişti; ancak gelecekteki egemenlikleri, aristokratlar tarafından engellenmişti; onlar "yükselişleri engellenmiş yıldızlar"dı[81], ama kesinlikle *düşkünler* değil.

Üçüncü Dünya ülkelerinde de aşağı yukarı benzer bir görüngü ile karşılaşıldığı gözlenmektedir. Bu ülkelerdeki yabancı işgalciler, insan gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla okullar açmış ve seçilmiş, bir grup yerli entelektüeli bu okullarda eğitmiştir. Ne var ki eğitilen entelektüellerin sayısı kendilerine açık olan kariyer fırsatlarını kısa sürede aşmıştır.[82] Böylelikle, geleceği belirsiz (devrimin vadettiği dışında), eğitimli ve kendini iyi ifade edebilen bir elit yaratılmıştır. Buna karşılık kariyerin bu şekilde engellenmesi, yalnızca az gelişmiş Üçüncü Dünya ülkelerine özgü bir şey değildir, aynı zamanda "birinci" ve "ikinci" dünya ülkelerinde de karşılaşılan bir durumdur. Batı Avrupa'da ve

Birleşik Devletler'de (daha sonraları) doktoraların ve diğer eğitimli insan gücünün ihtiyaçtan fazla olduğunun ortaya çıkması, yapısal açıdan benzerlik taşımaktadır. Yine SSCB'nin sömürgeleştirilmiş cumhuriyetlerindeki yerli entelijensiyanın kariyerlerine getirilen sınırlamalar da, benzer bir niteliğe sahiptir. Örneğin Donald Carlisle, Sovyet Özbek entelijensiyasına ilişkin yaptığı bir araştırmada, "Bugünkü parti kadrolarında ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Özbek entelijensiyasında, Ruslar'ın yerel nüfustaki oranlarına göre, daha büyük ve önemli bir rol oynadıklarını" gözlemlemiştir. Carlisle bu durum karşısında, "Okullardan hayli donanımlı olarak çıkan, ancak toplumsal açıdan yükselebilmelerini sağlayacak kanalların Ruslar ve Ukraynalılar tarafından bloke edildiğine ve temel konumların yine onlar tarafından işgal edildiğine tanık olan Özbeklerin sayısı arttıkça, etnik ve milliyetçi gerilim artacak mı?[83] şeklinde haklı bir soru yöneltmektedir.

Yabancı emperyalizmine karşı yürütülen milliyetçi bir hareket, birçok şeyin yanısıra, *yerli* entelektüellerin ve entelijensiyanın, iktidarı ele geçirip, kendi devlet aygıtlarını yaratarak, elit konumlara hakim olmak için verdikleri bir mücadeledir. Yerli Yeni Sınıf'ın kendi devlet aygıtını oluşturması, kendi elit kültürünün hakim konuma geçmesini sağlayacaktır. Üçüncü Dünya entelektüellerinin önündeki başlıca engel *yabancı* emperyalistlerdir. Bununla birlikte, Birinci Dünya kapitalizminde, Yeni Sınıf'a asıl sınırlama getiren parasal sermaye sahibi eski sınıftır. Yeni Sınıf'ın yükselmesinin önündeki son engel, eski sınıfın yerel, "dahili sömürgecileri"dir.

Sosyalizm bu engellenmeye vurulan nihai darbedir. Üretim araçlarının kolektivizasyonu sonucu, varlıklı eski sınıfın iktidarı yıkılır. Sosyalizmde üretim araçlarının devlet denetimine geçmesi ve bundan dolayı da

devletin bürokratik aygıtının genişlemesi, Yeni Sınıf'ın kültürel sermayesinin hakim olduğu alanı genişletir. Üretim araçlarının *devlet* denetimi altına girmesi, Yeni Sınıf'ın çıkarına işleyen bir mekanizmadır. Dolayısıyla, Yeni Sınıf üretim araçlarının demokratikleştirilmesinden çok, devlet denetimine girmesini destekler. Şu halde sosyalizm, Yeni Sınıf'ın kültürel sermayesinin genişletilmesinin bir yoludur — yani bir bakıma, kültürel sermayenin gelire dönüşmesinin güvence altına alındığı alanın genişletilmesidir. Sosyalizmin en belirgin göstergesi, parasal sermayenin, eski sınıfın ortadan kaldırılmasıdır; bunun kaçınılmaz sonucu ise, önceden tasarlanmış olsa da olmasa da kültürel sermayeye giden yolun açılmış olmasıdır; yani Yeni Sınıf'a.

11.8 Devlet üzerine; Biraz Daha Genişletilmiş Bir Model:

Buradaki temel süreç devletin genişlemesidir. Gerçekten de, bu bakış açısından, sosyalizmin gelişmesi, devletin genişlemesinin özel bir durumu ya da özel bir koşulu olmaktadır. Bu birçok aşamadan geçer:

Birinci Aşama. Milliyetçi ya da anti-emperyalist bir hareket ortaya çıkar. Bu iki şeyi beraberinde getirir: (a) Yeni devletin bürokrasisinin genişlemesini ve (b) yeni bürokrasinin yerli Yeni Sınıf'ın bir tekeli haline getirilmesini.

İkinci Aşama. Yeni Sınıf'ın giderek genişleyen üretimi: Devlet okul sistemini yaygınlaştırırken, Yeni Sınıf'ın eğitilmiş üyelerinin sayısını da artırır.

Üçüncü Aşama. Yeni Sınıf'ın aşırı üretimi.

Dördüncü Aşama. Sosyalist adaptasyon: Burada söz konusu olan, sosyalizmin devletin fonksiyonlarının genişletilmesini gerektirdiği, böylelikle Yeni Sınıf'a sunulan bürokratik olanakların daha da genişleyeceğidir.

Milliyetçi ve sosyalist güçler çoğunlukla kaynaşmakta ve anti- emperyalizmde olduğu gibi zamanla tek bir hareketin çatısı altında bir araya gelmektedirler. Bunu mümkün kılan nedenlerden biri, hem milliyetçiliğin hem de sosyalizmin devletin genişletilmesine ilişkin ortak bir görüşleri bulunmasıdır.

11.9 Devrimci entelektüeller için yükselişlerinin engellenmesinin taşıdığı önem, Parisli Jakoben lider kadrosunda da gözle görülür bir durumdu. Ancak, engellemeyle ilk karşılaşanlar Parisli Jakobenler değildi. Amerikan devrimi liderlerinin de yükselişinin önüne geçilmiştir. Eski sınıfa ve parasal mülkiyet sahibi kişilere oranla, Yeni Sınıf'ın entelektüelleri ve entelijensiyası genellikle yükselişleri engellenen kesimlerdir. Göreli olarak iyi eğitim görmüş olmaları, Yeni Sınıf'ın toplumsal yükselişini başlıbaşına mümkün kılan nedenlerden biridir. Her yönden, dünya üzerinde daha iyi bir konuma gelmeye yönelik bir çaba içinde olsa da, Yeni Sınıf'ın kültürel burjuvazisinin isteklerini gerçekleştirebilmekte kendisinden kaynaklanan sınırlılıkları bulunmaktadır. Kapitalizmde mülkiyet, devlet sosyalizminde ise parti ve ideolojik sertifikasyon şartları (örneğin, 'kızıl' olmak) ile sınırlanır. Bu entelektüelleri sosyalizm arayışına yönelten genel itki, yükselişlerinin sürmesinin önünde en dolaysız engel olan mülkiyet sahibi burjuvazinin, eski sınıfın bertaraf edilmesidir. Herşeyden önce partiye katılmak, burjuvazi saflarına katılmaktan daha kolaydır.

11. 10 Entelektüellerin ve entelijensiyanın engellenen yükselişlerinin, hem Amerikan Devrimi'nde, hem de Rus Devrimleri'nde oldukça önemli bir rol oynayan Rus *entelijensiyasının* oluşmasında önemli bir etken olduğu görülüyor. Aleksander Gella Rus *entelijensiyasının* ", hükümete ait bütün önemli pozisyonların, Polonya'da olduğundan çok daha fazla, alt sınıftan gelen

insanların, örneğin ikinci dereceden devlet memurları-nın oluşturduğu aristokrasi tarafından işgal edildiği bir ortamda" geliştiğine işaret ediyor. Amerikan Devrimi'nin liderlerinin o sırada, halka oranla daha yüksek eğitimli durumda oldukları bilinmektedir: "Eğitim, kısıtlı sosyo-ekonomik olanaklarından pek de hoşnut olmayan genç insanlarda yüksek beklentiler oluşturuyordu. Her ekonomik ya da politik başarının ardından, daha fazla başarı elde etmeyi ve kabullenilmeyi umuyorlardı. Ne var ki devrim öncesinin politik hareketsizliği, bu türden kişilerin yüksek derecedeki görevlerden uzaklaşmalarına ve sömürgelerde politik konumlara sahip olma şanslarını yitirmelerine yol açmıştı."[84]

Dolayısıyla Amerikan Devrimi'ne zemin hazırlayan unsurlardan biri şuydu: Sömürge liderleri meclislerin yalnızca avam kamaralarındaki koltukları elde etmeyi hedefleyebilirdi. Buraları güçlerinin odak noktasını oluşturduğundan, meclislerin mümkün olduğunca özerk olmasına çalıştılar. Gelgelelim Kraliyet ve Parlamento, bu gelişmeye neredeyse bir yüzyıl boyunca kayıtsız kaldıktan sonra, Meclislerin özerkliğini kısıtlamaya başladı: "Meclis düzeyinin üzerinde herhangi bir politik yükseliş umudu göremeyen birçok sömürge lideri, daha yüksek görevlerdeki muhaliflerinden kopardıkları bu ayrıcalıkları geri vermek için hiçbir neden olmadığını düşündüler."[85] Ve, meclislere yapılmak istenenlerin, bütün Amerikalıların özgürlüklerinin başına neler gelebileceğinin sadece bir habercisi olduğunu açıklayınca da, yüksek derecedeki devlet memurlarının ve onları atayan Kraliyet'in muhalifleri haline geliverdiler. İngilizlerin, daha önceki ihmalkârlıkları nedeniyle yok olmaya yüz tutan güç ve yetkileri üzerinde tekrar hak iddia etmesi, bir kısım aristokrasinin, başta azaltılmasına izin verdikleri eski

ayrıcalıkları üzerinde yeniden hak iddia ettiği Fransız Devrimi öncesi koşulları hatırlatmaktadır.

11.11 Yükselişlerinin engellenmesi, Yeni Sınıf'ın *politik* aktivitelerde daha çok yer almasına neden olduğu kadar sadece ekonomik çıkarları sınırlandırıldığında değil, aynı zamanda *politik* nüfuzunu kullanabileceği fırsatlar engellendiğinde de otoriteye açıkça karşı gelmesine yol açmaktadır. Yeni Sınıf'm *ekonomik ya da politik* olarak toplumsal yükselişinin önüne geçilmeye çalışılması, bu sınıfın giderek yabancılaşmasını getirmektedir. Bundan dolayı, Charles Kadushin'in Vietnam Savaşı sırasında Birleşik Devletler'deki entelektüel elitleri konu aldığı araştırması bu kişilerin politik eylemlerinin, kısmen "iktidardakilerle doğrudan bir bağlantılarının olup olmadığına" bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya çıkardı. Bağlantıları olduğunda, entelektüel elitler gösterilere fazla katılmıyorlar ve asla sivil itaatsizlik girişimlerinde bulunmuyorlardı.[86]

11.12 Yeni Sınıf'ın kamusal problemlere ilişkin kullandığı iletişim kanalları dikkate değerdir: Birleşik Devletler gibi ileri kapitalist bir toplumda, Yeni Sınıf'ın liderleri izlenen ulusal politikaları etkilemek ve iktidardakiler üzerinde nüfuz kurmak istedikleri zaman, ulusal düzeyde *politikacılarla,* örneğin "Washington"la bağlantıya geçmektedirler. Eski sınıfla, örneğin iş dünyası liderleriyle, doğrudan iletişim *kurmazlar.* Bu, iş dünyası liderlerinin siyasetlerine ya da eylemlerine güvenmedikleri ve onları artık *milletin* etkili ve meşru liderleri olarak görmedikleri anlamına gelir.

İlk "ütopist" sosyalistlerden Charles Fourier ve Henri Saint-Simon'un zengin sanayicilerden yardım istemesine karşın, Saint-Simon'un halefi ve 'Pozivitizm'in kurucusu olan Auguste Comte, iş adamlarına ilişkin kısa zamanda hayal kırıklığına uğramış ve mek-

tuplarında önerdiği gibi, onlara umut bağlamaktan vazgeçmişti.[87]

11.13 Yeni Sınıf'ın başvurduğu başlıca nüfuz kurma *biçimi*, kendisinin bir karakteristiği olan *iletişimdir* — yazarak ve konuşarak. Yeni Sınıf, eski sınıftan farklı olarak, çıkarlarına uygun düşeni *satın almaya* değil, *ikna etmeye* çalışır. Politikacılardan farklı olarak, normalde, hedeflerini dayatmalarını sağlayacak *güce* de sahip değillerdir. Dolayısıyla Yeni Sınıf istediklerini, öncelikle, yayımlayarak ya da konuşarak, retorik, ikna ve tartışma yoluyla elde etmektedir.

Şu halde, Yeni Sınıf'ın politik ve ekonomik çıkarları tamamen medyada, özellikle de kitle medyasında, sürekli olarak yer alabilmeleri ile yayımlama ve konuşma haklarını koruyan kurumsal özgürlüklere bağlıdır. Bu hakların çiğnenmesi —yani, sansür— Yeni Sınıf'ın kendini daha ileriye götürme çabalarına temel bir engel teşkil eder. Yükselişi büyük ölçüde özgür iletişime bağlı olduğundan dolayı, sansüre karşı muhalefet, Yeni Sınıf'ın başlıca mücadele alanlarından biridir. Bu mücadele onu, Fransız Devrimi öncesi dönemde olduğu gibi —hatta bugün de— tarihsel olarak birleştirmiştir. Gerçekten de , Yeni Sınıf'ın sansüre karşı muhalefeti, hem Doğu'yu hem de Batı'yı birbiriyle kesiştirmektedir; *Samizdatın* ortaya çıkışının gösterdiği gibi, bu muhalefet Sovyet entelijensiyasının yabancılaşmasının asıl kaynağıdır. Sansüre karşı olmasıyla, Yeni Sınıf'ın partizan sınıf çıkarları, kamu rasyonalitesindeki evrensel çıkarlarla çakışmaktadır.

11.14 Burjuva toplumunun ilk dönemlerinde, yeni ortaya çıkmakta olan Yeni Sınıf ile burjuvazi arasındaki uyuşmazlıklar, kendi sınıfsal çıkarlarını gözetmelerine sınırlama getirerek, her iki sınıfı da ortak bir baskıya maruz bırakan Eski Rejim'e karşı olan birleşik muhalefetleri nedeniyle arka plana itilmişti. Bu iki sı-

nıf ortak bir düşmana sahip olduklarından, ortak bir amaçta birleşebilirlerdi. Aydınlanma ile rasyonalize edilen ve evrenselleştirilen, iki sınıfın, bu ortak çıkarlarıydı. Sansür entelektüelleri, burjuva mülkiyetinin evrenselleştirici etkeni olma yolunda harekete geçiren güçlü bir yakınma nedeniydi.

Eski Rejime karşı sürdürülen mücadelenin evrenselleştirilmesi, kısmen, entelektüellerin dilsel olarak baskı altında tutulmalarına, sansür edilmelerine ve yayımlama ve yazdıklarıyla bir gelir elde etme özgürlüğünün sınırlandırılmasına karşı gösterilen bir direnişti. Burjuva devrimi genelde, orta sınıfın mülk sahibi ve eğitimli kesimleri arasındaki bir ittifaka dayanıyordu — burjuvazinin ve entelektüellerin. Dolayısıyla burjuva devrimi ortak bir baskıya maruz kalan, hem edebi mülkiyetin hem de burjuva mülkiyetinin öteki biçimlerinin bir araya geldiği oldukça *geçici* bir duruma dayanmaktadır. Tarihi ittifak, orta sınıfın *mülkiyet sahibi olan* kesiminin devletin ve ekonominin egemenliğini ele geçirerek, orta sınıfın eğitimli kesimi üzerindeki denetimini arttırmasıyla kısa zamanda dağıldı. Eleştiri nesnesi Devlet sansürünün yerini, entelektüel muhalefetin boy hedefi olarak ekonomik iktidar almaya başlar. Entelektüellerin "filistenliği" küçük görmeleri, devlet sansüründen pazar yeri "sansürüne" geçişi ifade etmektedir.

11.15 Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasının üçüncü kaynağı, statü farklılığını yaşıyor olmalarıdır. Bu farklılık, sahip oldukları muazzam kültüre karşılık olarak, gerek iktidardan gerekse zenginlikten aldıkları payın oldukça küçük olmasındadır. Teknokratik bir sanayi toplumunda *hümanistik entelektüeller* (Yeni Sınıf'ın bir kesimi olarak), "yüksek" kültürleri ile daha sınırlı gelirleri ya da politik nüfuzları arasında hayli keskin bir statü farklılığı yaşamakta ve giderek yabancılaşmakta-

dırlar. Hem entelektüeller hem de entelijensiya, kendi sermaye biçimlerinin, zenginlikte ve güçte, eski sınıfın parasal sermayesinin elde ettiğinden daha düşük bir gelir getirmesi karşısında yabancılaşabilmektedir.

Yeni Sınıf kendi yüksek kültürünün, insan ırkının varabileceği en son noktayı, en derin bilgeliği ve en ileri modern bilimsel bilgiyi temsil ettiğine inanır. Bunların ırkın refahına ve zenginliğine katkıda bulunduğunu, bunun karşılığında da daha çok ödüllendirilmesi gerektiğini düşünür. Yeni Sınıf dünyanın bu üstün yeteneğe, antik bilgeliğe ve bilime sahip olanlar tarafından yönetilmesi gerektiğine inanır- yani kendisi tarafından. Batı felsefesi ile başlayan filozof kral rüyası, Platonik Komplex, Yeni Sınıf'ın gerçekleşmesini derinden arzu ettiği fantezisidir. Ancak etraflarına baktıklarında, kendilerini çalıştıran adamların, sahip oldukları, teknik özelliklerin en basit yönlerini bile henüz kavramaya başlamadıklarını ve onları yöneten politikacıların da, Edmond Nilson'ın deyişiyle" hem rüşvetçi, hem yontulmamış, hem de beceriksiz olmayı başarmada eşsiz olduğunu görürler." [88]

11.16 Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasının dördüncü kaynağı toplumsal "totaliteye" karşı duydukları ilgi ve sorumluluktur. Ayrıcalıklı eğitimlerinin ve oynadıkları toplumsal rollerin, bir bütün olarak onları kolektiviteye zorunlu kıldığı kabul edilir. Bir örnek vermek gerekirse, öğretmenler genellikle, *bütün* toplumun "temsilcileri" ve milli geleneklerin muhafızları olarak tanımlanır. Gerçekten de, bazı eski sınıflar bile, özellikle de geleneksel elitler, grubun bütününe ilişkin bir sorumluluk duygusu taşırlar.

Sömürge toplumlarında konumlarını yitirmiş olan geleneksel elitlerin, kendi sınıfsal çıkarları ve kültürleri doğrultusunda hareket ederek, toplumun geleneklerini tahrip eden yabancılara karşı birleşilmesinde ön-

cülüğü ele geçirmeye eğilimli oldukları görülmektedir. Bu elitler, totaliteye *şerefli bir zorunluluk* meselesi olarak bakacak şekilde eğitilmişlerdir. Onu tek bir perspektiften görüyor olsalar bile, örneğin yukarıdan aşağıya, bütün toplumun tutarlı bir tanımına varabilir ve buna ilişkin bir zorunluluk duygusu geliştirebilirler. Böylesi bir bilinç, yanlış da olsa, doğurduğu sonuçlar açısından çoğunlukla gerçektir. [89] Daha geniş grup çıkarlarının korunmasında çıkarcı, bozguncu, işe yaramaz olarak tanımlanan bazı kesimlerin, bu elitlerden yabancılaşmasına yol açabilir.

11.17 Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasının beşinci ve son kaynağı teknik uğraşılarının engellenmesidir. Teknisyenlerin bağımlılığı çoğunlukla, satın alınabilir olmalarına, hırslarına ve çekingenliklerine bağlanır. Ancak bunlar kısmen doğrudur. Bunun ötesinde, zevklerine, sefalarına düşkündürler. Nietzche'nin bir zamanlar söylemiş olduğu gibi, kendilerini küçük ayrıntılara ve zorunluluklara adamış olan mantar toplayıcılarıdır. Bir şans verilse, kendi "alışkanlıklarını" destekleyen kişilere arka çıkarlar. Tekniğe yönelik kompulsif-obsesif ilgileri onların apolitik olmalarına yol açabilir. Ancak, bu apolitikliğin de bir sınırı vardır. Teknik saplantılarının uyuşturucu etkisinden kurtulamadıkları sürece, politikayı ve siyasayı önemsemez görünebilirler. Bu konuda bir kere engellemeyle karşılaştıkları vakit, onlar da bürokrasideki amirleriyle ihtilafa düşerler. Teknisyenlerin kendilerini teknik uğraşılara adamış olmaları, bu çabalarını uygun bir şekilde ödüllendirmeyen ve böylelikle onları teknik sorunlarla ilgilenmekten alıkoymaya çalışan amirleriyle arasında uyuşmazlık yaratır. Şu halde, teknik bir uğraşının doğasında bulunan, sadece iktidarın *statükosuna* bağımlılık ve onun yeniden üretilmesi değil, aynı zamanda onu yıkabilecek potansiyel bir güçtür. Teknik entelijensiya, geliş-

melere kendi sınırlı araçsal rasyonalitesinden bakıyor olsa da, dünyayı fazla rasyonel bulmaz. Bu rasyonalite kusurlu da olsa, kendini bürokrasideki amirlerinin rasyonalitesinden daha üstün görür. Nitekim, öyledir de.

11.18 Eğitimli İş Gücünün Aşırı Üretimi, Yeni Sınıf Birliği ve Dayanışma: Yabancılaşmanın yukarıda açıklanan beş kaynağından birinin, yakın bir gelecekte Yeni Sınıf'm yabancılaşmasının ciddi bir şekilde yoğunlaşmasına ve dolayısıyla *Yeni Sınıf'ın eski sınıfa karşı içsel birliğini artırmasına* yol açacağı görülüyor. (Burada, üçüncü ve son defa olmak üzere Yeni Sınıf'ın "birliği" meselesine dönüyoruz.) Bu faktör 1960'ların sonlarına doğru görünmeye başlayan, ihtiyaç fazlası eğitimli iş gücünün artmasının yol açtığı *engellenen yükselişin* daha yoğun bir nitelik kazanmasıdır. Artık talep edilenden daha fazla eğitimli iş gücünün mevcut olabildiği bir döneme girmiş bulunmaktayız. Bu, üstelik Yeni Sınıf içinde, daha fazla işsizliğin olduğu; istemedikleri işleri kabul etmeleri için üzerlerindeki baskının arttığı; ve sonuç olarak, çalışanlar arasında işe ilişkin hoşnutsuzluğun giderek arttığı bir dönem. 1940'lı yıllardan 1960'lı yıllara gelinceye kadar geleceğe ilişkin beklentileri giderek artan ve toplumda kendine yükseliş fırsatı bulan Yeni Sınıf'ın, bu imkânı artık engellenmiş durumda. Genelde, ortalama iş doyumundan daha fazlasını bekleyen eğitimli kişinin, kısa zamanda, yüksek beklentilerinden dolayı hayal kırıklığına uğramasıyla daha da fazla yabancılaşmanın görülmesi olası.

Eğitimli iş gücü bolluğu, anti-emperyalist ulusal bağımsızlık hareketlerinin, özellikle de bu hareketlerin liderliklerinin ortaya çıkmasının klasik bir kaynağı olarak, sömürge ülkelerindeki durum açısından yapısal bir benzerlik taşımaktadır. İhtiyaç fazlası eğitimli iş gücünün gözle görülür bir şekilde artması, artık sana-

yileşmiş ülkelerde de görülmeye başlamış ve buralarda, eğitimli gençler arasmda, politik radikallığın ve hatta silahlı terörizmin önemli kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bu türden grupların en aktif liderleri, çoğu zaman ideolojik fikirlerle harekete geçiyor olsalar da, bunların takipçileri çoğunlukla iş geleceği olmayan eğitimli gençler arasından çıkmaktadır. Bu yapısal faktörlerin Birleşik Devletler'de, Japonya'da, Fransa'da, İtalya'da ve öteki sanayi ülkelerinde de alışılmış sonuçları doğuracağına inanmak için yeterince neden var.

1973 yılında, Carnegie Yüksek Eğitim Komisyonu eğitimli iş gücü arzının talebi geçeceğini, çalışır durumdaki eğitimli iş gücünün de mevcut işleri tatmin edici bulmayacağını öngördü. İş İstatistikleri Bürosu'nun bir araştırmasına göreyse,1970'li yıllarda işlerin sadece yüzde 20'si için iş sonrası eğitim gerekli olacak iken, üniversite yaşına gelmiş olan gençlerin yarısına yakını üniversiteye gitmiş olacaktı. Kısacası araştırmanın da ileri sürdüğü gibi, bu gençlerin neredeyse yarısı kendilerini işsiz, sahip oldukları eğitim seviyesinden daha azını gerektiren ve aradıklarından daha az ilginç işlerde çalışıyor bulabilirlerdi. "Dört yıllık yüksek okul mezunu erkeklerin yaklaşık %30'u daha şimdiden fabrikalarda, kâtiplik işlerinde çalışmakta ya da satıcılık yapmaktadır... ki bu işler, aldıkları eğitimden tamamen yararlanabilmeleri için çok yetersizdir." Carnegie Komisyonu raporunda, bu durumun, denetlenmeksizin böyle sürüp gitmesi halinde "... Seylan'da, Hindistan'da ya da Mısır'da olduğu gibi politik bir krizle karşı karşıya kalınabileceği...." belirtilmektedir.

Sağlık, Eğitim ve Refah Bakanlığı tarafından hazırlanan özel bir rapora göre (1972'de)".... Beyaz-yakalı lar arasındaki hayal kırıklığı ile idareciler arasındaki hoşnutsuzluk giderek büyümektedir." Nitekim, yapı-

lan çeşitli araştırmalar, beyaz-yakalıların çalıştığı işlerde iş değiştirenlerin sayısının arttığını, beyaz-yakalıların örgütlendiği sendikalara ilginin yoğunlaştığını, öğrencilerin çalışanların yakın denetim altında tutuldukları işleri seçmek istemediklerini, öğrenciler arasında sıkı çalışmanın karşılığını alabileceklerine dair inancın hatırı sayılır ölçüde zayıfladığını, beyaz yakalılar arasında işverene sadakat bağının azaldığını ve bir sendikaya üye olmak isteyen orta düzey yöneticilerin sayılarının arttığını göstermektedir.[90]

Occupational Outlook dergisinin 1977 İlkbahar sayısında, ABD İş İstatistikleri Bürosu bölüm şeflerinden Russell B. Flanders, "1952'de öğretim yılı ortalama 10.9 yıl olan ABD iş gücünün 1974'de 12.5'a yükseldiğine" dikkati çekmektedir. "Özellikle, bu dönemde, en azından 4 yıllık yüksek okul öğrenimi gören iş gücü oranı %8'den %15'e çıkmıştır." Şu halde, yirmi yıldan daha az bir sürede yüksek okul mezunu oranı neredeyse iki katına çıkmış ve 1974'te, mevcut iş gücünün yaklaşık yedide birinin yüksek okul mezun olduğu bir noktaya varılmıştır. Özellikle, iş gücündeki azınlık grupları arasında, yüksek okul mezunu olanların oranı, yirmi yıl önceki oran %2.6'dan, 1974'te %9.3'e tırmanarak, yaklaşık %400 artmıştır. Kuşkusuz, eğitimli iş gücü açısından piyasa koşullarmm giderek kötüleşmesi, onlar için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Flanders'in vardığı sonucu kaydetmekte yarar var: "Gelecekte yüksek okula girecek öğrenci sayısında az da olsa bir düşme ihtimali bulunsa bile, iş gücü içindeki yüksek okul mezunu oranı 1985'e doğru %20'lere varacak... (ve) büyük bir ihtimalle yüksek okul mezunu sayısı, 1970'ler boyunca her yıl artmaya devam edecektir. Yüksek okul mezunlarının sayısının 1974'le 1985 arasında %15 artması beklemektedir."

Flanders'in "arz-talep rakamları 1974-85 dönemi

boyunca iş gücüne katılan yüksek okul mezunları sayısının yaklaşık 950.000 olacağını göstermektedir. Bu rakam yüksek okul mezunları için tasarlanan iş imkânları sayısının hayli üstündedir". Sonuç olarak, "daha şimdiden, yüksek okul mezunlarının geleneksel olmayan alanlara dağıldığı görülmektedir. Örneğin 1970 ve 1974 arası, kâtipliğe ilişkin işlerde, hizmet sektöründe ve mavi yakalı mesleklerde çalışan dört yıl ya da daha fazla yüksek okul öğrenimi görmüş kişilerin oranı %60'ın üstünde bir artış göstermiştir.... Doktora derecelerine sahip bilim adamları ve mühendislerin geleceği genelde, yüksek okul mezunlarından daha parlak değildir."

Occupational Outlook dergisinin, Başkan'ın İş Gücü Raporu'nun tartışıldığı, 1973 Yaz sayısında, "1950'lerden beri belirgin bir şekilde azalan doğumların ilk okul düzeyindeki öğrenci kayıtlarında daha şimdiden bir düşmeye yol açtığı"na işaret edilmektedir. "Kamu ve özel okullardaki öğrenci sayısı 1969'da 36.8 milyon iken, 1972'de tahminen 35.6 milyona düşmüştür ve 1977'de 33.3 milyona düşmesi beklenmektedir, ki bu net olarak 3.5 milyonluk bir düşüş olacağı anlamına gelir... 1970'li yıllar boyunca 16 milyon olan orta öğretimdeki öğrenci sayısınınsa 1981'de 14.3 milyona düşmesi beklenmektedir... Son yirmi yılda olduğu gibi sürekli artış gösteren öğretmen talebi... 1970'in geri kalan yıllarında düşecek ve ilk ve orta öğretim öğretmenleri için toplam talebin azaldığına tanık olunacaktır... 1972 ile 1976 arasında yeni öğretmenlik işlerinde yılda ortalama 13.000'lik bir azalma meydana gelecektir.. ve bunu takip eden beş yıl içinde, aynı nedenden dolayı, talep daha da azalacaktır. Bunun sonucunda, yeni öğretmenlere olan yıllık talep ortalaması 1967 ile 1971 arasında yılda 214.000 iken, 1972 ve 1976 arasında yılda 182.000'e düşecektir.. (bununla birlikte) yüksek okul

öğretmenlerine yönelik talep 1970'lerin başında yükselmeye devam edecektir.. Ancak bu talebin büyük bir kısmı emekli olan ya da başka nedenlerden dolayı mesleği bırakan öğretmenlerden boşalan yerlerin doldurulmasından kaynaklanacaktır. 1976'dan sonra, yüksek okul öğretmeni talebindeki yıllık ortalama artış, 1967 ile 1971 arasmda yılda 26.000 olarak gerçekleşmişken, 14.000'e düşecektir.

Occupational Outlook dergisinin 1975 Kış sayısında, iş ekonomisti Elinor W.Abramson ABD İş İstatistikleri Bürosu'yla ortak yaptığı bir çalışmada şunları ortaya koymaktadır: "... 1972 ile 1985 arasında doktora derecesine sahip çalışanlar için yaratılan iş imkânı toplam olarak 187.000'i bulacaktı. Bununla birlikte, aynı dönem içinde doktora derecesi olanların mevcudunun yaklaşık 580.000 olacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla bugünün trendleri, öteki çalışanlara bağıl olarak, doktora derecelilerin kullanım biçimlerinde ve doktora derecesi olan kişi oranında devamlılık gösterdiği takdirde, 1985'e doğru, doktora derecesine uygun işlerde çalışabilecek durumdaki doktoralı sayısı mevcut işlerin iki katmdan daha fazla olacaktır.. Bu durum fizik alanında arzın talebin birbuçuk katına, matematikte ise sekizde bir fazlalığa ulaşması şeklinde gerçekleşecektir. Buna karşılık, fen bilimlerinde, sosyal bilimlerde ve psikolojide arz talebin iki katı olacaktır; sanat ve insanlık bilimlerinde ise üç katına; ve iş ve ticarette 8.5 katma ulaşacaktır."

Şu halde, piyasanın Yeni Sınıf üzerinde oluşturduğu baskının yakın bir gelecekte daha da büyüyeceği görülmektedir ve bu baskı devam ettiği takdirde genelde avantajlı bir durumda olan teknik entelijensiya dahi bundan etkilenecektir. Her ikisinin de toplumsal ve ekonomik yükselişlerinin engellenmesi sonucu, Yeni Sınıf'ın, eski sınıfa yöneltilmiş giderek artan bir

radikalleşme şeklinde de ortaya çıkabilecek çeşitli biçimler altında, giderek bütünleşmesi söz konusu olabilecektir.

İhtiyaç fazlası eğitimli iş gücü artışının yabancılaşmayı artırarak, Yeni Sınıf arasında bir birliğin oluşturulması sonucunu getirmesi Batı'da ilk defa rastlanacak olan bir durum değildir. Aynı durum daha önce 1930'lardaki büyük Çöküş dönemi sırasında İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve Fransa'da yaşanmıştı. Kuşkusuz, Yeni Sınıf üyelerinin bir kısmının Nazi hareketine katıldığı Almanya için aynı şey söylenemez. Aslında otuzlu yıllarda yaşanan Nazi ve Faşist deneyimlerinden yola çıkılarak, Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasının, onu her zaman sola ve eski işçi sınıfıyla dayanışmaya yönelttiği sonucuna da kolaylıkla varılamaz.

11.19 Öğrenci Hareketleri üzerine Ek: 1960'ların öğrenci başkaldırısı ile Yeni Sınıf arasındaki ilişkiyi nasıl açıklayabiliriz? İlk bakışta bile arada önemli bağlar olduğunu görmek mümkün. Birincisi, zaten başkaldıran öğrencilerin kendileri Yeni Sınıf'ın eğitilmiş birer üyeleriydi. Yine de bu, öğrencilerin "burjuva kökenli" oldukları anlamına gelmiyor—zira bu, eski ve yeni sınıf arasındaki ayrımın karıştırılmasına yol açar—daha ziyade, Richard Flacks'in dile getirdiği gibi: "Aslında protestocular üzerine yapılan bütün araştırmalar, eylemcilerin ortalama aile gelirinin, eyleme katılmayan sınıf arkadaşlarınınkinden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu gelirin kaynağı farklıdır — entelektüel ya da profesyonel karakter taşıyan mesleklerden elde edilmiştir. Harekette yer almayanlar ya da çok düşük bir oranda harekete katılanlar, sadece mavi yakalı ve daha alt düzeydeki beyaz yakalı çalışanların çocukları değil aynı zamanda, ebeveynleri iş yöneticisi ya da girişimci olan öğrencilerdir".[91]

Eylemciler çoğunlukla, Yeni Sınıf'ın daha eski kuşa-

ğının çocuklarıdır. Çoğu liberal, şehirlerde meslek sahibi olan ve büyük büro tipi kuruluşlarda çalışan bu kuşak, çocuklarını yetiştirirken onlara, bağımsızlık ve geleneksel otoriteye karşı kuşkuculuk fikrini aşılamışlardır. Bu ebeveynler, çocuklarına genelde, otoritenin, sırf otorite olduğu için doğru olmadığını, insanların eylemlerini ya da politikalarını gerekçelendirmesi gerektiğini ve bunların bir takım "ilkeler" üzerine oturtulmasının zorunlu olduğunu öğretmişlerdi. Başka bir deyişle: Birleşik Devletler'deki ve diğer batı ülkelerindeki asi öğrenciler, eleştirel söylem kültürünün abece'sini, çoğunlukla, *yüksek okula gitmeden çok önce* ebeveynlerinden öğrenmişlerdi.

Gerçekten de, 1960'lardaki ilk öğrenci isyanlarına bakıldığında, ebeveynlerinin liberal değerleri ve kendi bağımsızlık mücadeleleri arasında belirgin bir sürekliliğin olduğu görülecektir. Aslında, hareketin "mayası" olan, bu ilk başkaldıran öğrencilerin yaklaşık altıda biri sol eğilimli ailelerden gelmekteydiler ve bir anlamda ailenin sürdürdüğü politik muhalefet geleneğine katılmış oluyorlardı.[92]

Başkaldıran öğrencilerin politik yabancılaşmasında eleştirel söylem kültürünün — aile ya da başka yolla oluşan — katkısı, kampüste eleştirel söylem kültürünün kalesi durumundaki insan bilimlerinde, felsefe, tarih, edebiyat tarihi bölümlerinde ya da kuramsal bilimlerde öğrenim gören öğrencilerin daha yoğun bir biçimde başkaldırıya katıldığı gerçeğiyle, daha da kesinlik kazanmaktadır. Buna uygun olarak, başkaldırı en güçlü olarak eğitimin dar anlamda mesleki bir eğitimle sınırlı kalmadığı, insan bilimlerinin ve kuramsal bilimlerin önemini koruduğu seçkin kampüslerde patlak vermişti.

Peki ekonomik gelişmelerle, öğrenci başkaldırısı arasında hiç mi ilişki yoktu? Ben olduğunu düşünüyorum, ancak zaman zaman ileri sürüldüğü gibi, öğren-

cilerin yakın bir gelecekte işsiz kalacaklarını ya da tatmin edici olmayan işlerde çalışacaklarını, büyük bir korkuyla, önceden gördükleri için değil. Bunun yerine, bu dönemdeki fakülte finansmanı üzerinde yoğunlaşmak gerekir. Gerek araştırma gerekse ücret finansmanı, fakülte üyelerinin dış araştırma fonlarının yükseltilmesindeki kabiliyetlerine bağlıydı. Dış fon artışının doğurduğu sonuçlardan biri, fakülte üyelerinin, yüksek okul idaresinin iç denetimleri karşısında, daha bağımsız ve daha az sorumlu olabilmeleriydi. İkincisi ise araştırma fonları önemli ölçüde artan (örneğin sosyal bilimlerde) ve dolayısıyla ücretleri diğerlerininkinden daha iyi bir duruma gelen fakülte üyelerinin, araştırmaya daha çok zaman harcayarak, öğrencileriyle "ilişki kurmaya daha az vakit" ayırmaya başlamalarıydı. Öğreticilik görevi araştırma asistanlarının sayısının artmasıyla, düşük yetenek düzeyi ve fazla çalışma yüküyle piyasaya sürülen bir tür genç proletarya haline gelmiş olan, yoğun çalışan asistanlara düşmüştü. Bu bakımdan, araştırma fonunun artırılmasıyla yüksek lisans yapan öğrencilerin sayısının giderek artışı da, fakültenin kendisinden hiç de farklı değildi. Kısacası, akademik "proletarya" hızla büyüyordu. Daha talihsiz durumda olan insan bilimleri fakültesinin, sosyal bilimlere ilişkin akademik araştırma fonundaki artışı yakalaması ve dolayısıyla ücretlerini onlarınkiyle aynı düzeye getirmesi mümkün değildi. Öğrenciler de sıçrayabilecek nisbi bir mahrumiyet ve artan bir yabancılaşma duygusu içindeydiler. Bu bakımdan, 1960'ların öğrenci protestosunda, sosyal bilimler ve insan bilimlerinin birleşik güçleri öncü konumundaydı.

Öğrenci protestosuyla kampüsün büyüklüğü arasında güçlü korelasyonlar kurulduğu çok oldu. Kampüsün büyüklüğü ile orantılı olarak protesto da büyüyordu. Bir bakıma kampüsün büyüklüğü olası bir

çatışmanın önüne geçebilecek olan kişisel bağları azaltarak, bürokratikleşmiş, rutin hale gelmiş bir kampüs atmosferinin oluşmasına yol açıyor, böylelikle protestonun yapılmasını kolaylaştırıyordu. Kampüsün fazla büyük olması, özellikle, eleştirel söylem kültürüne sahip Yeni Sınıf'tan gelen öğrencilerin pek hoşuna gitmiyordu. Çünkü (örtük de olsa) eleştirel söylem kültürünün esasını teşkil eden *eğitim* modeli *karşılıklı* toplumsal etkileşimi içeriyordu. Bu eğitim modeli, eleştirilerini dile getirmeye hakları olduğu, kendi "düşük" konumlarının fikirlerinin gözardı edilmesini getirmemesi ve otoriteye, kendilerini cevapsız ve ilgisiz bırakma hakkını vermemesi gerektiği inancı doğuruyordu. Ne var ki, sınıftaki öğrenci sayısının artması ve profesörlerin kendilerini bolca fon ayrılan araştırmalara vererek, öğrencilerden giderek uzaklaşmaları eleştirel söylem kültüründe örtük olarak bulunan eğitim modelinin ilkeleriyle fazla uyuşmuyordu. Daha alt konumda bulunanların benliklerine (ya da egolarına), inançlarının bile prensipte daha yüksek ve eski olanlar kadar duyurulmaya hakkı olmasından dolayı, eleştirel söylem kültürü tarafından atıfta bulunulurken, genç ve daha alt konumda olanların da eleştirel söylem kültüründe kazanılmış bir hakları vardır. Olması gerektiğinden daha kalabalık ve sıkı kurallarla yönetilen okullar nedeniyle, eleştirel söylem kültürünün önemsenmeyişi, ayak altına alınması, özellikle baştan beri eleştirel söylem kültürüyle eğitilmiş olan öğrencilerin, benlerinin aşağılandığı duygusuna kapılarak, rahatsızlık duymalarına yol açmaktadır. Benliğe verilen bu zarar, öğrenciliği mümkün oldukça geciktirerek yaşayanlarda görülen tam yetişkinliğin reddiyle yakından ilintilidir. Söylemin çökmesi, kısmen, yetişkinlerin arasına girmenin reddedilmesi olarak yaşanmakta ve öğrencinin yetişkinliğe yükselmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır.

Bu daha kalabalık kampüslerin öğrenci başkaldırısı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı anlamına gelmiyor. Daha kalabalık sınıflar, her bir öğretim üyesinin "denetim sahasının" genişlemesi, daha fazla sayıda öğrenciyi denetlemek zorunda olması demektir; öğrenci-fakülte arasındaki ilişkinin zayıflaması ve profesörlerin yerine derse giren öğrenci asistanların sayısının artması, üniversite otoritesinin etkinliğinin azaldığı anlamına gelmektedir. Bu sadece kampüste ya da sınıflarda değil, aynı zamanda öğrenci sayısının hızla artmasıyla, üniversite otoritesinin neredeyse tamamen çöktüğü yurtlarda ve öğrenci evlerinde de yaşanan bir durumdur. Dahası, üniversite yurtları artan öğrenci talebini karşılayamadığından, öğrenciler giderek kampüs dışındaki öğrenci gettolarında oturmaya başlamakta ve böylelikle üniversitenin denetim sahasının dışına çıkmaktadırlar. Dolayısıyla, kampüsün kalabalıklaşması öğrencinin daha da yabancılaşmasına ve üniversitenin, öğrencileri üzerindeki denetiminin giderek zayıflamasına, hatta hiç denetleyememesine neden olmaktadır. Öğrencinin yabancılaşmasını yoğunlaştıran bu etken, üniversite otoritelerinin öğrenciyi zaptetmesini de güçleştirmektedir.

Buna karşılık, 1960'ların öğrenci başkaldırısını açıklarken, genelde, kampüslerin kalabalıklaşmasına gerektiğinden çok önem verilmiştir. Bunun nedeni, günümüzdeki analizlerin büyük ölçüde tarihi perspektiften ve ulusal düzeydeki verilerden yoksun olmasıdır. Öğrenci hareketleri ve "başkaldırıları" kuşkusuz yeni değildir: 1870'lerde Rus devrimci öğrenci hareketlerini ve Narodnik başkaldırısını, Almanya'da yükselen milliyetçilikle birleşen ondokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğindeki Alman öğrenci hareketini, Rus Devrimi'nden sonra ortaya çıkan Çinli öğrencilerin hareketlerini, 1830'lardaki Parisli öğrencilerin başkaldırısını

ve daha birçoğunu saymak mümkün. Bu ilk başkaldırılar meydana geldiği sırada henüz ortada bir *kitle* eğitimi yoktu ve üniversite "sanayileşmiş" olmaktan çok uzaktı. Şu halde, tarihsel ve karşılaştırmalı bir perspektiften bakıldığında kampüslerin büyüklüğü, öğrencilerin yabancılaşması için yeterli bir koşul değildir.

Onikinci Tez
Yabancılaşmanın Yeniden Üretilmesinde Aile

12.1 Yabancılaşma zaman içinde nasıl sürekli kılınmakta ve yeniden üretilmektedir? Yabancılaşmanın yeniden üretilmesindeki en temel mekanizmaların başında toplumsal *örgütlenme* gelir. Yabancılaşmanın sürmesi için koruyucu bir grup ortamı içinde yer alma zorunluluğu vardır. Yabancılaşmanın bir grup içinde yeniden üretilmesinin en azından iki temel biçimi bulunmaktadır. Bunlardan birisi ve oldukça eski olanı ailedir; diğeri ise oldukça modern olan, "öncü" örgüttür.

12.2 Yabancılaşmanın sürekli kılınabilmesi için kişinin başkalarının desteğine ve himayesine gereksinimi vardır- aile, arkadaşlar, yoldaşlar gibi. Politik aykırılığın sınırları çizili bir grup organizasyonu içinde aşılanması, Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasında, yeni ve önemli bir aşamaya varılmış olduğunu göstermektedir. Bu türden gruplar, oldukça farklı koşullarda ve farklı eylemler etrafında oluşturulabilir. Örneğin, bazı muhalif dergi ya da gazetelerin, yayın kurulu üyeleri arasında böylesi bir grup dayanışması gelişebilir. Bir dönem eski Bolşevik Parti'sinin kalbi, partinin gazetesi olan *Iskra*'nın yayın kuruluydu. İlk başlarda partinin bile, temelde bu yaym kurulu üyelerinin aracı olduğu düşünülmüştü. Bunun gibi hapisanedeki ya da sürgündeki insanlar da birbirlerine yakınlaşarak, karşılıklı himaye amacıyla gevşek bağları olan gruplar oluşturabilirler.

12.3 Ancak, zaten var olan bir grup bulunmaktadır: Aile. Bunun yaratılması gerekmez, sadece ele geçirilebilir. Aile politik olarak yabancılaşmış kişinin, çoğun-

lukla, koruyucu yoldaşlarıyla bir arada olduğu politik örgütten önce, kendi tarafına kazandığı ilk gruptur. Aile çoğunlukla yabancılaşmış gençliğin kendi tarafına çekmeye çalıştığı ilk "halk"ı, ilk tutsak olmuş izleyicisidir. Aile hiç olmazsa aykırı olanı teslim etmeyerek ve onun muhalefetini otoriteden gizleyerek yardımcı olabilir. "Beladan" korkan bazı aileler, bu muhalifi teslim edeceklerdir; diğerleriyse "kaçak olduğu" zaman bile, her riski göze alarak onu saklayacaklardır. Bu, bir gerilla savaşının, uzaktan da olsa, doğrudan bir bağlantısının olduğu temel unsurudur.

Bununla birlikte, ailenin yabancılaşmasının yalnızca çocukların yabancılaşmasıyla başladığını varsayarsak, duruma dar bir çerçeveden bakmış oluruz. Örneğin, sömürge durumundaki ülkelerde, kendini milliyetçi ülküye adamış olan baba, ailesini de peşinde sürükleyebilir. Burada aile "yukarıdan aşağıya doğru" yabancılaşmaktadır.

Ailenin kesin olarak yabancılaşmasını sağlayan canalıcı noktalardan biri, babanın ya da ailenin bir başka üyesinin, politik eylemlerinden dolayı yaralanmış, hapse atılmış ya da idam edilmiş olmasıdır: Örneğin, Lenin'in erkek kardeşi. Böyle bir durum, çoğunlukla ailenin yabancılaşmasını belirginleştirerek ve kamu otoritelerine karşı dayanışmasını güçlendirerek bir araya gelmesini sağlar; nitekim modern kamu politikaları da, kolayca farkedilmeyecek kadar incelikli ve görünmez bir şekilde eski aile düşmanlığıyla örülür hale gelmektedir.

Öte yandan aile, genci, ailenin asi politik geleneğiyle toplumsallaştırarak, ilk politik "hücreyi" oluşturabilir. Burada aile, radikal bir geleneğin kuşaklar boyunca bile korunmasına ve aktarılmasına yarayabilir. Kişisel bir radikalizmi bir aile geleneği haline dönüştürebilir. Örneğin Kenneth Keniston, 1960'lardaki

"yeni sol"un genç radikallerinin birçoğunun "eski sol ailelerin" çocukları olduğuna dikkat çekmiştir. Richard Cobb'da, 1789'un ardından Fransız devrimci geleneğinin, aileler tarafından aktarıldığını kaydetmektedir.

Bir ailenin, sömürge emperyalizmine ya da iç despotizme karşı verilen mücadelede kan akıttığı yerde, başkaldırı sonuçta bir aile tasarımı haline gelebilir: Bir kuşak kan döker, dullar çocuklarının bu fedakârlığı unutmasına asla izin vermezler ve sonunda, "dulların oğulları" devrimi gerçekleştirir.

12.4 Bir Tartışma: Evet, ailenin, üyelerinin politik ya da başka şekilde aykırı olmasını *engelleyerek, daha ziyade* geleneksel değerlerin bir aktarım alanı olmaya yaradığı doğrudur. Aslında diğer birçok kurum da, çoğu zaman *statükoya* destek verirler. Gelgelelim bizim amacımız, çoğu zaman ne olduğunu *değil*, bu olağanüstü durumun, geleneğe ve *statükoya* karşı başkaldırının, nasıl mümkün olduğunu anlamaya çalışmaktır. Aileler, politik muhaliflerin toplum dışı ilan edilmesinde dayanışma içinde olsalardı, böyle bir başkaldırı pek mümkün olmazdı; oysa tam tersine, şaşılacak kadar çok politik aykırılık, *statükonun* temel direği olduğu varsayılan aile tarafından desteklenmektedir. Birçok toplumda, aile bağları toplumun geri kalanına karşı da olsa, fertlerinin birbirlerinin desteğini talep edebileceği kadar güçlüdür. İnsanların bağlı olduğu diğer birçok kurum için aynı şey söylenemez. Aileyi politik muhaliflerin taleplerine karşı savunmasız kılan asıl neden yapısıdır.

Onüçüncü Tez
Marksizmin Çelişkileri ve Öncü Örgüt

13.1 Öncü örgütü ve onun entelektüellerin politik yabancılaşmasının korunmasındaki rolünü kavrayabilmek için, Markizm'i ve onun kendi çelişkilerini kavramak yararlı olacaktır: Marksistler her zaman ikili bir yaşam sürerler; mevcut koşullardan kurtuluşun, onsuz mümkün olamayacağını savunarak, kuramı yüceltirler. Öte yandan da kuramcılardan kuşku duymaya ve onları hor görmeye devam ederler. Kuram, toplumu tamamen sarmalayan burjuva kültürünün çekim gücünden kaçabilmek için gerekli görülür; ancak kuramcılar, savaşın ancak son saatlerinde "kendi taraflarına geçeceği" sanılan, eski, konformist burjuvazinin ya da cesaretsiz, geveze üniversite akademisyenlerinin arasında yer alan kişiler olarak düşünülür. Marksizm işlevi övmeyi, ancak işlevsel olanı kötüleyerek tanımlamak istemektedir. Bu, proletaryaya ait olduğu ileri sürülen toplumsal bir hareketle oldukça uyumsuz olan kuramının *elit* kökenlerini saklamaya yaramaktadır. Bu nedenledir ki Marksizm, kuram *üreticisiyle*, kuramcı-entelektüelle arasındaki ilişkiden hiçbir şekilde söz etmeksizin, "kuramın ve praksisin birliğini" amaçlamaktadır.[93]

Kuram ve "bilimsel" sosyalizmin rolü üzerinde önemle duran Marksizm, kuramcıları, entelektüelleri —bir bakıma Yeni Sınıf'ı— kaçınılmaz olarak büyük bir yetki gücüyle donatmak zorundadır. Gerçekten de, sosyalizmin kuramını yapacak olanlar, ancak ve ancak onlardır. Ancak proletarya, *entelektüellerin* —Yeni Sınıf'ın— görünmeyen pedagojisine boyun eğmeksizin, kuramın vasiliğine nasıl boyun eğebilir ki? Mark-

sizm'in önünde duran sorun, bu kuramın çıkarsandığı Yeni Sınıf'ı ve bu sınıfın, proletaryanın ve sosyalistlerin hareketindeki paradoksal gücünü gizleyecek şekilde, kuramını övmenin bir yolunu bulmaktır. Öncü partinin yaratılması bu manevrada merkezi önemdedir.

13.2 Marksizm radikalleşmiş kültürel burjuvazinin sahte bilincidir. Marx şunları yazmıştı: "(Birinci) Enternasyonel toplandığında mücadelenin sloganını kesin olarak dile getirdik. İşçi sınıfının kurtuluşu işçi sınıfının yine kendisi tarafından kazanılmak zorundadır." Ancak, bu mücadele sloganını formüle eden "biz" kimdi? Proletaryanın *kendi-* kurtuluşunun zemininin hazırlanması, kuramsal bir elit tarafından oluşturulan bir kuram ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla bu, tamamen sahte bir bilinçten başka bir şey değildir.

İşçi sınıfının *kendi kendini* özgürleştireceği fikri ele alındığında, iki sahte bilinç unsuru ortaya çıkmaktadır: (1) *Özgürleştirilecek* olan sınıf işçi sınıfıdır, halbuki gerçekte kültürel burjuvazidir; (2) *özgürleştirici edimi gerçekleştirecek* olan sınıf işçi sınıfı olacaktır, oysa bunu ancak, kültürel burjuvazinin politik öncülüğü ve kültürel vasiliği altında başarabilecektir.

13.3 Herşeyden önce Marksizm'in kendisi, her ikisi de mandarin kültürden gelen, Prusyalı bir azınlık bürokratı ile çok uluslu bir sanayicinin oğulları tarafından oluşturulmuştur.

Marksizm, proletaryanın kendine ait olan öz kültüründen -eleştirel söylem kültüründen yoksun oldukları için- her zaman kuşku duymuştur.[94] Lenin, Öncü Örgüt'ün temel hedeflerinden birini, *teoretiki*'nin saflığının işçi sınıfından korunması olarak saptamıştı. Kautsky'nin ardından Lenin'de, Marksizm'in eğitimli entelektüellerin eseri olduğunu kesin bir biçimde anlamıştı. Sosyalizmin proletarya tarafından kendiliğinden

yaratılamayacağını, ona dışardan getirilmesi gerektiğini ve bunun da, Öncü Parti'nin misyonu olduğunu savunmuştu. Öncü partiyi entelektüellerin kendi modellerini benimsettikleri bir mekanizma haline getiren, partinin eleştirel söylem kültürünün ya da "bilimsel" kuramın, *teoretikin*in sıkı denetimi altında kalmasını güvence altına almak amacıyla, katı bir hiyerarşik yapıyı, "demokratik merkeziyetçiliği" devam ettirecekti.

13.4 Marksizm, kuramı devrimci kurtuluş açısından vazgeçilmez olarak görürken, kuramın ne işçilerin kendisinden ne de vasat orta sınıf akademisyenlerden çıkmayacağına kani olmuştu. Öyleyse gereken kuram nasıl geliştirilebilirdi? Belli ki, özel tipte bir kuramcıya gereksinim vardı. Ve eğer özel bir kuramcıya ihtiyaç duyuluyorsa, aynı zamanda, kuramcıyı geliştirecek, koruyacak, ondan en yüksek düzeyde performans alınmasını sağlayacak ve güçlendirecek özel bir örgüte ihtiyaç vardı. Bu Öncü Örgüt'tü. Öncü Örgüt'ün örtük işlevi, Marksizm'in kuramdaki ısrarcılığı ve kuramcılara olan güvensizliği arasındaki çelişkinin —kısmen saklayarak ve kısmen gerçekten aşarak— üstesinden gelmekti.

13.5 Kuşkusuz, kuramcılara ilişkin Marksist eleştiri, gerçeği dile getirmeyi amaçlayan toplumsal kuramın *statükoya* olan açıklığını *doğru bir şekilde* göstererek ve haklı olarak yozlaşabilir karakterde olduğunu gözlemleyerek gerçek bir ikilemi ortaya çıkartmıştır. Bu özellikle bugünü aşmayı hedefleyen kuram için doğrudur. Ancak "normal" akademik toplumsal kuram için daha az doğru olduğu da söylenemez. Bununla birlikte, sahte bilince sahip, yani "değerden bağımsız" akademik toplumsal kuramdan farklı olarak Marksizm, asıl, bir kuramın *toplumsal* bağlantılarının onun üzerinde kesintisiz bir baskı oluşturduğunu doğru bir biçimde kavramıştır. Dolayısıyla kurtarılmış ve kurtarıcı bir

toplumsal kuramın *örgütsel* koşullarını oluşturmaya çalışmıştır. Bu, akademik toplumsal kuramın, üniversitenin zaten onun örgütsel koşullarını oluşturduğu *varsayımından hareketle*, ele almaya bile asla yanaşmadığı bir problemdi. Hiçbir kuram, kendisinin olduğuna inandığı şey değildir. Akademik toplumsal kuram değerden bağımsız bir kuram değildir; ve Marksizm proletaryanın bilinci değildir. Her ikisi de, güç istemi farklı yollara sapmış olan Yeni Sınıf'ın bilincini yansıtmaktadır.

13.6. Marksizm'in kuramın örgütsel koşullarına ilişkin çözümü, Öncü Parti'nin yaratılmasıydı. Öncü Parti aslen, Lenin'in dünyayı- biçimlendiren kitabı *"Ne Yapmalı?"* da ortaya konmuştur. Öncü Örgüt, Yeni Sınıf ve işçi sınıfı (köylü ya da proletarya) arasında aracılık yapacaktır. Bir yandan Yeni Sınıf'ın radikal kesiminin politik olarak mobilize olduğu ve işçi sınıfını yeniden eğittiği bir araç durumundadır. Öte yandan Öncü Örgüt, Yeni Sınıf'ın bu kesiminin düşmanlarından ve *işçi sınıfı müttefiklerinden* korunduğu, aynı zamanda, Yeni Sınıf'ın mücadele eden elitini, uzlaşmaya (fırsatçılık) olan eğiliminden ve tecrit edici ideolojik pürizme (sekterlik) yönelik eğilimlerden uzaklaştıran bir araçtır.

13.7 Bununla birlikte Öncü Örgüt, sadece bir aktarım alanı değildir; ne de yalnızca, yabancılaşmış entelektüellerin Parti'ye girmeden önce geliştirdikleri bilincin ve ideolojinin örgütsel ifadesidir. Öncü Örgüt'ün merkezi kadroları ilk olarak entelektüellerden oluşturulmuş olsa bile, örgüt bu kişiler için sadece bir maske ve bir "cephe grubu" değildir. Öncü örgüt, Yeni Sınıf entelektüellerinin bazı kesimlerinin bir aracı konumundaysa, aynı zamanda *dönüşümleri* için de bir araçtır. Yeni Sınıf'ın bu dönüşümünün bir yönü, egemen olan sisteme karşı verdikleri mücadeleye olan bağlılıklarının derinleşmesiyle meydana gelen "radikalleşme-

dir". Bu, ekonomik mahrumiyetten çok *politik* umutsuzluğunun doğurduğu bir radikalleşme biçimidir. Bir elitin "derin" umutsuzluğunun doğurduğu bir radikalleşmedir.

Öncü Örgüt, Yeni Sınıf'm üyelerini yabancılaşmadan radikalleşmeye yöneltir. Yeni Sınıf'm Öncü Örgüt'le olan bağlantısını başlatan yabancılaşmadır; Yeni Sınıf daha sonra, yoğunlaşan politik mücadeleler sırasında örgüte giderek daha çok bağlanır. Bunun bir sonucu olarak da, Yeni Sınıf'ın üyelerinin normal kariyerlerine geri dönüş yolunu bulabilmeleri ya da geleneksel aile yaşamlarını sürdürebilmeleri gitgide zorlaşır. Bu nedenle gelecekleri, *statükoya* karşı verilen mücadeleye giderek daha bağlı bir hale gelir. Yeni Sınıf'ın radikal kesiminin yerleşik otoriteyle tehlikeli yüzleşmesinin, normal kariyerinden ve aile yaşamından tecritinin doğurduğu endişelerle başa çıkmasını mümkün kılan dayanışmayı sağlamak, Öncü Örgüt'ün önemli bir işlevidir.

Burada bir geri-besleme döngüsü söz konusudur: Öncü Örgüt, otoriteyle yüzleşmesi nedeniyle radikalleşmiş Yeni Sınıf'ın endişelerinin yoğunlaşmasına yol açar ve ardından da Yeni Sınıf'a, *politik çalışmalarda* bulunarak bu endişelerini denetim altma almasını öğretir. Kendini ve dünyayı dönüştürücü *emeği, yani* politikayı, kurtarıcı emeğin bir biçimi olarak tanımlayan Öncü Parti, politik olarak radikalleşmiş Protestanlık ve münzevi disiplinine sokulmuş radikalizmdir.

13.8 Öyleyse Öncü Örgüt Yeni Sınıf'ın sadece basit bir uzantısı değil, aynı zamanda onun siyasal pratiğinin örgütsel bir *aracı* durumundadır. Örgüt, öncü konumundaki entelektüellerinki ile kısa zamanda ters düşecek kendi mantığını ve çıkarlarını geliştirir. Entelektüellerin ortak ideolojisi, konuşmaya merkezi bir önem atfeden söyleme ilişkin bir ideolojidir; ancak

Öncü Parti'nin karşılaştığı askeri zorluklar ve tehlikeler, ideolojiyi disipline dayalı bir itaatkârlık üzerinde ısrarcı olmaya doğru sürükler. Bu entelektüel olarak, söylemin ve eleştirinin "çizgi"ye uyması gerektiği anlamına gelir. Lenin tarafından da işaret edildiği gibi, Öncü Örgüt temelde *söylemin sınırlandırılmasına* dayanmaktadır. Öncü Örgüt entelektüellere beslenen, gereksinim ve güvensizlik gibi, çelişik duyguları dışa vuran bir *semptomdur:* Lenin adeta aşağılayarak *"Tartışma* gruplarına kimin ihtiyacı var ki?" diye sormuştu. Şu halde, politik mobilizasyonun ilk aşamasında daha yararlı olan entelektüellerin yerini, zamanla teknik entelijensiya almaktadır.

Ancak bu, entelektüellerin başka ülkelerde gerçekleşen daha sonraki devrimlerde öncülüğünün sona erdiği anlamına gelmemektedir. Fidel Castro'nun militan, üniversite öğrenimi görmüş askeri entelektüeller grubunun başarısı, pek açıktır ki, kendilerini Küba "öncü partisinin" dışında konumlandırmış olmalarından dolayı daha da artmıştır. Küba Devrimi, bir grup radikal entelektüelin, Komünist Parti'nin aracı olmaktansa, onu en azından bir süre için, nasıl kendi aracı durumuna dönüştürdüğünü göstermektedir. Nihayetinde Küba Devrimi kime miras kalırsa kalsın, devrimin öncülüğünü ilk olarak entelektüellerin yaptığına dair pek az kuşku vardır.

13.9 Öncü Örgüt'ün temel işlevlerinden biri de, entelektüeller üzerinde bir denetim sistemi kurmaktır. Lenin'in, partinin 1903 yılındaki Kongresi'nde Martov'la ve diğerleriyle yaptığı tartışmadaki niyeti açıkça budur. Parti üyesi olmak isteyen entelektüellerin de, diğerleri gibi parti disiplinini kabullenmeleri gerektiğinde ısrar ediliyordu. Öncü Örgüt'ün olmadığı durumda, entelijensiya sadece mesleğine, üniversitelere ve kültür- piyasasına tâbiydi. Dolayısıyla Öncü Örgüt,

entelektüellerin, saygın kurumların ve burjuva kültürünün denetiminden kurtarılması sorununa *bir* çözüm niteliğini taşımaktadır.

Yine de Öncü Örgüt gerçekte, entelektüelleri *proletaryanın* denetimine tâbi kılmaz.Daha çok, bir parti kadrosu olarak yeniden toplumsallaşmış diğer entelektüellerin denetimine bırakır. Öncü Örgüt'ün kıdemli entelektüelleri, acemi entelektüellerin yeniden toplumsallaştırılması sürecinde kendilerini de yeniden toplumsallaştırırlar.

Öncü Parti kiliseye özgü bazı özelliklere de sahiptir. Hatta C.L.R. James, bir defasında, parti üyelerini "proleter cizvit"ler olarak adlandırmıştır. Nasıl Cizvitler kilisenin çıkarları doğrultusunda hizmet etmeyi hedeflediyseler, proleter öncü örgüt de "kendi" sınıfının çıkarları doğrultusunda hizmet etmeyi hedefler. Ne var ki proletarya, ancak bir kabilenin, onu inceleyen ve kabiledekilerden "halkım" diye söz eden antropologa "ait olduğu" bir biçimde "örgütün" sınıfıdır.

13.10 Gerçekte Öncü Örgütün kendisi iki tür elit arasında bölünmüş durumdadır: Birinci-sınıf elit Lenin'in bahsettiği gibi "tam gün" faaliyet gösterenler, yani "profesyonel devrimciler"dir; ikinci-sınıf elit ise zamanının çoğunu geçimini sağlamak için para kazanmaya ayıran ve tam güncüleri desteklemek amacıyla onlara maddi katkıda bulunan yarım-gün devrimcilerdir. Örgüt mekanizması her zaman için, hayatlarında politikanın entellektüel yaşamdan önce geldiği, tam gün faaliyet gösteren kişilerin elindedir. Tam gün politikayla uğraşan, yarım gün etkinlik gösterenlerin toplumsallaştırılmalarını ve faaliyet alanını denetleyen bu kişiler, entelektüeller (ya da entellektüelleştirilmiş kişiler) dir. Dolayısıyla, entelektüeller bu dik başlı örgütsel araçları tarafından dönüştürülmektedir.

Devlet iktidarının ele geçirilmesinden sonra, Öncü

Örgüt'ün kendi konumu başlı başına bir tehdit haline gelir. Bu durum Rusya'da Stalinizm tarafından yok edilmiştir; [95] Çin'de ise Kültür Devrimleri tarafından. Öncü Örgüt'ün, entelektüelleri kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmesi gibi, devlet de Öncü Parti'yi kendi aracı haline dönüştürmektedir.

13.11 "Sosyalizm"in denetim yapısı birbirine eklemlenmiş üç düzeyde tanımlanabilir: Yeni Sınıf, Öncü Örgüt ve devlet. Her biri, diğer ikisi karşısında göreli özerkliğini sürdürebilmek için mücadele verir. Üç düzey arasında, hem bir bütünlük hem de çelişki vardır. Yeni Sınıf'ın özerkliği için gerekli olan unsurlar Öncü Örgüt tarafından, Öncü Örgüt'ün özerkliği ise devlet tarafından zayıflatılmıştır. Yeni Sınıf ve Öncü Örgüt devleti kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalıştıkça, devletten daha az özerklik elde edebilmişlerdir.

13.12 Sıkı disipline sahip bir Öncü Örgüt'ün bulunduğu bir durumda, devrim için gerekli başka özel toplumsal koşullara ihtiyaç yoktur. Bütün gereken, varolan hoşnutsuzluğun etkili bir biçimde harekete geçirilmesi ve birkaç tarihsel felaketten istifade edilmesidir. Bununla birlikte Leninist Öncü Örgüt sadece, varlıklı sınıfın daha tam olarak gelişmediği, toprağa bağlı elitlerin itibar görmediği ve devletin zayıf olduğu ya da çöktüğü, göreceli olarak gelişme düzeyinin altında kalmış bölgelerde yaygın bir başarı elde etmiştir.

13.13 Şu halde *Leninist* modeldeki Öncü Örgüt'ün geleceği, *gelişmemiş* bölgelerin politikasına bağlıdır. Gelişmemiş bir devlet aygıtı ile karşılaştıkları zaman ya da devletin baskı araçlarının, özellikle ordunun bir başka devlet tarafından hezimete uğratıldığı yerlerde başarılı olmuşlardır. Ekim Devrimi, Lenin'in Öncü Örgütü ve *Alman Ordusu tarafından* hazırlanmıştır. Buna

karşılık Leninist Öncü Örgüt'ün, ileri bir sanayi toplumdaki sağlam bir devletle ve modern bir kitle iletişim sistemi karşısında başarıya ulaşması pek muhtemel değildir. Öncü Örgüt'ün girişimleri, en çok halkın devlete olan sadakatinin, ardı ardına gelen askeri felaketlerle veya kendi aciz kalmış elitinin küçük düşürücü bir şekilde yabancı emperyalizmin hizmetine girmesi nedeniyle sarsıldığı yerde başarılı olacaktır.

13.14 Bu nedenle Leninist Öncü Örgüt modeli — Batı Avrupa'da, Birleşik Devletler'de ve belki de Japonya'da— varabileceği en yüksek noktaya ulaştı ve sonunda kendini dönüştürmesi doğrultusunda dayatmayla karşılaştı. Eski Leninist Öncü Örgüt, ilk olarak 1900'den 1917 yılına kadar, her an devrim olmasının beklendiği bir dönemde, 1905'ten beri de toplumsal felaketlerin eli kulağında olduğu bir yerde kurulmuştu. Eski Öncü Örgüt'ün tek yapması gereken, fırsat yakalamak üzere kendini hazırlamaktı. Yeni Öncü Örgüt ise, daha Gramscivari bir tarzda, iktidarın ele geçirilmesine teşebbüs edilmeden çok önce, ideolojik egemenliğin eski sınıfın elinden yavaş yavaş alınmaya çalışıldığı, uzun bir ideolojik aşındırma savaşı için organize edilecektir. Yeni Öncü Örgüt "reformasyonun devrimden önce gelmesi gerektiği" kanısındadır. Ortaya çıkmakta olan Avrupa Komünizmi'nin örgütsel alt yapısını oluşturan, Leninist savaş manevrasından çok, uzun bir "savaş hali" için hazırlanmış olan bu Gramscivari Öncü Örgüt'tür.[96]

13.15 Bir Problem: Burada bir çelişki bulunmuyor mu? Yani, Yeni Sınıf eleştirel söylem kültürüne bağlılığıyla karakterize edildiği halde aynı zamanda, nasıl oluyorda eleştirel söylem kültürünü sınırlayan ve ona karşı düşmanca bir tavır takınan Öncü Parti'ye katılabiliyor? Kuşkusuz bu, daha genel bir sorunun sadece özel bir durumudur: Kendi çıkarlarına zarar veren bir

gruba ya da örgüte nasıl olur da katılınabilinir? Aslında sorunun genel karakterini bir kere kavradığımızda, insanların böylesi şeyleri ne kadar sık yaptığının farkına varıveririz. Peki o halde entelektüeller bağlı oldukları rasyonaliteyi sınırladığı halde Öncü Örgüt'e niçin giriyorlar?

Birinci yanıt: Diğerleri gibi entelektüeller de genellikle, herşeyi aynı anda elde edemeyeceklerini ve bir şeyler elde edebilmek için bazı değerlerinden feragat etmeleri gerektiğini bilmektedirler. Eleştirel söylem kültürüne sınırlama getirileceğini önceden tahmin ediyor da olabilirler. Gelgelelim, bu fedakârlığı, dayanışma içine girerek, gruba üye olup yalnızlıktan kurtularak, ama herşeyin ötesinde üyelikleri aracılığıyla güçsüzlük duygusunun kişisel olarak üstesinden gelebilecekleri ve deyim yerindeyse, ellerini "tarihin çarkı" üzerine koyabilecekleri gibi bir hisse kapılarak telafi etmeyi umarlar. Gerçekten de umduklarını bulurlar.

Temel olan, esası teşkil eden yapı, işte budur: Diğerleri gibi entelektüel de gücü ve iyiliği dengede tutmaya çalışır. Kendi değeri neyse, ona denk düşen bir güç ister. Entelektüel kendi değerine fazlasıyla önem verir. Dolayısıyla bazıları entelektüeller için güce sahip olmak ve gücünü artırmak oldukça önemlidir. Bu Platonik Kompleks'in bir yönü olmakla birlikte temel yapısında Yeni Sınıf'a özgü bir şey değildir.

İkinci yanıt: Tekrar tekrar söylediğim gibi Yeni Sınıf (öteki gruplar gibi) *çelişkiler içeren* bir sınıftır. Bazı ilgi alanları, özellikle eleştirel söylem kültürüne olan ilgisi onu özgürlüğe yöneltir. Ne var ki kültürel bir burjuvazi olarak öteki ilgi alanları onu, gelirleri ve ayrıcalıkları tekeli altına almaya çalışan bir elit haline getirir. Dolayısıyla burada söz konusu olan, bazı ilgi alanlarını diğerleri için feda etmeleridir.

Bununla birlikte, çoğu entelektüel Öncü Örgüt'e ka-

tılmanın, hiçbir şekilde fedakârlık gerektirmediğine inanır. Bu kişiler, Öncü Örgüt'ün özgürlüğe, özellikle de tartışma özgürlüğüne tamamen karşı olmadığını düşünüyor olabilirler. Öncü Parti'ye hâlâ girmemiş olanlarsa, bu iddiaları burjuvazinin ve onun medyasının peşin yargıları olarak değerlendirebilmektedirler. Ne var ki Öncü Parti'ye bir kere girince, çoğu başka türlü düşünür. Açıkçası bu, bütün dünyada, "tanrının ölmesi" karşısında duydukları hayal kırıklığıyla devasa bir literatür üreten binlerce entelektüelin karşı karşıya kaldığı bir durumdur. Öncü Parti'nin kurulma aşamasında entelektüellerin merkezi konumda bulunduklarına kuşku yoktur; yine kimse entelektüellerin, devrimin gerçekleşmesi sürecindeki, politbüronun ve Öncü Parti'nin önde gelen komitelerinin oluşturulmasındaki rolünden şüphe etmemektedir; ama aynı zamanda, Öncü Parti'ye katılan binlerce entellektüelin, sonradan *nefret duyarak Parti'den ayrıldıklarına da* şüphe yoktur.

13.16 Yeni Sınıf entelektüellerinin genelde sansüre karşı olmalarından dolayı, Sovyet Blok'undaki Yeni Sınıf'ın, Sovyet rejimine karşı direnen gruplarından biri olmasına şaşmamak gerek. [97] Bununla birlikte, Yeni Sınıf'ın sansürden duyduğu rahatsızlığın, kendini, "sosyalizm" devlet iktidarını ele geçirmeden hayli zaman önce gösterdiğini de hatırlamamız lazım.

Lenin modeline göre kurulan öncü partiler, daha başından itibaren entelektüelleri *denetim altına almak* ve eleştirel söylem kültürüne *sınırlama getirmek* üzere tasarlanmıştı. Öncü partinin merkezi örgütsel ilkesi olan "demokratik merkeziyetçilik", tartışmanın yapılabileceği zamanı sınırlar. Ve bir karara varıldıktan sonra da, tartışmanın da sona ermesi ve sonsuza dek devam ettirilmemesi gerektiğinde ısrar eder. Dahası tartışma sona erdiğinde çoğunlukta olanların, karara

muhalif olan grupların üyeleri tarafından bile açıkça desteklenmesini zorunlu kılar. Zaten en başından beri, Leninizm "tartışma gruplarına" son verilmesi anlamına gelmiştir.

Özgür tartışma fikri, eleştirel söylem kültürünün temelini oluşturmasına rağmen, aslında Yeni Sınıf'm kültürel bir burjuvazi olarak kendi karakteriyle de çelişmektedir. Yeni Sınıf eleştirel söylem kültürünün taşıyıcısı olarak sansüre karşı çıkar, ama (kendi) kazanılmış haklarıyla kültürel bir burjuvazi olarak, kendi elit üyelerinin tartışma özgürlüğünü sınırlamayı da arzulayabilir: Hatta, kendi yükselişinin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla, ekonominin devlet tarafından idare edilmesi için çabalayabilir. Böylelikle de kendini, özellikle, teşvik ettiği devlet tarafından uygulanacak sansüre ve denetime maruz bırakabilir.

Avrupa Komünizmi bu çelişkiye mini-max bir çözüm bulunabilmesi yolunda sarfedilen bir çabadır. Yani Avrupa Komünizmi, bir taraftan devletin ekonomi üzerindeki nüfuzunun artmasını savunmaya devam edip, böylelikle Yeni Sınıf'ın yükselişinin önündeki engelleri ortadan kaldırırken, öte taraftan "proletaryanın diktatörlüğünü" reddederek, kendini çoğulcu bir demokrasiye adar. Ve böylece sansür tehdidine sınırlama getirmiş olur. Avrupa Komünizmi, Yeni Sınıf'ın radikal kesimi için optimum bir orta yol ve Komünist Parti'yi desteklemeleri karşılığında, Batı Avrupa'da giderek artan bir biçimde talep ettikleri bedeldir.

Ondördüncü Tez
Kusurlu Evrensel Sınıf

14.1 Yeni Sınıf, modern toplumun en ilerici gücüdür ve öngörülebilir gelecekte mümkün olan her türlü insani kurtuluşun merkezidir. Üretim güçlerini engelleme saiki ve onları yalnızca kârlılıkları ölçüsünde geliştirme arzusu yoktur. Yeni Sınıf, modern üretim güçlerinin geleceğinin bağlı olduğu bilimsel bilgiye ve teknik becerilere sahiptir. Aynı zamanda, Yeni Sınıfın üyeleri, süregiden teknik gelişmenin ekolojik "yan etkilerine" ve uzun vadede ortaya çıkacak tahribatlarına karşı da giderek artan bir duyarlık sergilemektedir. Yeni Sınıf bunun da ötesinde, her türden sansüre karşı bir muhalefet odağıdır. Teknoloji alanında bulunandan daha kapsamlı bir tür akılcılık çerçevesinde insanlığın evrensel çıkarlarının sözcülüğünü üstlenir. Yeni Sınıf, dünyanın her tarafındaki milliyetçi hareketlerin merkezinde olmasına karşın, bu safha bir kez geçildikten sonra, bütün toplumsal katmanların en enternasyonalisti ve üniversalistidir de: Bütün elitlerin en kozmopolitidir. Teknik sosyolekte ilişkin olduğu kadar, yabancı diller üzerinde de sahip olduğu denetim, Yeni Sınıf'ın diğer uluslarla iletişim kurmasını sağlamakta ve onu uluslararası boyutlarda faaliyet gösteren teknik bir loncanın üyesi haline getirmektedir.

14.2 Herşeye rağmen, Yeni Sınıf yine de egemenliğin sonu anlamına gelmez. Nihai önemi, eski paralı sınıfın egemenliğinin sona ermesinde yatsa da, Yeni Sınıf, aynı zamanda, *yeni* bir hiyerarşinin nüvesi ve kültürel sermayeye dayalı yeni bir tür elittir.

Yeni Sınıf'ın tarihsel sınırları, kendine özgü akılcılığının içeriğinde ve bir kültürel burjuvazi olarak sahip

olduğu yükselme güdüsünde saklıdır. Eleştirel söylem kültürü, onun dünyaya yönelik katışıksız "kuramsal" bir tutum olmasını teşvik etmektedir. Nitekim eleştirel söylem kültürü, "sağ duyunun", çoktandır entelektüellerin özelliği olduğundan kuşkulandığı aşırı kuramsallığa büyük bir değer atfeder.

Entelektüeller, yaşamda kendilerine yol gösterecek kural ya da kuramı bilenlerin, "elekten geçirilmiş" bir yaşam sürdükleri için daha üstün olduklarına inanırlar. Bunun için de, kuramı pratiğin üstünde tutarlar. Bir pratiğin başarıya ulaşmasıyla, onun geçerli bir kurala dayanması gerektiğinden daha az ilgilidirler. Entelektüeller ve entelijensiya bir şeyin doğru bir şekilde ve haklı nedene dayanarak yapılması üzerinde durduklarından —diğer bir deyişle, doktrinsel uygunluğa önem verdiklerinden— ritüelizme ve *sekterizme* yönelik köklü bir eğilime sahiptirler..

14.3 Yeni Sınıf'ın kültürü başka bedellerin de ödenmesini gerektirir; kendi söylemi özenle hazırlanmış konuşmanın önemini vurguladığından, kendi erdemleri kendisinin mengeneleri haline gelir; bu durum onda övgüye değer bir ihtiyatlılık, özenlilik, öz disiplin ve "ciddiyet" oluşmasını sağlar. Bunun olumsuz yönü ise, sağlıksız bir öz bilinçliliğe, tumturaklı konuşmaya, oyunun, imgelemin ve tutkunun gemlenmesine yol açmasıdır.

Uyanıklığı ve öz disiplini zorunlu kılan eleştirel söylem kültürü, entellektüel düşünümselliğin gelişmesine, sıcaklığın ve kendiliğindenliğin yitmesine neden olur. Bunun da ötesinde, bu aşırı düşünümsellik, eylemi kimi uygunluk kalıplarına oturtmanın önemine işaret eder. Nitekim, değişen koşullarla karşı karşıya kalındığında bünyesel bir katılık olduğu görülür. Durumda meydana gelen farklılaşmalara ilişkin belirgin bir kayıtsızlık ile gerçekleri, kural olarak bilinene göre yontmada ısrar etmek söz konusudur.

Farklılaşan bağlamlara karşı bu katılık ve duyarsızlık, farklı durumlarda tek bir kurallar kümesini uygulamaya yönelik bu eğilim "dogmatizm"den başka bir şey değildir. İnsan ilişkileri bağlamında, Yeni Sınıf'ın aşırı *görev*-merkezliliğinin yanında, dogmatizme olan açıklığı, *kişilere*, onlarm duygularına ve tepkilerine ilişkin belirgin bir duyarsızlığa yol açmakta, insani dayanışmanın yıkımına zemin hazırlamaktadır. Politik gaddarlık o halde, eleştirel söylem kültüründe kendine bir dayanak bulmaktadır: Yeni akılcılık, paradoksal biçimde, yeni bir karanlığın bastırmasına olanak tanıyabilmektedir.

14.4 Yeni Sınıf'ın paradoksu, onun hem kurtarıcı *hem de elitist olmasıdır*. O bütün kurumları, toplumsal engelleri ve kendisininki de dahil olmak üzere, bütün ayrıcalıkları yıkmaktadır. Yeni Sınıf, tarihsel olarak kurtarıcı bir rasyonalite olan eleştirel kültür ile özenli bir söyleme dayanmaktadır. Yeni söylem (eleştirel söylem kültürü) kurulu egemenlik biçimlerinin eleştirisine temel teşkil etmekte ve gelenekten kaçış imkânı sağlamaktadır. Ancak aynı zamanda, kendi içinde yeni bir egemenlik tohumunu da barındırmaktadır. Eleştirel söylem kültürü, hayal gücünü solduran, oyun duygusunu öldüren ve anlam arayışına gem vurabilen fikir tartışmalarının testeresidir. Yeni Sınıf'ın söylem kültürü, herşeyi *denetimi* altında tutmaya çalışır. Bu türden bir egemenliğin, gerçeğe ulaşmanın tek yolu olduğuna inanır. Yeni Sınıf, gerçeği kendi tekeline alarak ve kendini de bu gerçeğin koruyucusu konumuna sokarak işe başlar. Böylelikle, eski sınıfın iddialarını bile buna bağlı hale getirir. Yeni Sınıf kendi söylevinin diğerlerinkinden daha iyi olduğunu telakki ederek, kendini hepsinden üstün bir yere koyar. Kendi "elekten geçmiş" yaşamının, bir uyku halinden ve ölümden başka bir şey olmayan diğerlerinin "elekten

geçmemiş" yaşamından daha iyi olduğunu söyler. Eski eşitsizlikleri giderse bile Yeni Sınıf, bilmeye ve bilinebilir, düşünülebilir ve sezilebilir olana dayalı yeni bir hiyerarşiyi sessizce kurmaya girişir. İyi konuşanın, kötü konuşandan ya da hiç konuşmayandan daha üstün olduğu kabul edilir. Artık, yalnızca iyi olmak da yeterli değildir. Şimdi, iyi olanın bunu açıklaması da gerekmektedir. Yeni Sınıf, embriyo halinde evrensel, ama kusurlu bir sınıftır.

Onbeşinci Tez
Siyasal Bağlam

15.1 Yeni Sınıf'ın siyasal geleceği, bir ölçüde, kendi siyasal becerilerine ve bu becerilerini ortaya dökmesi gereken ortama bağlıdır. Yeni Sınıfın başlıca gücü kültürel sermayesidir. Bu ona, eski sınıfın karşısında pazarlık gücü sağlar. Zira, eski sınıf, kendi toplumsal yeniden üretimi için, giderek artan ölçüde Yeni Sınıf'ın kültürüne bağımlı hale gelmektedir.

15.2 Kültürel mirasıyla geçmişe bağlı olan Yeni Sınıf, aynı zamanda eleştirel söylem kültürü ile geçmişten yakasını kurtarmaktadır. Hem tarihsel kökleri hem de ütopyacı bakış açısı ona, zaman içinde bir süreklilik sağlamaktadır. "Bütünsel" olana ilişkin yönelimi onu, olayları ulusal, uluslararası ve giderek bir dünya sistemi içinde, en geniş kapsamlı olarak görmesini sağlayacak bir politik teşhise olanak tanıyan bir kozmopolitizm ile donatır. Genelde, Yeni Sınıf'ın kendi kültürel birikiminin bir işlevi olan deşifre etme gücü, başka hiçbir sınıf tarafından aşılamaz. Bu onun siyasal teşhis ve yönetim kapasitesinin de aşılmaz olduğu anlamına gelmektedir.

15.3 Yeni Sınıf'ın vaadi, eski sınıfın aksine, kendisinin belirli kurallar çerçevesinde hareket edebileceğidir. Çünkü onu kendi kurallarından ve "halka hizmet"ten sistematik olarak alıkoyacak hiçbir bencil çıkarı yoktur. Oysa Yeni Sınıf kendi eleştirel söylem kültürünün en iyisi olduğunu da düşünmektedir, yani bir çelişki içindedir. Bir yandan, kendi eleştirel söylem kültürü bütün toplumsal ayrıcalıkların ortadan kaldırılmasında ısrar etmektedir, diğer yandan da, kendi kültürünün en iyi olduğuna inanarak, bu kültürü en

çok icra edenlere ve temsil edenlere avantaj sağlamak istemektedir. O halde kendi kültürü, Yeni Sınıfın "kendi yıkımının tohumlarını" da içinde barındırmaktadır.

15.4 Yeni Sınıf kendisini rasyonalitenin ve adaletin cisimleşmesi olarak kavrarken, aynı zamanda bilim ve modernleşme ile dolayısıyla refah ve iktidar ile de özdeşleşmektedir. Yeni Sınıf toplumsal rasyonalitenin evrensel gramerinin temel gereklerini karşılayabilecek gibi görünmektedir; yani, *gücü ve iyiliği yeniden birleştirmek.* Kültürünü tamamen yaygınlaştıran Yeni Sınıf, hem araçsal rasyonaliteye hem de Jakoben moralizmine sahiptir. Bundan başka, Yeni Sınıf'ın "bütünsel" olana yönelimi kendisinin, bütün siyasal meşruiyetin özü olan gerçek "tarafsızlık" iddiasında bulunmasına olanak tanımaktadır.

15.5 Buna karşılık, Yeni Sınıfın siyasal zaafları da eleştirel söylem kültüründen kaynaklanmaktadır. Kullandığı dil varyantının durumdan bağımsız karakteri, Yeni Sınıf'ın farklı durumların biricikliğine karşı duyarlığını köreltmektedir. Dolayısıyla siyasal *taktiklere* ilişkin becerileri, teşhis ve *stratejiye* ilişkin sahip olduğu kapasitenin altındadır. Yeni Sınıf'ın siyasal yetenekleri kendi kuramsallığı tarafından da sınırlanmaktadır. Bu yönü onu genelde, eyleme geçmekten alıkoymakta ve başkalarının duygularına ve tepkilerine karşı duyarlığını zaafa uğratmaktadır.

Yine de, modern çağın bu hastalığa maruz kalmayan bir büyük ideolojisi vardır: Marksizm. *"Kurampratik birliği"ne ve somut tarihsel durumların bağlamsal analizine verdiği özel önem ile Marksizm, Yeni Sınıf için de söz konusu olan, söylem ideolojisinde bulunan siyasal sınırlar için özgül bir ıslah edici konumundadır.*

Eğer, bazı yönlerden Marksizm eleştirel söylem kültürünün ötesine geçse de, çoğunda ona erişemez. Marksizm *statüko*ya karşı, eski sınıfa karşı bir kılıç ola-

rak korunan eleştirel bir söylemdir. Yalnızca dışa çevrildiğinde, eleştirel söylem kültürü ile bir ölçüde uyuşabilmektedir. Ancak, Marksizm kuramsallıktan ve soyut formalizmden yakasını kurtarmaya uğraşmaktadır. Bununla da dünyanın üçte birini yanına çekmeyi başarmıştır. Bunun için bir bedel de ödemiştir; *kendini-* kavrama ve geliştirme kapasitesinin yitirilmesi. Dünyanın birçok yöresinde, Marksizm Yeni Sınıf'ın ebesi olmuştur; ancak dünyaya getirdikleri, hiçbir zaman kendilerini kendi aynalarında görememişlerdir.

15.6 Yeni Sınıf'ın siyasal başarıları, kendi siyasal erdemlerine olduğu kadar, *eski* sınıfın hatalarına, kusurlarına ve yolsuzluklarına da aittir. Devrim tarafından yerlerinden edilen eski sınıflar, savaşta yenilgiye uğramış yabancı emperyalist güçlerle işbirliği yapmış, geleneksel geçim sağlama yöntemlerinde başarısızlığa uğramış, edilgenleşmiş olanlardı.

Sömürgelerdeki ve gelişmekte olan yörelerdeki kayıtların ortaya koydukları yeterince açıktır. Paralı sınıf bu bölgelerde bir skandaldır; kendi kültürünün krizinden cebini doldurmayı düşünen, kitleler açlıktan kırılırken bu paraları İsviçre bankalarındaki hesaplarına geçirirken eski sınıf, hiçbir elitin onsuz uzun süre iktidarda kalamayacağı, temel bir inancı yitirmiştir; misyonunun *"halka hizmet" olduğu inancını.* Bu tatlı sahte bilinçlilik olmaksızın, bir elit sadece bir hainler çetesinden ibaret olarak kalır.

15.7 Eski sınıfın zaafları aniden ortaya çıkan, yeni bir şey değildir. Eski paralı sınıf yeni bir yükselen sınıf durumundayken bile, kesinlikle ne yerini almakta oldukları eski aristokrasi tarafından ne de Lille ve Manchester'in sanayi mahallelerinde sömürdükleri yeni işçi sınıfı tarafından tebessümle karşılanmıştı. Avrupa'nın ya da Amerika'nın entelektüelleri ve entelijensiyası da eski burjuva sınıfını, insani erdemler, toplumsal vic-

dan ve kültürel duyarlık açısından noksan bulmuştu. Her iki kıtanın entelektüelleri ve entelijensiyası eski sınıfı, sonradan hızlı bir geri dönüş yapsalar da, uzun süre Babbitler olarak hoş görmüşlerdi. Hâlâ inançlı Hıristiyanlar ise, çok defa burjuvaziyi dostluktan ve merhametten yoksun bulmuştu. Bu Hıristiyan tepkisi, burjuva "filistenliği"nin Romantik aşağılanmasının en önemli kaynaklarından biri olmuştu. Dolayısıyla eski sınıf hiçbir zaman çok fazla sevilmemişti; toplum üzerindeki pençesi, hiçbir zaman eşit bir gücün *meşruiyeti* olarak karşılanmamıştı. Gerçekte, eski sınıf bir "meşruiyet krizi" ile birlikte dünyaya gelmişti.

15.8 Bu da yetmiyormuş gibi eski sınıf, Batı'daki, daha önceki hegemonik sınıfların aksine, oldukça dolaylı bir yoldan yönetmek zorunda kalmıştı. Köle sahipleri ve feodal soyluluk, kendi ayrıcalıklarını savunmak için silah elde yetiştirilmişlerdi. Oysa eski burjuva sınıfı, Dolaylı Yönetim sistemi ile iktidarını sürdürerek, gücün ve şiddetin denetimini başkalarının eline verir. Kendisinin şiddet uygulamaya ne meyili ne de zamanı vardır. (Bu, onun her zaman erdemlerinden biri olmuştur.) Bu iş, giderek teknik bir entelijensiyaya ve Yeni Sınıf'ın bir parçası haline gelen profesyonel bir orduya bırakılmaktadır. Ordu da, zaferin ve yenilginin teçhizattan veya taktiklerden daha çok şeye bağlı olduğunu bir kere kavramaya başladı mı, askeri sonuçların "moral"e, yani sosyo-ekonomik koşullara da bağlı olduğunu bir kez gördü mü, dar kapsamlı bir teknik entelijensiya olmaktan çıkar ve yavaş yavaş devrimci savaş doktrinleri geliştirmek için eleştirel söylem kültürüne adapte olmaya başlar.

15.9 Normalde, eski sınıfın kültürün gelişmesine ve özümsenmesine ayıracağı zamanı yoktur; şiddet araçları üzerindeki denetimi başkalarına verirken, kültürü geliştirme yükümlülüğünü de başkalarına devreder.

Dolayısıyla, bu eski sınıfın savunmasının ne şiddet ne de ideoloji aracılığıyla, kendi elinde olmadığı anlamına gelmektedir. Her iki araç da Yeni Sınıf'ın denetimine verilmektedir.

15.10 İktidara talip olan her sınıf, toplumda kendi hegemonyasını kurmak zorundadır. Bu da onun kendisini *meşru otorite* olarak tanımlaması gerektiğini gösterir. Meşruiyetin evrensel koşulu, ortak çıkarlar adına tarafsız bir şekilde yöneteceğine ilişkin, sınıfa duyulan güvendir. Artık eski sınıfın tarafsız ve meşru olduğuna kim güvenir ki? Kamuoyu yoklamaları, ABD'deki büyük şirketlerin halka güven telkin etmediklerini ortaya koymaktadır. Eski Sınıf meşruiyet sembollerini ele geçirememiştir; bilim, moralite, teknoloji, profesyonalizm vs. gibi. SSCB ile bir *détente*'ın peşinde koşarken bile çok uluslu karakterinden dolayı, milliyetçi hüviyetinden kuşku duyulmaktadır.

Eski sınıfın toplumsal iktidarını sürdürmesini sağlayan başlıca etken, kendisinin ekonomik *üretkenliğidir: tüketimcilik* . Eski sınıfı bugün ayakta tutan şey ne kaba güç ne de *meşruiyetidir*. Bu, kitlelerin tüketici olarak tatmin edilmelerinden ve bu tatmin olmayı *statüko* ile ilişkilendirmelerindendir. Yine de "Watergate" skandalı gibi olayların kitle üzerinde son derece sarsıcı etkisi olabilmektedir. Artık çoğunluk, eski sınıfın ahlaki meşruiyetine olduğu kadar, onun çürümüşlüğüne de inanmaya hazır görünmektedir. Neo-kapitalist ekonomiler üzerindeki, bir ölçüde enerji ve hammadde kıtlığı ile enflasyona bağlı olarak artan baskılar da, muhtemelen eski sınıfın toplumsal konumunun daha da zayıflaması şeklinde kendini gösterecektir.

15.11 Batı'da eski sınıfın meşruiyeti son derece zayıflarken, birçok ülkede bu durum ilk başlarda hiç de bu güçte hissedilmemişti. Yine de tüketimcilik, varoluşun içini boşaltmaya ve depolitize etmeye devam etti.

İnsanlar "anlamsız" yaşamlarını bir anlık da olsa telafi etmek için günü birlik yaşayan kişiler olup çıkmışlardır. Nitekim, eski sınıfın meşruiyeti sürekli olarak azalırken, yumruğunu ona karşı kaldıran hâlâ pek az kişi vardır. Diğer bir deyişle, eski sınıf en iyi şekilde, "durağan" olmaktan çok, "âtıl" olarak tanımlanabilir.

Onaltıncı Tez
Ölen Bir Sınıf İçin Teselliler

Dünya bağlamını hatırlayalım! İtalyan ve Fransız Komünist Partileri büyük bir taraftar kitlesine sahip ve Avrupa Komünizmi'nin, iktidara olmasa da, hükümete katılmasına ramak kaldı. Japonya'da da sol güçlü ve militan bir yapıda. İngiltere'de son zamanlardaki petrol ürünlerindeki fiyat artışlarına karşın, eski sınıf uzun bir süreden beri enflasyon ve vergilendirmeden dolayı hızla ölüme doğru gitmektedir. Eski sınıfın kendi konumunu sağlamlaştırdığı düşüncesi bir Amerikan yanılsamasından ibarettir. Dünya ölçeğinden bakıldığında, tarihsel perspektiften ele alındığında, eski sınıfın ölmekte olduğu — hem de şaşırtıcı bir hızla— açıklığa kavuşmaktadır.

16.1 Eski paralı sınıf *ölüyor*. O, hem yavaşça oluşan evrimsel ektrüzyonlarla, hem de iklimsel devrimci patlamalarla iki yönden birden sıkıştırılıyor. 1916'daki haritaya bakalım. Eski sınıf, başka nedenlerin yanında, özellikle de kıtaların geri kalmış bölgelerini kimin denetimi altında tutacağına ilişkin olarak I. Dünya Savaşına tutuşmuştu. Eski sınıf iktidara gelme fırsatı bile bulamadan Rusya'da ezici bir darbe yediğinden dolayı, savaşın hiçbir galibi de olmamıştı. Eski sınıf, barış, ekmek ve toprak adına, sosyalizm ve insanlığın kurtuluşu adına, proletarya diktatörlüğü adına bertaraf edilmiş ve ardından Yeni Sınıf'ın hızlı yükselişi başlamıştı.

Haritaya *şimdi* bakalım. Eski sınıfı besleyen zemin kaymıştır. Berlin'den Vladivostok'a, Çin'in Doğu adalarına kadar geniş bir toprak parçasında yeni bir toplumsal sistem kurulmuştur. Yeni Sınıf gerçi yeryüzün-

deki her üç kişiden birinin yaşadığı bu toprakları hâlâ yönetemese de gücü sürekli artmaktadır ve Maoizmin tasfiye edilmesiyle daha da artacaktır. Eski sınıf ise bölgeden kesin bir biçimde kovulmaktadır.Bütün bunlar altmış yıldan az bir zamanda gerçekleşmiştir.

16.2 ABD, dünya üzerinde eski sınıfın son umudu durumundadır. Isparta'nın antik Yunan'da çöken aristokrasinin sığınağı olması gibi, ABD'de bugün eski sınıfın dünya çapındaki güçlerinin merkezidir. Dünyanın her tarafından, eski paralı sınıf, kâh Kansas'tan tarım arazisi, kâh Oregon'dan orman satın alarak ABD'ye akın ediyor. Yabancı bankaların şubeleri iflasın eşiğindeki kentin tek büyüyen endüstrisi olarak her yıl daha da çoğalıyor. Eski sınıfın uluslararası eliti ne olup bittiğinin farkında; kendisinin dünya çapındaki düşüşünden geçici de olsa fayda sağlayan eski sınıfın Amerika sektörü, bütün dünyada çöküşe geçmiş olmasından dolayı geçici bir rahatlama duygusu yaşıyor.

16.3 ABD'deki eski sınıf kuşkusuz dünyadaki en güçlü eski sınıf: Ancak o da ölüm döşeğinde. *Küçük bir doküman:* "Hükümete olan güvensizlik, Watergate Skandalı'nın bunu bir kez daha teyit etmesinden önce de artmaktaydı. Hükümetin 'doğru olanı yapacağı'na güvenmediklerini söyleyenlerin yüzdesi 1964'de yüzde 22'den, 1918'de yüzde 37'e, 1972'de de yüzde 76'ya yükseldi. 'Hükümet birkaç büyük çıkar grubunun yararına çalışıyor' belirlemesine katılanların oranı ise 1964'de yüzde 31'den, 1968'de yüzde 44'e, 1972'de de yüzde 58'e çıktı." [98]

16.4 Eski sınıf tökezlerken, Yeni Sınıf'ın büyüyüşü devam ediyor. Yüksek öğrenime ilişkin bazı istatistikler de bunu açıkça ortaya koyuyor: 1947'de, ABD'de yalnızca 2.2 milyon yüksek okul öğrencisi vardı ve bunlar yüksek öğrenim çağındaki gençlerin sadece

yüzde 16'sını oluşturuyorlardı. 1955'den 1960'a bu rakam 2.6 milyondan 3.6 milyona yükseldi, yüksek öğrenim çağı içindeki oranı da yüzde 35'e ulaştı. 1970'lerde yüksek öğrenim çağındaki gençlerin yüzde 40'ını oluşturan yaklaşık sekiz milyon yüksek okul öğrencisi vardı. Bazı tahminlere göre bu rakamın 1980'lerde 13 milyona çıkması beklenmektedir. Bunun da ötesinde, yüksek okulda öğrenim görenlerin yaklaşık yüzde 12'sini oluşturan 1 milyon öğrenci yüksek lisansa devam etmektedir. Yüksek okul öğrencilerinin yüksek öğrenim çağmdakilere göre oranı da, 2. Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar artış göstermektedir. 1947'de yüksek öğrenime yapılan harcamalar yaklaşık bir milyar dolardı, 1970'lerin ilk yıllarındaysa bu rakam 25 milyar dolara çıkmıştır. 1980'lerde de 44 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Yeni Sınıf, kendini toplumdaki diğer bütün sınıflardan daha hızlı bir biçimde yeniden üretmektedir.

16.5 Ölüm döşeğinde olan bir teselli sözünü hakeder; dolayısıyla eski sınıf, düşmanı olan Doğu Avrupa'nın "komünist" toplumlarınm da aynı kader ile karşı karşıya bulunduğundan haberdar edilmelidir. Onlar da, entelektüel ve entelijensiyadan oluşmuş yükselen bir Yeni Sınıf'ın tehdidi altındadırlar. Aslında, eski ve yeni sınıflar arasındaki çatışma Doğu'da Batı'dakinden bile daha ileri aşamalara varmış olabilir. Zira Doğu Avrupa'da parti görevlileri ve bürokratları, Yeni Sınıfın yükselişinin önünde, Batı'daki mülk sahibi kapitalist eski sınıftan çok daha fazla engel oluşturmaktadır. Doğu'daki bu çatışma, Çekoslovakya'da olduğu gibi silah ve orduların yoğun bir biçimde kullanıldığı, baskıcı boyutlara da varabilen bir kriz düzeyine çoktan ulaşmış durumdadır. *Rus entelijensiyası* bir kez daha ayrıcalıklı ve kendine özgü bir topluluk haline geliyor olabilir. Parti bürokratları onları toplama

kampına tıkmakta, onları bitkiye çeviren ilaçların verildiği tımarhanelere atmakta, işten çıkarmakta, sürgüne göndermekte, vatandaşlıktan çıkarmaktadır. Yine de, *entelijensiya* ile parti görevlileri arasında şimdiye kadar ki çatışma asıl yüzünü, Ruslar'ın büyük ölçüde entelijensiyanın planlarından esinlenerek Çekoslovak "baharı"nı ezmek için Çekoslovakya'ya tank birlikleri göndermesiyle gösterdi. Doğu ve Batı'da iktidardaki sınıf, ortak bir meydan okuyucu ile karşı karşıyadır.

16.6 SSCB'de *détente*'ın siyasal temeli SBKP'nin merkezci kanadı (şu sıralar Brejnev'in başını çektiği) ile Sovyet Yeni Sınıf'ı arasındaki ittifaktır. Stalinist kanat her zaman Yeni Sınıf'tan kuşku duymuş ve Yeni Sınıf'da her zaman onun düşmanı olmuştur. İçsel olarak, merkezci kanat bugün, Stalinizmin restorasyonuna ve "sertlik yanlıları"na (Suslov başını çekmektedir) karşıdır. Sertlik yanlıları Sovyet ekonomisinin sorunlarının yalnızca, Stalinist disipline, sadeliğe ve zorlamalara geri dönülmesiyle çözümlenebileceğini söylemektedir. Buna karşılık merkezciler, sınırlamaların, Sovyet üretkenliğinde büyük bir gelişme sağlanarak düze çıkılmadıkça, kaldırılamayacağına inanmaktadırlar. Ancak, Sovyet kaynakları bu konuda defalarca başarısızlığa uğramıştır. Dolayısıyla siyasal merkezin önde gelenleri gözlerini Sovyet endüstrisinin Batı'dan, özellikle de ABD'den yapılan yüksek teknoloji ürünlerinin ithalatının artırılması yoluyla güçlendirilmesine çevirmektedirler. Ancak, bunu başarabilmek için, SSCB ve Doğu Avrupa kısa zaman içinde muazzam bir borcun altına girmiştir. (99)

SBKP'nin merkezci liderlerinden ayrı olarak, Sovyet Yeni Sınıf'ı da *détente*'ı, endüstriyelleşmeyi beslemede ve böylelikle kendilerine yüklenilen ve kendi kariyerlerinin bağlı olduğu büyüme yönergelerini karşılamada bir çare olduğu için desteklemektedir. *Détente* aynı zamanda, Yeni Sınıf'ın Batı'ya seyahat etmesi,

kültürel uyarılma fırsatı bulması ve en çok da lüks tüketim maddeleri edinmesi için olanaklar sağlamaktadır. Yeni Sınıf'ın SSCB'de istediği şey, Yugoslav Yeni Sınıfı tarafından gerçekleştirilenlerden çıkarsanabilir. Yugoslav Yeni Sınıfı Yunanistan'a yaptığı, giderek yaygınlaşan hafta sonu turlarında etrafı gezip Yeni Sınıf'ın uluslararası üniformaları olan blucin ve lüks tüketim malları stoklayıp geri dönmektedir. Doğu Avrupa'da *détente*, bir anlamda SBKP merkezinin, Çekoslovak Baharı'nın gittiği yoldan gitmelerini önlemek için Yeni Sınıf'ın önüne attığı bir kemiktir. *Détente* ve onun "yan getirileri", SSCB'deki Yeni Sınıf'ın Komünist Parti'nin merkezci kanadı tarafından yönetime ortak edilmesinin bir yoludur.[100]

16.7 Amerika yönünden *détente*, Cumhuriyetçi Parti içindeki bölünmeden kaynaklanmıştır. Bu bölünme, eski sınıfın siyasal olarak en geri ve en az eğitimli kesiminin Ronald Reagan'ın bayrağı altında toplandığı 1976'daki başkan adaylığı seçimi sırasında açığa çıkmıştır. Reagan özellikle "uzun saçlılara" ve Yeni Sınıf'ın "kuramcılarına"na en çok düşmanlık besleyen aşırı muhafazakar, anti-komünist küçük iş adamlarına ve çiftçilere yönelmişti. Gerald Ford'un Reagan'a karşı elde ettiği zafer ise, Cumhuriyetçi Parti içinde Soğuk Savaş Komünizmi'nin nihai yenilgisi olarak kabul edildi.

Doğu ve Batı'da *détente* ,Yeni Sınıf'ın bir projesidir. İki tarafta da bu, bir süre için Batı'da eski sınıfın, Doğu'da da Komünist Parti'nin hegemonyasının sürmesini sağlayacak biçimlerde uygulanabilecektir. Öte yandan *détente*, ticari açıdan yalnızca teknolojik gelişmenin ve rekabetin dünya çapında yoğunlaşması ile de sonuçlanabilir. Uzun vadede ise *détente*, Yeni Sınıf'ın daha da yükselmesi ve eski sınıfın daha da zayıflaması anlamına gelmektedir.

Tartışılan tezler, katkıda bulunduğumu umduğum köklü bir entelektüel gelenekten yola çıkılarak geliştirildi. "Yeni Sınıf" terimi gerçi ilk defa Mikhail Bakunin tarafından kullanılmış olsa da, benim burada üzerinde durduğum temel fikirler büyük "ütopyacı" sosyalist Henri Saint-Simon ve çömezleri tarafından ilk ortaya atıldığında Bakunin henüz yeni doğmuştu. 1789 devriminin ayak sesleri duyulurken, Saint Simon, gelecekteki toplumun idari otoritesinin, artık zora, güce ya da kalıtsal ayrıcalığa değil, giderek, "pozitif" bilgiye dayalı olan uzmanlık becerilerinin edinilmesine bağlı olacağını öngörmüştü. Buna karşılık Saint-Simon, paraya dayalı sermaye ile "insan" sermayesi denilen şey arasında açık bir ayrıma gidememiş, ikisini de *endüstrilerin* öncüsü şeklinde, tek bir kavram içinde ele almıştı.

Çömezleri (Enfantin ve Bazard gibi) ise, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin, bu toplumsal zenginliğin bilgili insanlarca denetlenmesinden ziyade, onları israf edebilecek yeteneksizlerce ele geçirebileceği anlamına geldiğine inandıklarından sosyalizme yönelmişlerdi. Sosyalizmleri proletaryanın tam olarak olgunlaşmasından önce geliştirildiğinden dolayı Karl Marx'ın sonradan "ütopyacı sosyalist" olarak söz ettikleri de bu ilk sosyalistlerdi. Buna karşılık, Marx'm kendisini de, sosyalizminin üstü örtük biçimde temsil ettiği Yeni Sınıf'ın tam olgunlaşmasından önce çalışmalarına giriştiğinden dolayı, (ilk bilimsel sosyalistten çok) son ütopyacı sosyalist olarak tanımlamak daha uygun olabilir. Hazırlamakta olduğum *The Two Marxism* başlıklı kitabımda bu fikri enine boyuna tartışıyorum. Saint Simon ve Simonculuğa ilişkin bibliyografik

malzeme için, benim tarafımdan yayına hazırlanan ve önsözümün yer aldığı Emile Durkheim'in *Socialism and Saint-Simon* (Le Socialisme) (Yellow Springs, Ohio, 1958) başlıklı kitabına başvurabilirsiniz.

İlk kez açık biçimde Saint-Simoncularca gündeme getirilen mülkiyet ve bilgi arasındaki uyuşmazlık sonradan Thorstein Veblen tarafından geliştirildi. Veblen bu uyuşmazlığı, "işletme" ile "endüstri" arasındaki, kâr güdüsü tarafından yönlendirilen "endüstrinin komutanları" ile Veblen'in "ticari bir kâr elde edilmesine hizmet ettikleri sürece "kullanıldıklarından (Thorstern Veblen, *Engineers and the Price System* [New York, 1932] yakındığı teknolojistler ve mühendisler arasındaki ayrıma ilişkin olarak tartışmıştı. Galbraith'ın tekno-yapının önemine, Bell'in bilgi toplumuna ilişkin son çalışmaları, her ikisi de Veblen'in ışık tuttuğu bilgi ve mülkiyet arasındaki uyuşmazlığı hafife alsa da, Veblen geleneği içinde yer almaktadır. Daniel Bell'in *The Coming of Post Industrial Society* (New York, 1973) adlı yapıtı ile Galbraith'in "iktidarın gerçekte modern endüstriyel teknolojinin ve planlamanın gerektirdiği çeşitli teknik bilgi, deneyim ve beceriye sahip kişilerden oluşan bir topluluğun eline geçtiğini" öne sürdüğü *The New Industrial State* (Boston, 1967) başlıklı yapıtı buna örnek oluşturmaktadır.

Bell, Yeni Sınıf'ı bilimsel, teknolojik, idari ve kültürel olmak üzere dört unsurdan oluşmuş bir topluluk olarak görmektedir. Ortak bir etosla birbirlerine bağlı olsalar da, öğrenmeye ilişkin olan dışında ortak asli bir çıkarları yoktur. Yeni Sınıf'ın toplumda tek bir bağdaşık sınıf niteliğinde olup olmadığı Bell için yanıtlanmamış bir soru niteliğindedir. Bu soruya ilişkin olarak, onun doktriner olmayan açık uçluluğunu paylaşıyorum. Kendi adıma, bu kitapta öne sürdüğüm tezlerde, *Yeni Sınıf'ın eski elitlerden ve yerleşik kurumlardan ya-*

bancılaşmasının ve kendi içinde bütünleşmesinin kaçınılmazlığını ileri sürmekten çok, bunun gerçekleştiği koşullara açıklık getirmeye çalıştım.

Veblen ile Bell/Galbraith arasında kuşkusuz, Adolph A. Berle Jr. ve Gardner C. Means'in *The Modern Corporation and Private Property* (New York, 1932) ile Berle'nin sonraki *Power Without Property* (New York, 1959) gibi klasik çalışmaları yer almaktadır. Berle ve Means, en büyük 200 şirketin çoğunun sahipleri tarafından değil, işletme yöneticileri tarafından idare edildiğini ortaya koymuşlardı. R. A. Gordon da, "hissedarların büyük çoğunluğunun, mülk sahipliğinin çözülmesi ve işletme yöneticilerinin gücünün artması nedeniyle kendi mülklerinin denetimini yitirdiklerini" öne sürdüğü çalışması ile Berle ve Means'in belirlemesini sonradan pekiştirmiştir. (R.A. Gordon, *Business Leadership in the Large Corporations* [Berkeley, 1966]sf. 250) Maurice Zeitlin'in bu geleneğe ilişkin eleştirisi önem taşıdığından ona da değindik ve tartıştık

James Burnham'ın entelektüel geleneğe katkısı, büyük ölçüde, ileri kapitalizmin ve Sovyet devlet sosyalizminin ortak bir idari karaktere sahip oldukları üzerindeki ısrarıdır. Burnham'ın bu yaklaşımı, daha önce Max Weber'in bürokrasi kuramında formüle edilene benzeyen, modern toplumların birbirlerine yakınsadığına ilişkin bir hipoteze dayanmaktadır. (Weber, Sovyet devlet sosyalizminin proletaryanın diktatörlüğü değil, başta bulunan resmi görevlilerin diktatörlüğü olduğunu ifade etmişti.) Bu James W. Burnham'ın, "dejenere edilmiş" olsa da, SSCB'nın hâlâ bir işçi devleti olduğunda ve şimdiki kapitalist toplumdan temelde farklı bir konumda bulunduğunda ısrar etmeyi sürdürdüğü ilk zamanlardaki Troçkizmine vedası niteliğindedir. Buna karşılık çalışması, Yeni Sınıf'ın, karmaşık bir biçimde içiçe geçmiş olsa ve toplumsal olarak

yakın bulunsa bile bürokrasiye indirgenemeyeceğine ilişkin sunduğum tez yönünden önem taşımaktadır.

George Orwell "John Burnham ve Yöneticilik Devrimi" başlıklı parlak çalışmasında şu keskin yorumlarda bulunuyordu: "Rus rejiminin neye benzediğine ilişkin bir fikir sahibi olarak katı bir biçimde Russever olan insanlar incelenirse, bu türden kişilerin genelde Burnham'ın değindiği 'yönetici konumundakiler'den oluşan sınıfa ait oldukları görülür. Yani bunlar dar anlamda yönetici değil, bilim adamı, teknisyen, öğretmen, gazeteci, yayıncı, bürokrat, profesyonel politikacı durumunda olanlardır. Genel olarak, hâlâ bir ölçüde aristokratik nitelik taşıyan bir sistem tarafından kendilerini sıkıştırılmış olarak hisseden ve güce ve prestije aç olan orta sınıf. Bu kişiler SSCB'ye baktıklarında, üst sınıfı ortadan kaldıran, işçi sınıfını yerinde tutan ve kendilerine oldukça benzeyen kişilerin ellerine kullanmaları için sınırsız güç veren bir sistem görürler ya da gördüklerini düşünürler. Ancak Sovyet rejimi gözle görülür bir biçimde totaliter bir hale geldikten sonradır ki, çok sayıdaki İngiliz entelektüeli konuya ilgi göstermeye başladı. İngiliz Russever entelijensiyası kendisini inkâr ediyor gözükse de, Burnham gerçekte onların gizli arzularını dile getiriyordu: Sosyalizmin eski eşitlikçi türünü ortadan kaldırma ve entelektüelin sonunda kırbacı eline geçirebileceği hiyerarşik bir toplumda yol gösterme arzusu." (George Orwell, *Collected Essays, Journalism and Letters* vol. 4 [Harmondsworth, 1968]) Weber, modern bürokrasinin tamamen bilimselleşmesinden önce yazdıklarında, onun içsel *bütünlüğü* üzerinde durmuştu; buna karşılık ben de, hem bu kitapta hem başka yerlerde bürokratlar ve teknik entelijensiya (bırakalım entelektüelleri) tarafından kullanılan dilsel kodlar arasındaki uyuşmazlıkları ve farklılıkları vurguladım. Weber'in bu konudaki yakla-

şımı için, "Der Sozialismus, *"Gesammelte Aufsatze zur Soziologie und Social politik* (Tübingen, 1924) ile H. H. Gerth ve C. Wright Mills'in *From Max Weber:Essays in Sociology*'nin (New York, 1946), özellikle 8. bölümüne bakılabilir.

Yeni Sınıf tasarımına ilişkin diğer iki önemli katkı da, *Strategy for Labor* (Boston, 1967) ile Andre Gorz'a, *Labor and Monopoly* (New York, 1974) ile Harry Braverman'a aittir. Gorz, yeni çalışan sınıfın "yaratıcı" ilgi alanları ile kârla sınırlı koşullar altında çalışmaları arasındaki uyuşmazlık üzerinde yoğunlaşarak Veblen'e yaklaşmaktadır. Yaptığı işin niteliği ile, en az, elde ettiği gelir kadar ilgili olan yeni çalışan sınıfın, öz yönetim için bastıracağına ilişkin görüşüne ben de katılıyorum. Gorz ayrıca, üretim süreci üzerindeki denetimleri ile eski paralı sınıfa hizmet etmeleri arasındaki çelişkiyi de vurgulamaktadır; bu Gorz için Yeni Sınıf'ın yabancılaşmasının gerçekleştiği temel mekanizmadır. Onbirinci tezde ortaya koyduğum yabancılaşmaya ilişkin kendi yaklaşımım ise, yalnızca birinin, teknik ilgi alanlarının blokajı olarak nitelediğim şeyin Gorz'unki ile çakıştığı beş unsura dayanmaktadır. Gorz'un yaklaşımı ile çakışan diğer görüşler için Serge Mallet'nin *Essays on the New Working Class* (St. Luis, 1975) başlıklı kitabına bakabilirsiniz.

Braverman, iş gücünün giderek uzmanlığa dayalı hale geldiği, bu nedenle de eğitimli iş gücünün artık daha stratejik bir öneme kavuştuğu yolundaki görüşe şiddetle karşı çıkmaktadır. Ona göre, uzmanlaşmanın gelişmesi yeteneklerin tahrip edilmesi, sonuç olarak da iş gücü pazarındaki konumunun zayıflaması anlamına gelmektedir: Braverman, Yeni Sınıf'ın gelişmesinin, yalnızca artan teknik uzmanlaşmanın bir uzantısı olduğunu, "eski çalışan sınıf"tan farklı bir topluluk oluşturmadığını iddia etmektedir. Üst derecedeki iş

kategorilerinin ne ölçüde daha yüksek düzeyde yetenek gerektirdiği yanıtlanmamış bir soru olarak kalırken, teknik uzmanlaşmanın gelişiminin, ortalama yetenek gerektiren işlerin aynı kaldığını ya da düştüğünü halihazırda göstermediğini vurgulayan formel ve soyut bir argüman durumundadır. Gerçek uzmanlaşma toplam bilgi ve yeteneğin artırılmasını *sağlayabilmektedir*. Bazı uzmanlıklar, kişinin o uzmanlık dalında kazanmış olduğu bilgi ve yetenek bakımından durağan kalırken, diğerleri bilgi ve yeteneğin kümülatif olarak gelişmesine müsaade eder. Her halükârda Braverman'ın konumu, Yeni Sınıf'ın etki gücünün *işlevsel öneme* sahip olmasından kaynaklandığına ilişkin varsayımın bir eleştirisi niteliğindedir. Braverman'a göre, önemli yeteneklere sahip az sayıda işçi olmasından dolayı, kendi çıkarları ve değerleri doğrultusunda etkin bir biçimde baskı yapmak üzere stratejik olarak konumlanmış olanların sayısı da azdır.

Bununla birlikte, kendi adıma, Yeni Sınıf'ın (ya da herhangi bir sınıfın) nüfuzunun, bir etken olmasına karşılık, sadece işlevsel öneminden kaynaklandığını *kabul etmiyorum*. Sınıflararası rekabette, bir sınıfın nüfuzu, daima, rekabet ettiği öteki sınıfların gücünün artmasının ya da zayıflamasının bir işlevidir. Genel sınıf bağlamının dışında değerlendirilemez. Şu halde, Yeni Sınıf'ın işlevsel önemi öteki sınıflarınkinden ayrı olarak değerlendirilmemelidir. Bundan dolayı, Yeni Sınıf'taki artan uzmanlaşmanın etkileri değerlendirilirken, aynı zamanda *eski* paralı sınıfın değişen işlevsel önemi de gözönüne alınmalı ve bu sınıfın da, kendi üyelerini verimsiz kılan bir iş bölümü artışıyla karşı karşıya kalıp kalmadığı gözlemlenmelidir. İşlevsel önem argümanı iki yüzlü bir kılıçtır.

Söz konusu olan sosyo-ekonomik sistemin, *sistem olarak*, giderek gelişmesidir; bir bakıma, *bütün* parçala-

rın ötekilerine olan karşılıklı bağımlılığının artmasıdır. Gerçek toplumsal "sistemliliğin" büyümesi söz konusudur. Bu, sistemdeki bütün parçaların giderek öteki parçalara bağımlı hale geldiği, onları daha çok gözönüne almak zorunda olduğu ve her birinin, amaçlarına ulaşabilmek için ötekilerinin alanını daraltan bir güce sahip olduğu, dolayısıyla tümünün birden giderek artan yabancılaşmadan etkilenebileceği anlamına gelmektedir. Burada aynı zamanda, her sınıfın ne dereceye kadar *ötekiyle ilintili*, işlevsel açıdan bağımlı olduğu meselesi karşımıza çıkmaktadır. Bütün sınıfların, varoluş itibarıyla, sisteme *aynı derecede* bağımlı olduğu da varsayılamamalıdır. Eski paralı sınıf gibi, kimisi ileri kapitalizmin çöküşünden sonra ayakta kalamayabilir. Yeni Sınıf gibi, diğerleriyse belirgin bir biçimde, daha çok işlevsel özerkliğe ve kapitalizmden ayrı bir tarihsel geleceğe sahiptir. Yeni Sınıf sabredebilir. İşlevsel özerklik/işlevsel bağımlılık kavramının ve bunların iktidarla olan bağlantılarının sistematik olarak tartışıldığı A.W. Gouldner'm, "Reciprocity and Autonomy in Functional Theory," ed. L.Z. Gross, *Symposium on Sociological Theory* (New York, 1959) bakabilirsiniz. En temelde, Yeni Sınıf'ın nüfuzunun sadece işlevsel önemine bağlı olduğu düşünülmemelidir. Yeni Sınıf'ın nüfuzu işlevsel önemine *kısmen* (ama sadece kısmen) bağlıdır. Kısmen, eğitim gibi, ön koşulları toplumsal olarak belirlenen ayrıcalıklı bir göreve sahip olmasına; görece işlevsel özerkliğine; politik eylem yeteneğine; kendini ve başkalarını harekete geçirme kapasitesine; kendinin ve müttefiklerinin sayısına; güç istemine; ve, hayli kritik bir biçimde, rekabet ettiği *diğer sınıfların içinde bulunduğu duruma* bağlıdır. Bir sınıfın ardından diğerinin gelmesi, bir sınıf bir başka sınıfı yenilgiye uğrattığında değil, ancak *birinin diğerinin yerine geçmesiyle* mümkün olan bir şeydir. Sorun yalnız-

ca kimin muzaffer olduğu değil, mirasın kime kaldığıdır. Öyleyse, Yeni Sınıf'ın geleceği yalnızca "teknik önemliliği" meselesi değildir; bu, sınıf çatışmasına ilişkin "ekonomist" bir bakış açısıdır. Oysa yeni Sınıf'ın geleceği aynı zamanda, büyük ölçüde, politik yeteneklerine bağımlıdır. Bunun içindir ki tartışmayı "öncü örgüt" sorunsalına bağlı kıldım.

Tarihsel bir olgu olarak Yeni Sınıf üzerine yazılanların önemli bölümü, Sovyetler Birliği'nde gelişmekte olan rolü üzerinde yoğunlaşır. Bu yazın, Sovyet Devrimi'nin hemen başında, Polonya doğumlu bir Rus devrimcisi olan Waclaw Machajski'nin (1866-1926) çalışmasıyla başlamıştır. Bakunin'in Yeni Sınıf'a ilişkin skeptik bakış açısından etkilenmiş olan Machajski, sosyalizmin, bütün proletarya çıkışlarına rağmen, entelektüellerin ve teknik entelijensiyanın oluşturduğu, yükselmekte olan yeni bir orta sınıfın ideolojisi olduğunu savunur. Machajski'nin bazı yazıları V.F. Calverton'ın, *The Making of Society* (New York, 1937) isimli kitabında çevrilerek yayımlanmıştır. Machajski'nin Polonya bibliyografisi M. Nomad'ın *Rebels and Renegades* (New York, 1932) isimli kitabında bulunabilir. Benim kendi Machajski eleştirim ise A.W. Gouldner, "Prologue to a Theory of Revolutionary Intellectuals,"*Telos*, 26 (Kış 1975-76), başlıklı makalede bulunabilir, özellikle sf. 29 ve devamında. Machajski, Harold D. Lasswell'in etkileyici politik yazılarında önemli bir etkiye sahiptir.

SSCB'deki Yeni Sınıf'a ilişkin daha sonraki tartışma yoğun bir biçimde Leon Trotsky'nin çalışmalarında geliştirilmiştir, *Stalinism and Bolshevism* (New York, 1937) ve *The Revolution Betrayed* (New York, 1937). Öyle görünüyor ki, Nicolai Bukharin'in SSCB'deki Yeni Sınıf'a ilişkin duyduğu merak çok daha önce ortaya çıkmıştı. Bkz., Stephen F. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Re-*

volution (New York, 1937), sf. 142 ve devamı. Karşılaştırınız, Charles Bettleheim *Les Luttes de Classes en USSR, Deuxième Periode,* 1922-1930 (Paris, 1976). Aynı zamanda bkz., Tony Cliff, *State Capitalism in Russia* (Londra, 1974); M.Yvon, *What Has Become of the Russian Revolution?* (New York, 1937); Peter Meyer, "The Soviet Union, a Class Society?" *Politics* (Mart-Nisan 1944); Adam Kaufman, "Who Are the Rulers in Russia?' *Dissent*(İlkbahar 1954); Milovan Djilas, *The New Class* (New York, 1957). Louis Althusser, doğrulayıcı pek fazla görüş ileri sürmeksizin, Stalinizm'in Yeni Sınıf'a karşı girişilen beceriksizce bir saldırı olarak anlaşılabileceğini savunmuştur. Bkz., Louis Althusser, *Essays in Self Criticism* (Londra, 1976). Sovyet entelijensiyasının yeniden üretiminde yüksek öğrenimin kullanımına ilişkin en iyi araştırmalardan biri Richard Dobson'ın "Social Status and Inequality of Access to Higher Education in the USSR "başlıklı yazısıdır. SSCB'deki entelijensiya ile ileri kapitalist Batı toplumları arasındaki en çarpıcı *karşılaştırmalı* analiz Frank Parkin'e aittir. Parkin analizinde şu sonuca varmaktadır:" Sosyalist toplumda, toplumsal düzeyde ortaya çıkan başlıca çelişkiler bir taraftan parti ile devlet bürokrasisi, öte taraftan da parti ile entelijensiya arasındadır."

Parkin, Batı'daki entelijensiyanın, Doğu'dakiler gibi kesin çizgilerle tanımlanmış muhaliflerle karşı karşıya kalmamasının, onun uzlaşmaya daha eğilimli olmasına yol açtığı şeklinde zekice bir gözlemde bulunmuştur. Bkz., Frank Parkin, "System Contradiction and Political Education", T.R. Burns ve W.Buckley, *Power and Control: Social Structures and Their Transformation* (Beverly Hills, 1976). Aynı zamanda bkz., F. Parkin, *Class Inequality and Political Order* (Londra, 1971). Parkin'e yönelik bir eleştiri için, Burns ve Buckley'nin kitabındaki bir sonraki makaleye, Russell Hardin'in "Stability

of Statist Regimes"e bakabilirsiniz. Öteki Doğu Avrupa ülkeleri entelijensiyasına ilişkin analiz ve veriler için, T.A. Daylis, "The New Economic System: The Role of the Technocrats in the DDR", *Survey* (LXI, 1966); Radovan Richta, *Civilization at the Crossroads: Social and Human Implications of the Scientific and Technological Revolution* (Prag, 1967); Ota Sik, *Plan and Market Under Socialism* (Prag, 1966). Anthony Giddens'ın, *The Class Structure of the Advanced Societies* (Londra 1973), kitabında da Doğu Avrupa entelijensiyası üzerine birçok sorgulayıcı düşünce bulunmaktadır. Sovyet entelijensiyası üzerine başvurulabilecek öteki araştırmalar: Albert Parry, *The New Class Divided* (New York, 1966); G. Churchward, *The Soviet Intelligentsia* (Londra, 1973); Serge Mallet, "Bureaucracy and Technocracy in Socialist Countries, *"Socialist Revolution* (Mayıs- Haziran 1970).

Yeni Sınıf üzerine yazılıp çizilenler kuşkusuz oldukça fazladır, dolayısıyla burada kısaca geçmekten başka yapılabilecek bir şey yok. Birleşik Devletler'de bu yazına önemli katkıda bulunan kişiler, C. Wright Mills, Edward Shils, S.M. Lipset, Stanley Aronowitz ve David Bazelon zaten bilinmektedir. Konuya ilişkin ilk ilgimi çeken, sonradan unutulmuş eski bir çalışma oldu: Lewis Corey, *The Crisis of Middle Class* (New York, 1935).

Fransızların bu konuya ilişkin katkıları oldukça önemlidir. Daha önce sözü edilen araştırmalardan başka, en provokatif olanı, Pierre Bourdieu'nün, *Reproduction in Education, Society and Culture* (Beverly. Hills, 1977), başlıklı kitabıdır; aynı zamanda bkz., Alain Touraine, *Post Industrial Society*(New York, 1971), ve *La conscience ouvrière* (Paris 1966). Konuları birbirine bağlantılı olan, Cornelis Castoriardis, *La société bureaucratique* (Paris, 1973) ile Claude Lefort'un, *Eléments d'une*

Critique de la bureaucratic (Geneva, 1971) başlıklı kitaplarına da bakılmalıdır. Bunlar sadece konuyla ilgili Fransız araştırmalarının günümüze en yakın olanlarıdır. Daha önceki tarihlere ait olanlar arasında Julien Benda, *La trahison des clercs*(Paris, 1927); Louis Bodin, *Les Intellectuels* (Paris, 1962); Pierre Naville, *Les Intellectuels et la revolution* (Paris, 1927); Paul Nizan, *Les Chiens de garde* (Paris, 1932); Pierre Belleville, *Une nouvelle classe ouvrière* (Paris, 1963) bulunmaktadır.

Modern dönemin sömürücü habis ruhları olarak, entelektüellere ve özellikle sosyologlara yönelik sıradışı bir polemik için bkz., Helmut Schelsky, *Die Arbeit tun die Anderen: Klassenkampf und Priesterherrschaft der Intellectuellen* (Opladen, 1975). Schelsky, (entelektüellerin "kötü" ve zayıf olduğunu düşünen Noam Chomsky'den farklı olarak) entelektüellerin kötü ve *güçlü* olduğunu düşünmesi açısından ilginçtir.

Irving Kristol'un konumu analitik açıdan Schelsky'ninkine benzerdir. Kristol de, Yeni Sınıf'ı, özellikle "serbest piyasaya" karşı muhalif tutumuyla ve planlı ekonomiye yönelik eğilimiyle, güçlü ve kötü bir sınıf olarak görmektedir. Bu bakımdan Kristol, Yeni Sınıf'ın "medya ve eğitim sistemi olduğunu" ve "teknolojik, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak, bu topluluğun müthiş derecede nüfuz kazandığını" ileri sürer. Yeni Sınıf'ın, geleneksel olarak ikna ve eğitim yoluyla güç elde etmeye çalışmakla birlikte, artık kendilerini, "insanlara ne yapmalarını gerektiğini söylemelerine olanak tanıyan yasama yoluyla..." kabul ettirmeye uğraştığını ve "amaçlarına ulaşabilmek için özgürlüklerini feda etmeye istekli olduklarını" savunmaktadır. Kristol'un konumu Yeni Sınıf'ın *özel* sektördeki büyüyen gücüne ilişkin tartışmanın bir kenara atılmasını getirmektedir. Bu bakımdan Yeni Sınıf sadece kamu sektörüne ait bir olguymuş gibi yanlış bir

izlenim yaratmaktadır. Kristol aynı zamanda, özel sektörün egemen unsurlarının, en büyük ortaklıkların, Yeni Sınıf tarafından yıkıldığını ileri sürdüğü "serbest piyasayı" çökertmeye uğraşan, tekelci eğilimlere sahip olduğu gerçeğiyle yüz yüze gelmekten kaçınmaktadır. Kristol, devlet kapitalizmi özel sektörün istemlerine ve çıkarlarına rağmen büyüyormuş gibi bir tutum takınmaktadır. Aslında, Savunma Bakanlığı'nı özel sektör için başlıca piyasa olarak kullanmanın yanı sıra, kendi çıkarlarını koruması ve endüstrinin giderek bağımlı bir hale geldiği R&D'a (Araştırma ve Gelişme) destek vermesi için hükümeti önayak olması yolunda asıl kışkırtan, özel sektörün kendisidir. Bu açıdan Kristol, iş dünyasının hükümete karşı saldırgan bir tutum takınmaması ve, aslında, "bazı politikacıların onlara kötü isimler taktıklarında bile alınmaması" karşısında şaşırmış gibi görünmektedir. Kristol'un serbest piyasa sistemini Yeni Sınıf tarafından yapılan baskınlardan korumayı hedefleyen çalışması *Exxon*'da yayımlanmamış olsaydı, daha inandırıcı olabilirdi, (*Exxon*, USA [3. sayı, 1975). Karşılaştırınız, Irving Kristol, *Two Cheers for Capitalism* (New York, 1978).

Bu denemeye ilişkin, benim son çalışmalarından biri ise: Alvin W. Gouldner, *The Dialectic of Ideology and Technology* (New York, 1976) ile "Prologue to a Theory of Revolutionary Intellectuals," *Telos* (Kış 1975-76).

1. Amacım, modern entelektüellerin, din adamlarının adeta laik karşıtları olduğunu ileri sürmek değil. Aslında, benim vurgulamak istediğim (entelektüelleri, misyonunu yerine getirememiş rahipler olarak gören Edward Shils'den farklı olarak) ikisinin arasında bir sürekliliğin söz konusu olmadığıdır.

2. Bu tartışmaya, *"Dialectic of Ideology and Technology"* adlı kitabımın 2. bölümünde, özellikle 42. sayfada daha geniş bir şekilde yer verilmiştir.

3. Kuşkusuz, bazıları bunun "sahte bilinç" olduğunda ısrar edeceklerdir. Ancak bu, asıl önemli olan noktanın gözden kaçırılmasına yol açacaktır. Benim burada ilgilendiğim husus, toplumsal rollerini kendilerinin nasıl tanımladığıdır. Çünkü bu tanım, kendilerine düşen rolü ne şekilde gerçekleştirdiklerini doğrudan etkilemektedir. W.I. Thomas'ın ve Florian Znaniecki'nin uzun zaman önce (ve doğru bir şekilde) belirttiği gibi, gerçek olarak tanımlanan bir şey, doğurduğu sonuçlar açısından gerçektir. Dahası, bu öğretmenlerin çoğunun "işvereni" konumundaki devletin kendisi, öğretmenlerin öğrencilerin ebeveynlerinden çok, öğrencilerle kendi arasındaki bağı sağlamlaştırmaları üzerinde durmaktadır.

4. Bkz., Basil Bernstein, *Class, Codes and Control*, vol. 1, *Theoretical Studies Towards a Sociology Language* (Londra, 1971), vol. 2, *Applied Studies Towards a Sociology of Language* (Londra, 1973), vol. 3, *Towards a Theory of Educational Transmission* (Londra, 1975). Bernstein'in kuramı burada Dell Hymes ve William Labov'un çalışmasmdan yararlanılarak, eleştirel bir biçimde kullanılmaktadır. Benim Bernstein'a yönelttiğim eleştiri,

en azından örtük olarak, Ondördüncü Tez'in tartışıldığı bölümde yer almaktadır.

Bu, eleştiri *Dialectic of Ideology and Technology*'de (sf. 58-66) daha da geliştirilmiştir. Labov, Bernstein'ı kesin bir dille eleştirmekle birlikte, aynı zamanda kendisi de genelde kendini gözleyen söylev ve söylev *düşünümselliğinin* genel önemi üzerinde durmakta (örneğin, sadece özenli telaffuz üzerinde değil) ve dolayısıyla, düşünümselliğin incelmiş dilsel varyantın ayırtedici bir özelliği olduğunu ileri süren ve onu, sınırlı dilsel varyanttan ayıran Bernstein'a yakın bir yaklaşım sergilemektedir. Bkz., William Labov, *Sociolinguistic Patterns* (Philadelphia, 1972), sf. 208.

5. Örneğin: "Komünistler görüşlerini ve amaçlarını saklamaya tenezzül etmezler. Açıkça dile getirirler... " (*Komünist Manifesto*, Chicago, 1888) Engels tarafından gözden geçirilen İngilizce basımı, sf. 58).

6. Bkz., E. Hobsbawn, *Primitive Rebels* (Manchester, 1959), sf. 167 ve devamı.

7. Gizli bir doktrin, sadece örgüt elitin tekelinde olduğundan, kişiler ancak örgüte girdikten ve örgütün kesin üyesi olma konumuna geldikten sonra açıklanırdı. Bu bakımdan gizli bir doktrin, hiçbir zaman, ilk başta örgüte katılmak için *harekete geçirici* bir etken olmamıştır.

8. Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı kitabı ilk olarak 1902'de yayımlanmıştır.

9. Buradaki analizimi, Charles Osgood ve çalışma arkadaşlarının yol gösterici çalışmasında yer alan, toplumsal nesnelerdeki ortak anlam boyutları analizine dayandırmaktayım. Osgood ve arkadaşlarının araştırmaları sürekli üç boyutun bulunduğunu göstermiştir; iyilik/ kötülük, güçsüzlük/ güçlülük, ve aktiflik/pasiflik. *Coming Crisis*'ta, kültürel olarak izin verilen ve verilmeyen toplumsal dünyalardan söz ederek, ve

üçüncü boyutu, atfedilen iyilik/kötülük ile güçsüzlük/güçlülük arasındaki uyumsuzluk açısından tanımlayarak ilk iki boyut için bir *denge* durumu önerdim. "Normalleştirme", yasaklanmış bir dünyanın, sözgelimi uyumsuzluğun giderilmesiyle, izin verilen bir dünyaymış gibi görülebilmesi arzusudur. Bkz., A.W. Gouldner, *The Coming Crisis of Western Sociology* (New York, 1970), özellikle sf. 484-88. Osgood'un ilk araştırmaları için bkz.; Charles E. Osgood, George Suci ve Percy Tannenbaum, *The Measurement of Meaning* (Urbana, 1975),

10. *The New Industrial State.*

11. *The Coming of Post-Industrial Society.*

12. *The Modern Corporation and Private Property.*

13. "Daha çok bilenin, daha az bileni egemenliği altına alacağı çok açıktır; "M.Bakouinine, *Oeuvres*, vol.5 (Paris,, 1911), sf. 106.

14. Machajski'nin yazıları için yukarıdaki kaynağa bkz., sf. 99.

15. Talcott Parsons, *The Social System* (Glencoe, 1951), 10.bölüm; *Essays in Sociological Theory* (Glencoe, [1954], 18. bölüm; "The Professions, *"International Encyclopedia of Social Sciences)* (New York, 1968).

16. Chomsky'nin bu konudaki görüşü çeşitli yazılarında yer almış olmakla birlikte, burada onun 9 Ekim 1977'de Leiden'de, Huizinga üzerine vermiş olduğu, "Intellectuals and the State" başlıklı konferansında dile getirdiği en son görüşlerini esas alacağım. Alıntılar el yazması bir kopyadan yapılmaktadır. N.Chomsky, *American Power and the New Mandarins* (New York, 1969).

17. Maurice Zeitlin, "Corporate Ownership and Control: The Large Corporations and the Capitalist Class," *American Journal of Sociology* (Mart, 1974), sf.1073-1119.

18. Açıktır ki, Manifesto "sınıf" terimini kapitalist toplumda katman niteliğinde olanlar için kullanmaz. Yeni Sınıf'ın, genelde bir takım önemli (*ortak*) özelliklere sahip olup olmadığı sorusundan başka, "gerçekten" bir sınıf olup olmadığını sormak (metafizik değil) safiyane bir sorudur. Benim, Yeni Sınıf'ın *ortak* özellikleri sorusuna ilişkin tutumum altıncı tezde tartışılmaktadır.

19. Bu tez Alvin W.Gouldner'in "Stalinism: A Study of Internal Colonialism "makalesinde geliştirilmiştir. *Telos* (Kış 1977-78). sf. 5-48. Bu tezin dayandırıldığı "[Rus] devrimine ilişkin sürecin asıl itici gücü sanayi işçileri değil, köylülerdi," argümanı için bkz., John L.H. Reep, *The Russian Revolution* (New York, 1977).

20. Bkz, J.Kelley ve H.S. Klein, "Revolution and the Rebirth of Inequality?" *American Journal of Sociology* (Temmuz 1977). Bir devrimden sonra, daha fazla "insan sermayesi" olanların sahip olduğu avantajlara ilişkin ilginç bir tartışma. Tartışmada ileri sürülen şudur: Eğitimdeki, hünerlerdeki, dildeki, kabiliyetteki ya da insan sermayesinin diğer biçimlerindeki farklılıklar devam ettiği takdirde, bu eninde sonunda (buna karşılık, çok daha yavaş bir biçimde) eşitsizliğe yol açacak, öte yandan çocuklar ebeveynlerinden ayrı yetiştirilmedikçe de, sahip olan avantajların miras yoluyla bir sonraki kuşağa aktarılması gibi bir durum ortaya çıkacaktır" (sf. 97).

21. Meksika devrimi, entelektüellerin öncü rolünü oynamadığı başarılı bir devrim olduğu ileri sürülerek, çoğunlukla aykırı bir örnek olarak gösterilir. Bununla birlikte, Meksika devrimini, eğitim sistemini düzeltme, grevleri yasallaştırma ve toprakları yeniden dağıtma yönündeki çabalarıyla, aslında bir *burjuva* devrimi olarak değerlendirmek yerinde olur. Toplanan yerel köylü orduları, çoğunlukla, öncü örgütler aracılığıyla

hareketin ideolojisini oluşturan entelektüellerin bütün ülke düzeyinde sağladıkları biçimde bir bütünlükten yoksundu. Herşeye rağmen Meksika devrimi, bizim formülasyonumuzun atıfta bulunmayı amaçladığı türde bir devrim olmasa da, entelektüellerin ve entelijensiyanın oldukça yüksek bir oranda devrime katılmış olduğu açıktır. Şüphesiz "öncü" olarak tanımlanan kişilerin çoğu entelektüeldi. Bkz., James D. Crockcroft, *Intellectual Precursors of the Mexican Revulution* (Austin, 1968). Yine, 1916-1917 Ulusal Kurucu Meclis'i, ağırlıklı olarak, üniversite öğrenimi görmüş olan kişilerden oluşuyordu. Şu halde, Meksika devrimi *hariç bırakıldığı* takdirde, devlet *gücünün* ele geçirilmesiyle ve *yirminci yüzyılda esaslı bir mülkiyet transferiyle* sonuçlanan belli başlı bütün sınıf mücadelelerinde, entelektüellerin ve entelijensiyanın egemen olduğu bir politik koalisyonun zafere ulaştığı görülmektedir.

22. Zeitlin, "Corporate Ownership and Control", *American Journal of Sociology* (Mart 1974), sf. 1073-1107.

23. Barbara Ehrenreich, "Who Owns America?" *Seven Days* (Şubat 24, 1968) sf. 29.

24. Bkz., Christopher Lasch, *Haven in a Heartless World:The Family Besieged* (New York, 1977). Lasch, çeşitli "yardım" mesleklerinin aile üzerinde giderek artan etkisini açıkça göstermektedir. Ancak hiçbir doğrulama girişiminde bulunmaksızın bunların, temelde kapitalizmin ve onun *eski* sınıfının hizmetinde olduğunu ileri sürmektedir. Eğer böyleyse, eski sınıfın bileşik vergi faturalarını ödemekten niçin hoşlanmadığı merak konusudur.

25. Cornelis Disco'nun mektubundan, 21 Kasım, 1977.

26. Dördüncü Tezin 1. ve 2. bölümleri, Ehrenreich'ların, Tablo-1 için alıntı yapılan makalesinden uyarlanmıştır.

27. Charles Kadushin ve diğerleri, "Relations Between Elite American Intellectuals and Men of Power", Amerika Sosyoloji Birliği'nin 1973 yılı toplantılarında sunulan araştırma.

28. Eski sınıfın üniversitelerin ve yüksek okulların yasal denetim merkezlerinde süregelen egemenliği David N. Smith'in, *Who Rules the Universities: An Essay in Class Analysis* (New York, 1974) adlı kitabmda belgelerle ortaya konmuştur. Mütevelli heyetlerinin bileşimine ilişkin çeşitli araştırmaların bir özeti için, bkz., özellikle, 2. bölüm. Bu bölümde, Troy Duster'm verileri, mütevelli heyetlerinin, üniversitelerin bir işletme gibi yönetilmesi gerektiğine inansalar da, akademik özgürlüğe izin vermeye gönülsüz olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, başka bir veri de, özel üniversitelerdeki mütevelli heyetlerinin, akademik özgürlüğü sınırlamaya, kamusal üniversitedekilerden daha az eğilimli olduklarını göstermiştir. Üniversitelerin ve yüksek okulların hükümetlerden zatece aldıkları fonlar aldıkça, eski sınıfın üzerlerindeki nüfuzu zayıflamaktadır. Bu, özel okullarda hükümetin R&D (Araştırma ve Gelişme) fonları için araştırma yatırımı yapmasıyla ya da kamusal okulların artmasıyla gerçekleşebilir. Bu bakımdan, yüksek öğrenimdeki *özel* kurumlar için yapılan harcamalar 1920'de 100.300.000 dolar iken, 1960'ta 2.634.000.000 dolara ve 1977'de de 31.900.000.000 dolara çıkmıştır. Bununla birlikte *kamusal* yüksek öğrenim için ayrılan ödenek 1920'de 115.600.000 iken, 1960'ta 3.596.000.000 dolara, 1977'de ise 68.100.000.000 dolara çıkmıştır (*Statistical Abstract of the United States*, 1977; ve Fritz Machlup, *The Production and Distribution of Knowledge* [Princeton 1962], sf.79). Yüksek öğrenimdeki özel kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısı 1900'da 147.000 iken 1960'ta 1.540.000'e yükselmiştir; yüksek öğrenimdeki kamu kurumlarında öğrenim gö-

ren öğrenci sayısı ise 1900'de 91.000 iken 1960'ta 2.210.000'e yükselmiştir (Machlup, aynı yerde, sf. 88). 1960'ta üniversiteler ve yüksek okullar için yapılan toplam R&D yatırımının 405.000.000 doları federal fonlardan, 40.000.000 doları ise sanayiden elde edilmiştir; 1977'e doğru üniversite ve yüksek okullara destek veren federal R&D fonlarının 2.2634.000.000 dolara çıkacağı, sanayi tarafından ayrılacak ödeneğin ise 134.000.000 dolarda kalacağı tahmin edilmektedir. (*Statistical Abstract of the United States*, 1977, sf.612). Üniversitelere ve yüksek okullara ayrılan hükümet fonlarının miktarı artıkça, üniversite politikası, mütevelli heyeti tarafından yönlendirilmekten çok, politik bir mesele haline gelmektedir. Şu halde okulları denetim altında bulunduranlar, eski sınıfın nüfuz alanına daha az girmekte kamusal etkiye ve baskıya daha dolaysız bir şekilde açık olmaktadırlar.

29. Genişletilmiş olarak, bkz., A.W. Gouldner, *The Dialectic of Ideology and Technology*, özellikle sf. 271-73.

30. Bkz., James O' Connor, *Corporations and the State* (New York, 1974), sf. 126-128.

31. Profesyonelliğin *sadece* bir ideoloji olduğunu söylemek istemiyorum. Eliot Freidson, mesleklere (ve konularına) açıklık getirmek amacıyla yerinde bir gayretle, hizmetin ve becerinin (ki bunları birbirine *karıştırmam*) mesleklerin ayırt edici özellikleri olmadığını, bunların "bireysel ve kolektif mesleki davranışın ampirik özellikleri olarak alınmalarındansa bir ideolojinin unsurları olarak ele alınmalarının daha yararlı olabileceğini" ileri sürmektedir. Bu ideolojinin, mesleklerin kendi çalışmaları ve çalışma koşulları üzerinde denetimi ellerine geçirmeye ve bunu sürdürmeye çabaladıkları sürecin önemli bir unsuru olduğu söylenebilir (Eliot Freidson, "The Futures of Professionalisation," in M.Starey, *Health and the Division of Labor*

[Londra, 1977], sf. 32-33). Chicago ile Harvard-Columbia'nın meslekler araştırmasına yaklaşımı arasındaki farklılıkların ortaya konulduğu ilk çalışma için, bkz., A.W.Gouldner. *For Sociology* (Harmondsworth, 1975), sf. 17. Chicago yaklaşımı, çalışmanın ve mesleklere ilişkin lonca politikasının tutumunun biçimlenmesinde yeteneğin, becerinin ve bilginin etkisinin asgari düzeyde olduğunu savunmaktadır. Ve bunların sonuçta, derece ya da tür olarak diğer meslekllerden farklı olmadığını ileri sürmektedir. İleri eğitim burada, yeteneğin ve bilginin aktarımı olarak değil de, ayrıcalığı *meşru kılan* bir unsur, mesleklerin ve gelirlerin dağıtılmasındaki teknikler olarak görülür. Bu bakımdan yetenek, bilgi ve eğitim, meslekler tarafından, bütün uğraşılar için istendiği öne sürülen ayrıcalıkların ve özerkliğin genişletilmesinin yolları olarak görülür. İki itiraz:(1) üstün yeteneğe yönelik talep oldukça *biliniyor*, ancak bu, böylesi üstün yeteneklerin bulunmadığını göstermiyor. (2) Bütün faaliyet alanları özerklik elde etmeye çabaladığı halde, niçin bazıları ona diğerlerinden daha fazla sahip olabiliyor? Yetenek ve bilgi nitelikli işler olmaları *birinci* faktör. Özerkliğin kazanılmasının, onu elde etmeye çalışan kişilerin *sadece* özel yeteneklerine bağlı olmadığı varsayılırsa, değer kazanan yeteneklerin de kamusal gücün ve nüfuzun temelini oluşturan önemli bir faktör olduğu görülür. Mesleki taleplerin ideolojik boyutları üzerinde önemli durulmalıdır; ancak bunun, özel yeteneğin ve bilginin bazı uğraşların temeli olarak tanınmasını dışlamaması gerekir. Yetenek/bilgiye ilişkin taleplerle kolektif çıkar uğruna fedakarlık yapılmasına ilişkin talepler arasında da bir ayrım olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda fedakarlığa ilişkin bir talebin olmamasının *zorunlu olarak* ilkinin de olmamasını getirdiği şeklindeki bir düşünceye katılmadığımı belirteyim. Bununla ilgi-

li diğer kaynaklar için, bkz., Eliot Freidson, *Doctoring Together* (New York, 1975), ve E. Freidson, *Professionel Dominance* (New York, 1970); E.C. Hughes, *The Sociological Eye*, 3 cilt, (Chicago, 1971); W.J. Goode, "Encroachment, Charlatanism and Emerging Profession, *"American Sociological Review* (Aralık, 1960); ve Robert R. Merton, "Some Thoughts on the Professions in American Society, "Brown University Papers, XXX VII, 1960.

32. "İnsan sermayesi" kavramının güncel bir şekilde tartışılmaya başlanması, büyük ölçüde Theodore Schultz'un 1960'ta Amerika Ekonomi Birliği'nde yapmış olduğu bir konuşma ile başlamıştır. Bkz., "Investment in Human Capital", *"American Economic Review* (Mart 1961), aynı zamanda *Encyclopedia of the Social Sciences*'ta (New York, 1968) insan sermayesi üzerine yazdığı makale, 2. cilt. Schultz'un konumunun getirdiği en temel zorluk, yüksek öğrenim görmüş olan kişinin daha yüksek gelir elde etmesinin, basitçe daha çok eğitim almış olanın daha yüksek bir verimlilikle çalışmasının bir sonucu olduğu şeklindeki bir düşünceyi kolaylıkla öne sürmesinde yatmaktadır. Bu varsayımı, 31. nottaki tartışmada belirtmiş olduğum nedenlerden dolayı paylaşmıyorum. Bu görüşün en önemli eleştirmenlerinden biri (üstü kapalı da olsa) Randall Collins'tir, "Functional and Conflict Theories of Educational Stratification", J. Karabel ve A.H. Halsey'nin derlediği, *Power and Ideology in Education* (New York, 1977). Collins, öğrenimin giderek gerekli bir hale gelmesinin, öncelikle mesleki zorunluluklardan ya da eğitim yoluyla aktarılan yeteneklerden kaynaklanmadığını ileri sürmektedir. Collins daha iyi eğitim görmüş kimi çalışanların, daha az eğitim görmüş olan kişilerden daha verimli olmadığını gösteren araştırmalardan örnekler vermiştir. Collins'e göre okulların baş-

lıca aktivitesi, statü kültürlerini öğreterek, kişileri statü gruplarına girebilecekleri ve bir takım ayrıcalıklar elde edebilecekleri biçimde toplumsallaştırmaktır. Collins, bununla birlikte, "tıp, mühendislik, bilimsel ya da akademik araştırma, öğretmenlik ve hukuk gibi spesifik meslek eğitiminin, mesleki açıdan uygun olabileceğini ve bir temel oluşturabileceğini" kabullenmektedir (sf. 1006). Bunlar, kuşkusuz Yeni Sınıf için merkezi konumda bulunan meslekler arasmdadır. Collins'in titiz çalışması ve Freidson'un mesleklere ilişkin çarpıcı analizi arasında, Freidson meslekleri daha "radikal" bir biçimde eleştirse de, önemli benzeşmeler bulunmaktadır. Her ikisi de özel yeteneklerin, tekniklerin ya da ileri eğitim bilginin varoluşunu ve önemini sorgulamaktadır. Collins'in reddetmesine rağmen, analizinin asıl merkezi itici gücü, yeteneğin ve *teknik* bilginin gerçekten yüksek öğrenimle kazanılıp kazanılmadığının ya da gerekli olup olmadığının sorgulanmasıdır. *Genelleştirilmiş* bir "çatışma kuramı" çerçevesinde ifade edildiği üzere, öğrenime ilişkin gereklilik, mesleki bir zorunluluk olmaktan çok, "çıkarlarını gözetebilecek güce sahip grupların bu çıkarları yansıtması olarak ileri sürülmektedir. Öğrenime ilişkin gereklilikler zenginlik, prestij ve güç için birbiriyle kıyasıya bir mücadeleye giren belirli statü gruplarının çıkarlarını genişletmelerinin bir yolu olarak görülmektedir. Grup içinde bütünlüğün ve dayanışmanın sağlanması, statü gruplarının kendileri için (kuruluşlar içindeki mücadeleleri yoluyla) özel ayrıcalıklar elde edebilme becerileri açısından önemli bir faktördür. Statü grupları, dayanışmanın ve bütünlüğün sağlandığı kültürleri, okullar aracılığıyla almaktadır. Radikal bir görecelilik açısından, aslında statü gruplarından hiçbirinin, kolektif çıkarlara ötekilerden daha fazla katkıda bulunmadığı *düşünülmekle birlikte*, hepsinin aynı derecede bencil ol-

duğu görülmektedir; bu tutum, grubun özel ayrıcalık elde edebilmek için verdiği mücadeleyi daha da şiddetlendiren bir ideoloji olarak görülebilir. Kısacası, Collins'in kuramında "evrensel sınıf" *yoktur*. Demonik bir Durkheimvaricilikle, bütün statü gruplarının aynı derecede kötü olduğu düşünülmektedir. Bu aynı zamanda, bir çatışma durumunun ancak savaşla çözümlenebileceğine inanan Weber'in kötümserliğini de akla getirmektedir. Bununla birlikte, Collins'in kuramında, eski proletaryayı "evrensel sınıf" olarak değerlendiren Marksist mitleştirmeden kaçınan, canlılık getirici bir realizm bulunmaktadır. Benim bu kitabın başında yer alan giriş yazımında açıkça gösterdiği gibi, Yeni Sınıf'ın ahlaki açıdan belirsiz tarihsel olarak geçici, ancak yine de "evrensel bir sınıf" olduğu görüşünü destekleyerek, Collins'in genelleştirilmiş çatışma kuramındaki nihilizmi reddediyorum. Bunun nedenlerini 14. tezin birinci bölümünde belirtmiş bulunmaktayım. Collins'in, eğitimin bir meşruiyet kazanma aracı olduğuna ilişkin görüşlerinin geliştirildiği en son tartışma için, bkz., John W. Mayer, "The Effect Of Education as an Institution," *American Journal of Sociology* (Temmuz 1977). İnsan sermayesine ilişkin görüşlerimde etkili olan temel bir kaynak Irving Fisher'in, *(The Nature of Capital and Income* (New York, 1927) adlı kitabıdır.

33. Collins'in geliştirdiği biçimiyle eğitim eleştirisi, bu sınırlı kurumsal sektörün bir eleştirisi olarak kalabilir ya da benim burada önerdiğim gibi, çeşitli biçimlerdeki sermayenin genel bir eleştirisi olarak geliştirilebilir.

34. Teknolojinin, sadece üretkenliği geliştiren bir araç olmasından çok, idari denetimin genişletilmesine ilişkin bir araç olduğu üzerine tartışma için, bkz., A.W. Gouldner, *Wildcat Strike* (Yellow Springs, 1954), özellikle sf. 86.

35. Örneğin bkz., ed., Gertrude Lenzer, *Auguste Comte and Positivism, The Essential Writings* (New York, 1975), sf. 399; ve Ronald Fletcher, *Crisis of Industrial Civilization* (Londra, 1974), özellikle ek bölümü, sf. 246 ve devamı.

36. Bkz., Schultz, "Investment in Human Capital"; Schultz'un eğitime yapılan yatırımla ilgili getiri oranlarına ilişkin yaptığı hesabın eleştirel bir değerlendirmesi için bkz., Fritz Machlup, *The Production and Distribution of Knowledge*, sf. 114.

37. Marx, normalde, emek üzerinde "salt" emek olarak yoğunlaşmaya meyilliydi. Bu sadece analitik açıdan kolaylık olsun diye değil, aynı zamanda kapitalizmdeki emeğin "amaçlarının" kendine ait olmamasından, yani rotayı çizen kültürün başka bir yerde, idarenin yetkisinde olmasından dolayıydı; Marx, yetenek ve bilgi gibi kültüre ilişkin araçların ise, emeğin payının büyümesi ve teknolojinin gelişmesiyle, işçiden kapitalist idarenin zilliyetine geçmiş olduğunu vurguluyordu. Marx'ın, işçileri, çalışmanın amaçlarını belirlemeyen ve daha önce sahip oldukları yetenekleri giderek yitiren kişiler olarak görmesinden, emeğin *kültürsüzleştirildiğine* ilişkin örtük bir varsayıma sahip olduğu çıkartılabilir. Marx şunları söyler: "Bu fırsatta şunu söylemek zorundayım, farklı kalitedeki işçi gücü üretim maliyetleri farklılaştıkça, farklı zanaatlardaki işçi gücü değerleri de farklılaşmak zorundadır." Marx'ın bundan çıkardığı sonuç çarpıcıdır: "Bu bakımdan *ücretlerin eşitliği* için kopartılan yaygara bir hatadan kaynaklanan, asla gerçekleşmeyecek olan beyhude bir istektir.... Ücret sistemi temelinde, *eşit hatta adil gelir* için çıkartılan gürültü, köle sistemi temelinde *özgürlük* için yükselen seslerin aynısıdır. "(Karl Marx, *Value, Price and Profit* [New York, 1935], sf. 39).

38. Bu bölümde Basil Bernstein'ın görüşlerinden

yararlanılmış ve onun üzerinde yeniden çeşitli çalışmalar yaptığı" incelmiş ve sınırlı dilsel kodlarının" eleştirel bir biçimde ele alınması üzerine kurulmuştur. Bu tartışma J.J. Gumperz ve D. Hymes'in, *Directions in Sociolinguistics* (New York, 1972) isimli kitabında yayımlanmıştır. Bunun üzerine yapılan son bir çalışma Bernstein'ın "Social Class, Language and Socialization," adlı makalesinde bulunabilir, bkz., ed., T.A. Sebeok, *Current Trends in Linguistics* (The Hague 1974). Tam bibliyografi ve diğer detaylar için bkz., 4. not.

39. Karşılaştırınız, Peter McHugh, "A Common - Sense Perception of Deviance," ed. H.P. Dreitzel, *Recent Sociology, No:2* (Londra, 1970), sf. 165. İyi konuşmanın "ciddi" konuşma olduğuna ilişkin, bkz., David Silverman, "Speaking Seriously," *Theory and Society* (İlkbahar, 1974).

40. Bernstein'ın ve Shils'in entelektüellerin kültürü üzerine yaptıkları çalışmalar önemli ölçüde birbirine benzer özellikler taşımaktadır. Ne var, ki bunlar kolaylıkla ayırt edilemez. Çünkü Shils doğrudan, entelektüellerin kültüründen bahsederken, Bernstein'ın "incelmiş kodu", özellikle entelektüeller üzerinde yoğunlaşmayan, bir sosyolinguistik çerçeve içinde biçimlenmiştir; ancak bunun, toplumsal katmanlar arasında rastgele dağılmadığı ve entelektüellerin özgün ideolojisi olduğu sonucuna varıldıktan sonra, Shils'in çalışmasıyla benzer özellikler taşıdığı görülebilir. Bernstein'ınki, Shils'in daha geleneksel nitelikli kültürel analizinin, özellikle dilsel açıdan bir tercümesidir. Her ikisi de "klasiszm"i çıkış noktası olarak alır. Bu, Shils'in, Romantizm'e yönelik, kibirli Goethevari tutumunda da oldukça belirgindir; Bernstein'ın incelmiş dilsel varyantının klasik kökenine ilişkin tartışma için, bkz., A.W. Gouldner, *Dialectic of Ideology and Technology*, sf. 60-62.

41. Bkz., özellikle Edward Shils, *The Intellectuals and the Powers and Other Essays* (Chicago, 1972).

42. A.g.e., sf. 7.

43. A.g.e., sf. 18.

44. Karşılaştırınız, Freidson, "The Futures of Professionalisation."

45. Entelektüellerin politik formasyonlarında sansürün önemi üzerine, bkz., A.W. Gouldner, *The Dialectic of Ideology and Technology*, sf. 102, 125-26.

46. Daha geliştirilmiş bir tartışma için, bkz., A.W. Gouldner, *The Coming Crisis of Western Sociology* (New York, 1970), özellikle, sf. 151 ve devamı.

47. A.g.e., sf. 106, 153, 320.

48. Habermas, teknokratik bilincin ve araçsal rasyonalitenin etiğin baskı altında tutulmasını gerektirdiğini, bu bakımdan pratik aklın ve kamusal politikaların öncüllerini ortadan kaldırdığını vurgulamaktadır. Bkz., J. Habermas, *Toward a Rational Society* (Boston, 1970), sf. 112-13. Habermas "Legitimation Crisis" (Boston, 1975) üzerinde yoğunlaşırken, Weber ve Durkheimvari sorunsalları, kendi düşüncesinin temel sorunsalları haline getirir. Habermas'ın çalışmasının en temel hedefi, *ahlaki bir normlar sistemi yaratarak ve bunu doğrulayarak*, "eleştirinin" (pozitivist sosyal bilime bir alternatif olarak) ortaya konmasını sağlamaktır. O zamana kadar bunu ne Marx ne de eski kuşak eleştirel kuramcılar yapmıştı. Habermas'ın "Logic of Legitimation Crisis"ta yer alan, Max Weber'in değere bağlı olmayan doktrininin eleştirisi ile, sosyo-kültürel evrim ve ideal konuşma durumu karakteristiklerinin çıkarımı üzerine yaptığı çalışmaların hepsi esin kaynağını, temelde, bu hedeften alıyordu. Bu bakımdan Habermas Parsons'un ahlakî-merkezli sosyolojisine yaklaşmaktadır.

49. Chomsky, "Intellectuals and the State," sf. 2.

50. A.g.e., sf. 10.

51. Burada grubun, basitçe "sıradan" insanlar için uygun olan gündelik yaşam terimleriyle değil de, en kutsal değerler bakımından değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bir varsayım bulunmaktadır. Bir bakıma, sonuçta meydana gelen idealsizleştirme, mesleki olanın Parsonvari idealleştirilmesinin öteki yüzüdür.

52. Chomsky "Intellectuals and the State," sf. 20-21.

53. A.g.e., sf. 26.

54. A.g.e.

55. Robert Lilienfeld, *The Rise of Systems Theory* (New York, 1978), sf. 263.

56. Bkz., Emile Durkheim, *Education and Sociology* (Glenceo, 1956); Louis Althusser, *Lenin and Philosophy and Other Essays* (Londra, 1971), özellikle "Ideology and Ideological State Apparatuses" üzerine olan bölüm; ve Herbert Marcuse *"One Dimensional Man* (Londra, 1964). Okulları egemen "ideolojik devlet aygıtı" olarak gören Althusser'le, Durkheim arasındaki bu görüş birliği çarpıcıdır.

57. Bütün alıntılar Howard R. Bowen'ın, *Investment in Learning: The Individual and Social Value of American Higher Education* (San Francisco, 1977) adlı kitabından yapılmıştır. (sf. 73.)

58. A.g.e.

59. A.g.e., sf. 77.

60. A.g.e., sf. 78 ve devamı.

61. A.g.e., sf. 125-126

62. A.g.e., sf. 94-95.

63. A.g.e., sf. 116-117.

64. Thomas S. Kuhn, *The Structure Of Scientific Revolutions* (Chicago, 1970), genişletilmiş ikinci basım.

65. Bkz., Khalil Nakhleh, "Palestinian Dilemma: Nationalist Consciousness and University Education" (manuscript, 1976).

66. Bürokratlar ve teknik entelijensiya arasındaki farklılıkların ve karşıtlıkların daha ayrıntılı bir tartışması için, bkz., A.W. Gouldner, *Dialectic of Ideology and Technology*, sf. 266.

67. Sonuç olarak, teknik entelijensiya kuruluş içindeki amirleri tarafından denetlendiği vakit, "gözönünde bulundurulan şey sonuçlardır". Çünkü çoğunlukla sadece bunlar *değerlendirilebilir*.

68. Bunun tanıklığı çok eskilere dayanır: Plato'nun *Republic*'inde, Sokrates, diyalektik eğitimin öğrenciler otuzlu yaşlara gelinceye ve diğer sınavları geçinceye kadar ertelenmesini önerir. Ve ardından, hayli ihtiyatlı olunması gerektiği konusunda uyarıda bulunur:

"Niçin?"

"Diyalektiğin tanıştırdığı şeytanın ne kadar büyük olduğunun farkında değil misiniz?"

"Hangi şeytan?"

"Sanat öğrencileri tamamen yasa-tanımaz bir hale geliyorlar" (Republic, 437 DE). Daha ayrıntılı bir tartışma için, bkz., A.W. Gouldner, *Enter Plato* (New York, 1965), sf. 279. Kısacası, diyalektik de, eleştirel söylem kültüründe olduğu gibi, bazı örtük maliyetleri beraberinde getirmektedir. Bunu ilk farkedenlerden biri Nietzsche olmuştu. Bu açıdan eleştirel söylem kültürü, basit bir biçimde, "iyi" konuşmayla bir tutulamaz.

69. Yukarda, 37. notta da belirtildiği gibi bu, Yeni Sınıf'ın Marksist temsilcileri için daha az doğru değildir. Eşitlik, Marksizm'de hiçbir zaman öncelikli bir değer olmamıştır.

70. Bu kitap yayıma hazırlanırken, Pekin'deki son halk kongresi kültürel devrimin fabrikalardaki ve okullardaki "devrim komitelerini" tasfiye ederek, ücret farklarını canlandırmaya ve Yeni Sınıf'ın temel yeniden üretim mekanizması olan yüksek öğrenimi yenilemeye başladı.

71. Louis Althusser'in, Stalinizm'in Yeni Sınıf'a karşı girişilen beceriksizce bir saldırı olduğuna ilişkin argümanında, birçok tartışmalı nokta bulunmaktadır. SPKB'nin (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) 1939'daki, yani temizlik operasyonundan iki yıl sonraki, 18. Kongresi'nde, delegelerin % 26'sı yüksek öğrenim görmüştü. Stalin terörünün asıl hedefi olan 1934 yılındaki 17. Kongre delegeleri arasındaki yüksek öğrenim görenlerin oranı ise % 10'du. Daha geniş bir tartışma için, bkz., A.W Gouldner, "Stalinism," *Telos* (Kış 1977-78)

72. K.S. Karol, *Guerillas in Power* (New York, 1970), sf. 401.

73. Bunun ile SSCB'deki ve Vietnam'daki ilk devrimci liderlerin, yüksek öğrenim seviyelerine ilişkin dokümantasyon için, bkz., A.W. Gouldner, "Prologue to a Theory of Revolutionary Intellectuals," *Telos* (Kış 1975-76).

74. Christine Pelzer White, ed. J.W. Lewis, *Peasant Rebellion and Communist Revolution in Asia* (Stanford. 1974).

75. Karşılaştırınız, William Shawcross, "Cambodia Under Its New Rulers," *New York Review of Books* (Mart 4, 1976).

76. Goran Therborn, *Science, Class and Society* (Londra, 1976); bkz., özellikle sf. 317..

77. "The Roles of the Intellectual and Political Roles", ed. A. Gella, *The Intelligentsia and the Intellectuals* (Beverly Hills, 1976), sf. 112-13.

78. Karl Marx ve Friedrich Engels, *The German Ideology* (New York, tarih yok), sf. 69.

79. Komünist Manifesto, sf. 26.

80. Karşılaştırınız, Jean-Paul Sartre, "Socialism in One Country," *New Left Review* [Kasım -Ocak 1977], sf. 146. Benim, Stalinizm ile Troçkizm arasındaki ilişkiye dair daha ayrıntılı bir açıklamam için, bkz., A.W. Gouldner, "Stalinism," *Telos* (Kış 1977-78), sf. 22-26.

81. Yükselişleri engellenen Jakobenler üzerine önemli bir tartışma için, bkz., Lewis A. Coser, *Men of Ideas* (New York, 1970): "Jakobenlerin efradından bir kişi, çeşitli cemiyetlerin liderliğine getirildiği vakit o cemiyetteki entelektüellerin oranı bir anda artıyordu ve bunlardan biri bile, taşradaki liderlik gruplarından anahtar politik görevleri yürüten insanların arasına katıldığında.....entelektüeller çoğunluk haline geliyordu.... Terör sırasında Kamu Güvenliği Komitesi'ni oluşturan şu oniki adamı hatırlayacak olursak, sadece entelektüellerle karşılaşırız" (sf. 146-47). Coser argümanını, Jakoben lider kadrosunu büyük ölçüde, kariyerleri toplumsal ve ekonomik açıdan yükselmelerini sağlayan, ancak gelecekteki yükselişleri engellenmiş olan kişilerin oluşturduğunu söyleyerek geliştirir. Engellenmiş çeşitli kariyerlere ilişkin bir araştırma —örneğin, eğitimli bilgin devrimciler, milli mücadeleler sırasında öldürülenlerin ya da "itibardan düşen" elitlerin oğulları— entelektüellerin radikalleşmesinin anlaşılması açısmdan hayati bir önem taşımaktadır. Böylesi bir engellemenin temel ve bilinen bir kaynağı, kuşkusuz, "yanlış" cinsiyete, etnik, milli, ırksal, dilsel ya da dinsel kimliğe sahip olunmasıdır. Bu bakımdan W.E. Masse'a göre (*Slavonic and East European Review* [1968], sf. 151) Çarlık Rusya'sındaki ilk komünist lider kadrosunda "köken itibarıyla Rus olmayan insanların oranı nispeten daha yüksekti". Bu açıdan radikalleşen Yahudiler, engellenen yükselişe ilişkin daha genel nitelik taşıyan bir problemin, sadece özel bir örneğini teşkil ediyordu. Radikalleşmeyi daha da artıran sadece kariyerin engellenmesi değildir (örneğin Marx). Daha *öncesel* radikalleşme kariyerin baskıcı bir şekilde engellendiği gerçeğini meydana çıkarabilir ve ancak o zaman engellenme öncesi görülen radikalleşme daha da yoğunlaşabilir (yine Marx).

82. Bkz., E.Shils, "The Intellectual in the Political Development of the New States, "*World Politics* (XII, 1960) sf. 329-68. Aynı zamanda, C.W.Mills: "Batı uluslarının okullarında yetişen bu insanlar, çoğunlukla, bir tür *düşmüş (declassè)* varoluşa mahkum oluyorlardı.... okumamış yığınlar arasında, henüz gelişmeye başlayan orta sınıf katmanlarında ya da Batılı özel ya da devlet kuruluşları gibi yabancı kuruluşlarda kendine uygun bir yer bulamayan entelektüel bir proletarya... Batı'nın kapitalizmini reddetmeye eğilimli olmaları içinde bulundukları durumdan kaynaklanıyordu" (C.W. Mills, *Power, Politics and People*, [New York, tarihsiz], sf. 413-14). Kuşkusuz böylesi bir okula, başlıbaşına girmek bile, toplumsal ve ekonomik yükseliş vaadi, hatta bir çokları için bizzat deneyimi demekti. Ne var ki, umutlar kısa zamanda hayal kırıklığına dönüştü; böylelikle "engellenen yükselişi" getirdi.

83. Bkz., Paul Cocks ve diğerleri, derleme *Dynamics of Soviet Politics* (Cambridge, 1976).

84. Bir önceki paragrafta Alexander Gella'dan yapılan alıntı için bkz., Gella, ed., *The Intelligentsia and the Intellectuals* sf. 29. Amerikan Devrimi'ne ilişkin alıntı için bkz., James Kirby Martin, *Men in Rebellion* (New York, 1973), sf. 138.

85. A. g.e., sf.173.

86. Charles Kadushin ve diğerleri; bkz., 27. not,

87. Comte'un, diğer şeylerin yanı sıra, iş adamlarının, entelektüellerin kuramsal itibarını zedelediğinden yakındığı, bu dikkate değer mektuplar için, bkz., Frank Manuel, *The New World of Henri Saint-Simon* (Cambridge, 1958).

88. *New Republic* (Ocak, 14,1931).

89. Karşılaştırınız, Sebastian de Grazia, *The Political Community: A Study of Anomie* (Chicago, 1948)

90. Yukarıda bahsedilen araştırmalar David N.

Smith'in, *Who Rules the Universities* (sf. 253) adlı kitabında oldukça başarılı bir biçimde özetlenmiştir. Aşağıda daha ayrıntılı bir biçimde verilen araştırmaların tümü Birleşik Devletler İş İstatistikleri Bürosu resmi yayınından alınmıştır, *Occupational Outlook;* spesifik alıntılar metinde verilmiştir.

91. Derleyenler, J. Foster ve D.Long, *Protest: Student Activism in America* (New York, 1970), sf. 137.

92. Bkz., Kenneth Keniston, *Young Radicals* (New York, 1968): "... birçok eylemci ebeveynlerinin, ifade edilen ancak yaşama geçirilmemiş değerlerini, yaşantı haline getirmeye uğraşıyordu... Çoğu gösterici, gösterilerde, ebeveynlerinin açıkça inandığı değerleri sergiliyordu"... (sf. 309). Bununla birlikte, benim asıl tezimle bağlantılı olarak, Keniston'un değinmiş olduğu en temel nokta, "eylemcilerin dezavantajlı bir konumda bulunan, statü kaygısı taşıyan, seçkin olmayan ve eğitimsiz gruplardan gelmedikleriydi; tam tersine, bunlar, toplumsal açıdan en şanslı denebilecek bir biçimde yetiştirilmiş genç Amerikalılar arasından seçilerek bir araya toplanmışlardı" (sf. 307). Metnin devamında değinilen hususlarla ilgili olan bir diğer nokta da, öğrenci asistanlarının özgün eylemci rolüne ilişkindir: "En etkili protesto liderleri lisans öğrencileri değil, derse giren asistanlardı, protestonun organize edilmesinde ve sürekli kılınmasında, sömürülen, az ücret ödenen, gücenik ve hüsrana uğramış olan çok sayıda asistanın (ve bunların dengi mezun öğrencilerin ve daha genç olan fakülte üyelerinin) varlığı esastı".

93. Daha da geliştirilmiş bir argüman için, bkz. A.W. Goüldner, "Marxism and Social Theory", *Theory and Society* (1.1974).

94. Bu bakımdan, Marx ve Engels, işçi sınıfı menşeili Alman devrimci liderlerinden biri olan Wilhelm Weitling'i sert bir dille eleştirirken, onu, herşeyin üstünde

"kuram"dan yoksun olduğu için suçlayarak, bu kusurundan dolayı, Weitling'i sefil bir dolandırıcı olarak tanımladılar. Marx aynı zamanda, işçiler arasında, kendi kendini yetiştirmiş olan insanlara da güven duymazdı. Bu insanların "çalışmayı bırakıp, profesyonel yazın adamı olduklarında, kuramsal bütünlük açısından ortalığı daima karıştırdıklarını" iddia ediyordu (Sorge'a Mektup, Londra, Ekim 19.1877).

95. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Stalinizm zamanında ortadan kaldırılması tartışması için, bkz., A.W.Gouldner, "Stalinism" *Telos* (Kış 1977-78).

96. Gramsci'de uzmanlaşma, o günlerde gelişmekte olan bir endüstridir. Daha iyi konulardan birkaçı: Paul Piccone, "Gramsci's Marxism: Beyond Leninism and Togliatti" *Theory and Society* (Kış, 1976); Jerome Karabel, "Revolutionary Contradictions: Antonio Gramsci and the Problem of Intellectuals, *"Politics and Society* (6, 1976); Carl Boggs, *Gramsci's Marxism* (New York, 1976).

97. Bkz., Albert Parry, *The New Class Divided* (New York, 1966).

98. *Foreign Policy* (Kış 197-75). sf.118.

99. Bu borcun ayrıntılı bir tartışması için, bkz., Ellen Brun ve Jacques Hersh, "Paradoxes in the Political Economy of Détente", *Theory and Society* (Mayıs, 1978).

100. Bkz., Alexander Yanov, *Détente After Brezhnev* (Berkeley, 1972).

Dizin

Aile,
yabancılaşmanın yeniden üretilmesinde, 117-119
ve eleştirel söylem kültürü, 112
politik hücre olarak, 118
değişen yapısı, 111, 9
Akademik proletarya, 113
Almanya, 9
entelektüellerin yabancılaşması, 92
Nazi Hareketi, 111
Yeni Sınıf, 90
eski sınıf, 143
"America by Design" (Noble David), 68
Amerika Birleşik Devletleri,
eğitimlinin yabancılaşması, 97, 99-100, 107, 111
Yeni Sınıf, 13, 28, 29, 66-67, 90, 100, 107, 139
eski sınıf, 140, 143
Askeri entelijensiya, 80, 139
ve Küba Devrimi, 125
ve az gelişmiş ülkeler, 80
Avrupa Komünizmi, 128, 131, 142

Baader-Meinhoff,
Yeni Sınıf, 90
Batı Avrupa,
eğitimlinin yabancılaşması, 97
burjuvazi, 139
Yeni Sınıf, 7, 8-9, 111
ve öncü parti, 128-131
Binyılcılık, 55
ve Marksizm, 59
Bolşevikler (eski),
politik dayanışma için yazı işleri komitesi, 117
entelektüeller, 86

Burjuva devrimi, 22, 103
Burjuvazi, 45, 52, 59, 60, 99, 102, 137, 142-147
burjuva devrimi, 22, 103
sermaye, 45
Dolaylı Yönetim, 139
ve entelektüeller, 139, 103
ve Yeni Sınıf, 60, 102, 120, 138
filistenlik, 139
Öncü Parti, 130
şiddet, 139
Bürokratlar,
Yeni Sınıf'ın ilişkisi, 81-83
rolü, 81-82
ve Stalinizm, 85
Bürokratik organizasyon, 80
denetimi, 80-83
ve entelijensiya, 80-85

Çevrecilik - ekoloji,
Yeni Sınıf'ın ideolojisi, 69-70
Çin, 87-89
ve Maoizm, 84
ve Yeni Sınıf, 85
entelektüellerin devrimci rolü, 87
ve Öncü Parti, 127

Devrim 19, 21-22, 52, 54, 80, 96, 100
burjuva, 22-103
tanımı, 19-22
Amerika, 99-100
Çin, 19, 87-89
Küba, 86, 125
Etiyopya, 80
Fransız, 99, 101, 102
Ekim Devrimi (SSCB), 52, 128

Vietnam, 88-89
Dilsel kodlar, 10-78
incelmiş, 10
sınırlı, 10
Doğu Avrupa,
bürokratlar ve Yeni Sınıf, 144
Yeni Sınıf'la détente, 145-146
Yeni Sınıf'ın büyümesi,144-145
Düşünümsel konuşma, 10, 47-48, 133-134

Eğitim,
sermaye olarak, 40-41, 73-74
ve Yeni Sınıf, 9-11, 34, 40-41, 71-77, 96, 106-111
kamu eğitimi, 9-11, 34
ve devrimci entelektüeller, 86-91, 99-101
öğrenci başkaldırıları, 111-116
Eleştirel Kuram (Habermas), 63
Eleştirel Söylem Kültürü, 46, 47-70, 74, 78, 81, 133-135, 139
yabancılaştırıcı bir faktör olarak, 93-98, 111-116
ve bürokratlar, 80, 81
ve Chomsky, 68
tanımı, 10, 47, 68, 95
ve eğitim, 10, 74
Yeni Sınıf'ın ideolojisi olarak, 49
ve Marksizm, 121, 138
Öncü Parti, 128-131
radikalleştirici güç olarak, 94
Entelektüeller (Yeni Sınıf),
yabancılaşması, 30, 53, 59, 92-94
özerkliği, 55-56
Bolşevikler olarak, 87
ve Chomsky, 64-70
ideolojisi, 47, 125, 86
entelijensiya, 49-52, 70, 78-79, 84

ve köylüler, 21, 87-89
radikalleşmesi, 124
devrimci politikası, 86-91
devrimdeki rolü, 86-90, 125
Shils'in eleştirisi, 52-60
ve Öncü Parti, 120-131
Entelijensiya (Yeni Sınıf),
ve bürokratlar, 80-85
denetimi, 82-83
tanımı, 49-50
ve Habermas, 62-64
ideolojisi, 47, 49, 69-70, 83-84
ve devrim , 11, 84
Eski Sınıf,
ve sermaye, 13, 23, 28, 36-46, 98
ekonomik gücü, 139
geleceği,140-141, 142-147
meşruiyet krizi, 62, 80, 98, 139-141
Eşitçilik,
eşitlik aleyhtarı Yeni Sınıf, 35

Faşizm,
ve Yeni Sınıf, 111
Fransa,9
Komünist Partisi, 142
devrimi, 96, 99, 101,102

Hegelciler,
burjuva, 90
entelektüel geleneği, 90
Hindu - Çini Komünist Partisi, 89

Iskra (Bolşeviklerin gazetesi) 117

İnsan sermayesi, 13, 22, 37-46

tanımı, 38, 22
İşçi sınıfı, 32, 52
proletarya ve köylü kesimi olarak, 121, 123
ve Yeni Sınıf, 123

Jakobenler, 96
ve devrimci entelektüeller, 99

Kadınlar,
ve Yeni Sınıf, 9, 31, 73
kadın hareketi, 51
Kamboçya,
Kızıl Kmerler, 89-90
devrimi, 89-90
Phnom Penh entelektüelleri, 89-90
Kapitalizm,
şiddet, 80
Kapitalist sınıf, 19, 52
Karşı kültür, 59
Kitle iletişimi,
ve öncü parti, 128
Kitle medyası
ve burjuvazi, 130
ve Yeni Sınıf, 102
Komünist Manifesto, 11, 17, 93
Komünist Parti, 90, 145, 146
Köylüler,
ve Yeni Sınıf, 32, 87 -90
ve devrim,, 19
ve öncü parti, 21-22
Kusurlu evrensel sınıf, 16, 132-135
Küba,
ve entelektüller, 125
Kültürel burjuvazi, 33-46, 99, 131
sahte bilinci, 120-121

ideolojisi, 45
ve entelektüeller, 90-91,126
ve Marksizm, 121
devrimci rolü, 121
ve işçi sınıfı, 121
Kültürel sermaye, 34, 37-46, 73-74, 84, 94, 133
ve parasal sermaye,74
ve sosyalizm, 98
ve işçi sınıfı, 46
tanımı, 37-46

Leninist Öncü Parti,125-128
kökenleri,128

Marksizm, 60,137-138
kuramcıları eleştirisi, 122-123
ve kültürel burjuvazi, 120-121
çelişkileri, 120-121
ve Yeni Sınıf, 59-60, 80, 120-131
eski sınıf, 80, 138
ve proletarya, 59-60, 120-122
kuramın rolü, 120-122
Maoizm, 84-85
ve Yeni Sınıf, 84-85, 143
ve işçi sınıfı, 84-85

Nazi Hareketi,
ve Yeni Sınıf, 110
"Ne Yapmalı?" (Lenin),
ve modern öncü örgüt yapısı, 12, 123
Normalleştirme,
tanımı, 14
ve Yeni Sınıf, 13-14, 28

"Occupational Outlook",

eğitimli iş gücü fazlası, 109-110

Öğrenci başkaldırıları (1960'ların), 111-116
ve eleştirel söylem kültürü, 111-112
ve Yeni Sınıf üyeliği, 111

Öncü Örgüt (Öncü politik partiler) 11-12, 52, 120-131
ve eleştirel söylem, 125
tanımı, 124, 180
çelişkileri 120, 131, 127-128
ve Lenin, 123, 125
ve Marksizm 121-123
rolü 123-124
ve entelektüellerin dönüşümü, 126-127

Platonik Komplex, 104, 129
Politbüro (Çin Komünist Partisi): üyelerinin eğitimi, 87
Politbüro (Rus Komünist Partisi) : üyelerinin eğitimi, 86-87
Popülizm, 54
Pozitivizm, 57, 58, 62, 102
ve Yeni Sınıf, 57-60
ve burjuvazi, 59
Proletarya, 120, 121, 60, 142
Marx'ın tanımı, 36, 60
ve Yeni Sınıf, 32, 36, 60, 86, 111, 120, 123,

Rasyonalite, 7, 14
ve entelektüeller, 55
ve Yeni Sınıf, 132
ve bürokratlar, 81

Saint-Simoncular, 57

Sansür,
ve Yeni Sınıf, 103, 130-131,132
ve sosyalizm, 130, 131
Sekülerleşme, 76
Sermaye (Parasal), 13, 23-29, 36-37, 37-46, 74, 98
ve Yeni Sınıf, 31-32
ve üretkenlik, 37-38
Sınıf,
tanımı, 17
ve politik mücadeleler, 52
Sosyalizm,
ve sansür, 130
ve devletin genişlemesi, 98-99
ve Lenin, 122
ve Yeni Sınıf, 12, 32, 92, 98, 99, 120
'bilimsel' sosyalizm, 120
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 90, 127, 140
Bolşevikler, 86, 117
eğitimlinin yabancılaşması, 96
ve entelektüeller, 86, 96, 102, 145
ve Yeni Sınıf, 7, 13, 130, 145, 146
ve eski sınıf, 142
Samizdat, 102
Stalinizm, 19, 85, 86, 96, 127, 145
Sovyetler Birliği Komünist Partisi,
ve Yeni Sınıf, 145-146
iç bölünme (merkezci kanat ve Stalinist kanat arasında), 145
Stalinizm, 19, 85, 86, 96
ve bürokratlar, 85
Yeni Sınıf'a karşı, 145
ve teknik entelijensiya, 85
ve Öncü Parti, 127
Sürekli Devrim, 96

Teknoloji, 42
ve yeni ideoloji, 42
Toplumsallaştırma, 70
ve eğitim, 74
Üretim araçları, 98
idaresi, 26,-27, 36, 80
ve Yeni Sınıf, 98, 132
Ütopyacı Sosyalizm, 59, 60

Vietnam,
devrimcilerin eğitimi, 88-89
Yeni Sınıf, 51

Yabancılaşma,
ailenin yeniden üretmesi, 117, 118-119
Yeni Sınıf, 92-116
kaynakları, 92-106
entelektüeller, 52-60, 120-131
eski sınıf, 33
proletarya, 36
öncü örgüt, 120-131
Yeni Hegelci Sosyoloji (Sol Hegelci Sosyoloji), 13, 16-17
Yeni'Sınıf kavramı, 16-17
Yeni Sol, 119
Yeni Sınıf,
yabancılaşması, 53-54, 72, 92-116,117, 118, 119, 134
yabancılaşmasının yeniden üretimi, 117, 118
yabancılaşmasının nedenleri, 93-106, 134
özerkliği, 9, 55-56
engellenen yükselişi, 99, 100, 101
sınıf çıkarları, 24, 32, 49-50
iyi teknokratlar olarak, 14
efendi sınıfı olarak, 14-15
eski sınıfın müttefiki olarak, 15
evrensel sınıf olarak, 16

çelişkileri, 128-130, 137
kozmopolitanizmi, 9, 10, 76, 132
ve kültürel burjuvazi, 33-46, 132
ve kültürel sermaye, 37-44
eleştirel söylem kültürü, 47-70
tanımı, 7, 14-17, 36-37, 50-51, 71, 132
dogmatizmi, 134
ve ekoloji, 69
ve (kamusal) eğitim, 9-10, 34, 71-77, 96, 97, 106-111, 143-44
elitizmi, 12, 60, 97, 121, 132, 134
ve aile, 9, 73, 111-112, 117-119
kusurlu bir evrensel sınıf olarak, 16, 132,135
ideolojileri, 34, 42, 47-48, 52-70, 98, 112, 132-135
ve paralı sermaye, 34-36
moralitesi, 64-66, 137
eski sınıfla çatışması, 24, 24-28, 30-32, 51, 58, 60, 72, 85, 101, 102, 103, 104-106, 110-111, 131, 140, 142-147
ve köylülük, 32
politik başarıları, 138
politik hareketleri, 30-32, 51, 52
gücü, 14, 16, 27-28, 30-32, 35, 60, 74, 93-94
radikalleşmesi, 123-124
ve devrim, 11, 93, 99-111
devrimci rolü, 22, 23, 86, 86-91, 97, 121-131
ve terörizm, 90, 107, 134
ABD'de, 13, 28, 29, 30, 66-67, 90, 101, 112, 140
birliği, 106-111, 49-50
öncü konumu, 69, 80, 120
Öncü Parti ve radikalleşmesi, 123-124
ve öncü politik partiler, 11-12, 21, 123-124
Yüksek öğrenim, 9, 72-73, 74-77
radikal güç olarak, 73, 97, 107
etkileri, 74-77, 143-144
statükonun aktarımcısı olarak, 72

Alvin W. Gouldner'e göre, toplumda yükselmekte olan "yeni" bir "sınıf" vardır. Bu "yeni sınıf", hem "teknik entelijensiya"dan (mühendis ve teknisyenlerden) hem de "entelektüeller"den oluşmaktadır. Gouldner, bu yükselen "sınıf"ı, çağdaş toplumun en ileri ve gücü olarak tanımlar. Bu "sınıf" kendisini rasyonalite, adalet, bilim ve modernleşme ile, dolayısıyla refah ve iktidarla özdeşleştirmektedir. Gouldner değişimin motorunun, Marx'ın söylediği gibi proletarya değil, bu "yeni sınıf" olduğunu öne sürmektedir.

Nilüfer GÖLE

Kamu okullarının yaygınlaşmasıyla okur yazarlık oranı da artmaktadır. Bu durum karşısında, entelektüeller de sahip oldukları kapalı ve ayrıcalıklı piyasa konumlarını yitirmektedirler. Artık, kendi gözlerindeki "yüksek" kültürleri ile aynı düzeyde olmayan saygı, itibar, gelir ve sosyal güçleri arasında bir statü oransızlığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Entelektüellerin sosyal konumu, özellikle teknokratik ve endüstriyel toplumlarda, teknik entelijensiyanın kazandığı önem ölçüsünde zayıflamakta ve marjinalleşmektedir. Entelektüeller, her yönden yabancılaşmış bir topluluk haline gelmektedir.

Alvin W. Gouldner